

***Els drets dels col·lectius i persones
afectades per discursos d'odi racistes i
lgtbi-fòbics difosos a través dels mitjans de
comunicació***

*Diagnosi del funcionament dels mecanismes de queixa
del Consell de l'Audiovisual de Catalunya i del Consell
de la Informació de Catalunya*

PROJECTE DE RECERCA: **Wisdom Empowerment 2.0 (WE2.0)**

GRUP DE RECERCA: **SOTRAC (UOC)**

EQUIP INVESTIGADOR: **Josep Granados, Vicent Canet, Anna Clua (IP)**

PERÍODE D'EXECUCIÓ: **2022-2024**

FINANÇAMENT: Fons de recerca UOC

Barcelona, Maig 2024

En un món organitzat per una incessant construcció i explotació de la diferència, certament els drets apareixen com allò que no podem no voler.

Wendy Brown, *Suffering Rights as Paradoxes*

Índex

1. Introducció.....	8
1.1. Justificació i objectius de la recerca.....	8
1.2. Marc teòric.....	10
1.3. Metodologia.....	12
1.3.1. Hipòtesis de treball.....	12
1.3.1.1. Hipòtesi principal.....	12
1.3.1.2. Hipòtesis secundàries.....	12
1.3.2. Preguntes de recerca.....	12
1.3.2.1. Pel que fa a les queixes de la ciutadania:.....	13
1.3.2.2. Pel que fa a les resolucions del CAC i el CIC:.....	13
1.3.2.3. Pel que fa a l'opinió de les entitats sobre l'eficiència dels mecanismes de queixa:.....	13
1.3.4. Univers i mostra.....	14
1.3.5. Tècniques de recollida de dades.....	16
1.3.5.1. Recollida de dades sobre els discursos d'odi als mitjans en l'àmbit jurídic.....	16
1.3.5.2. Recollida de dades sobre les queixes ciutadanes per discursos d'odi als mitjans gestionades pel CAC i el CIC.....	17
1.3.5.3. Recollida de dades sobre l'opinió de les entitats del tercer sector pel que fa a l'eficiència dels mecanismes de queixa.....	19
1.3.6. Tècniques d'anàlisi de dades.....	20
1.3.6.1. Organització de les dades.....	20
1.3.6.2. Taula d'anàlisi de les dades.....	21
2. Estat de la qüestió.....	22
2.1. El discurs d'odi davant dels drets de les persones.....	22
2.2. La vessant ideològica del racisme i la lgtbi-fòbia: el paper del discurs en la reproducció de les opressions.....	22
2.2.2.1. L'estructuralitat i interseccionalitat de les formes d'opressió.....	22
2.2.2.2. Les formes ideològiques i discursives del racisme i la lgtbi-fòbia.....	23
2.3. Racisme, lgtbi-fòbia i llibertat d'expressió als mitjans de comunicació.....	26
2.4. Media accountability.....	27
2.5. Cronologia d'un debat postergat: La reivindicació d'una llei de premsa que contempli el dret a la informació.....	28
3. Anàlisi del discurs d'odi des de la perspectiva jurídica.....	30
3.1. El discurs d'odi com a infracció jurídica a l'Estat espanyol.....	30
3.1.1. El discurs d'odi com a delictes: l'article 510 del Codi Penal.....	30
3.1.1.1. Article 510.1 CP.....	31
3.1.1.2. Article 510.2 CP.....	32
3.1.2. El discurs d'odi com a infracció administrativa: les lleis antidiscriminatòries catalanes.....	32

3.1.2.1. La Llei 11/2014 de 10 de octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia.....	33
3.1.2.2. La Llei 19/2020, de 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació.....	34
3.2. Els desajustos entre el dret espanyol, europeu i internacional en el tractament del discurs d'odi.....	36
3.2.1. L'abast de les conductes prohibides.....	37
3.2.1.1. Dret internacional.....	37
3.2.1.2. Dret europeu.....	40
3.2.1.3. Una idea problematitzadora del discurs d'odi en contraposició a l'ús de la regulació penal espanyola.....	43
3.2.2. Els grups socials afectats.....	44
3.2.2.1. Normativitat internacional i europea.....	45
3.2.2.2. Normativitat espanyola.....	47
3.2.2.3. Una interpretació judicial que desatén els orígens i desenvolupament normatiu de la prohibició del discurs d'odi.....	49
3.2.3. La col·lisió entre el dret a la igualtat i el dret a la llibertat d'expressió.....	51
3.2.3.1. La jurisprudència del TEDH.....	52
3.2.3.2. Jurisprudència espanyola.....	53
3.2.3.3. Un tractament judicial asimètric als discursos polítics.....	55
3.3. Les responsabilitats jurídiques dels mitjans respecte als discursos d'odi.....	59
3.3.1. Normativitat internacional.....	59
3.3.2. Normativitat europea.....	61
3.3.3. Jurisprudència del TEDH.....	66
3.3.4. Normativitat espanyola i autonòmica.....	69
3.3.5. Jurisprudència espanyola.....	74
3.3.6. Propostes d'abordatge identificades a partir de l'anàlisi de la normativitat que tracta de la relació entre mitjans i discurs d'odi.....	77
3.3.6.1. La necessitat d'una legislació efectiva.....	78
3.3.6.2. L'autoregulació com a mètode de control.....	81
3.3.6.3. Les directrius professionals per a orientar la funció periodística.....	85
3.3.6.4. El Codi Deontològic a Catalunya.....	88
3.3.6.5. La importància de la formació dels professionals.....	89
3.3.6.6. La representativitat com a mesura d'acció positiva transformadora.....	93
4. Anàlisi dels mecanismes de regulació i autoregulació dels mitjans de comunicació catalans en relació als discursos d'odi.....	96
4.1. El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC).....	96
4.1.1. Bones pràctiques impulsades pel CAC.....	106
4.2. El Consell de la Informació de Catalunya (CIC).....	107
4.2.1. Bones pràctiques impulsades pel CIC.....	112
5. Anàlisi del posicionament de les entitats davant dels discursos d'odi als mitjans de comunicació i els mecanismes de queixa.....	113
5.1. Nivell de coneixement de les entitats sobre la normativitat que prohibeix els discursos d'odi als mitjans.....	113

5.1.1. El coneixement de les lleis, la jurisprudència, els codis deontològics i les recomanacions sobre la professió periodística.....	114
5.1.2. El posicionament davant de la col·lisió entre els drets a la informació, a la llibertat d'expressió i la no discriminació.....	116
5.2. La valoració de la pràctica dels mitjans en relació als discursos discriminatoris....	119
5.2.1. Identificació de males praxis dels mitjans.....	121
5.2.1.1. Rutines que minen el rigor periodístic: informació sense contrastar i poca diversitat de fonts.....	121
5.2.1.2. Tractament dels discursos d'odi com a opinions legítimes.....	122
5.2.1.3. Línies editorials per damunt de l'ètica professional.....	123
5.2.1.4. Informació que alimenta l'estigma.....	123
5.2.1.5. Desconeixement dels temes i escassa comprensió de les problemàtiques.....	124
5.2.1.6. Manca d'indicadors sobre el compliment dels codis ètics i manca de mecanismes efectius per a garantir-ne el compliment.....	124
5.3. Les entitats davant la possibilitat de denúncia/queixa de les males praxis.....	125
5.3.1. Organismes a qui es recorre.....	125
5.3.2. Poca judicialització de les denúncies.....	125
5.3.3. Denúncia pública.....	126
5.3.4. Factors que limiten l'acció de denuncia/queixa.....	127
5.3.5. No-acció com a estratègia.....	127
5.4. L'avaluació que fan les entitats dels mecanismes de queixa que els organismes competents posen a disposició de la ciutadania.....	127
5.4.1. Limitacions i deficiències.....	128
5.4.1.1. Falta d'informació.....	128
5.4.1.2. Corporativisme dels mitjans.....	128
5.4.1.3. Prevalença dels interessos polítics/econòmics.....	129
5.4.1.4. Manca de coneixement sobre discriminació per part dels mitjans i els organismes reguladors.....	129
5.4.1.5. Manca d'educació ciutadana en dret a la informació.....	130
5.4.2. Propostes de possibles millores.....	130
5.4.2.1. Major participació dels col·lectius.....	130
5.4.2.2. Augmentar la pluralitat/diversitat en les plantilles dels mitjans o dels organismes reguladors.....	131
5.4.2.3. Augmentar l'eficàcia dels canals de reclamació.....	131
5.4.2.4. Garantir el compliment dels preceptes del periodisme ètic i rigorós.....	132
5.5. Bones pràctiques impulsades per les entitats.....	132
5.5.1. Recollida de queixes i gestió de dades per part de les entitats.....	133
5.5.2. Estudis/recerca.....	134
5.5.3. Formació amb participació dels mitjans.....	137
5.5.4. Plans d'acció o estratègies internes.....	137
5.5.5. Treball orientat a fomentar el reconeixement dels col·lectius com a fonts autoritzades per part dels mitjans.....	137
5.5.6. Publicacions i comunicats.....	138

5.5.7. Eines tecnològiques al servei de la detecció de males praxis.....	139
6. Resultats i conclusions.....	140
6.1. Confirmació o refutació de la hipòtesi principal.....	140
Les vies de queixa de què disposa la ciutadania per fer front als discursos racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació són ineficients a Catalunya.....	140
6.2. Confirmació o refutació de les hipòtesis secundàries.....	142
HS1. Hi ha un baix ús dels canals de queixa per part de la ciutadania degut al desconeixement i a la manca de recursos per a gestionar els tràmits.....	142
HS2. El marc normatiu que configuren les lleis i les normes d'autoregulació de la comunicació pel que fa als discursos d'odi no és apel·lat per la ciutadania a l'hora d'interposar una queixa o denuncia.....	145
HS.3. L'abordatge jurídic dels continguts racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació a Espanya presenta desajustos respecte als estàndards de dret europeu i internacional.....	146
HS.4. El CAC (com a organisme amb competències de regulació de la comunicació a Catalunya) fa poc ús de la seva capacitat sancionadora davant els discursos d'odi en els continguts periodístics.....	147
HS.5. El CIC (com a entitat amb competències d'autoregulació del sector periodístic) té escàs poder d'incidència en l'eliminació del discurs d'odi en els continguts periodístics.....	148
6.3. Respostes a les preguntes de recerca.....	148
6.3.1. Pel que fa a les queixes:.....	148
PR1. Quantes queixes per discursos d'odi racistes i lgtbi-fòbics als mitjans s'han gestionat en els darrers deu anys?.....	148
PR2. Quina proporció de queixes apel·la l'incompliment dels marcs legals i/o d'autoregulació periodística?.....	149
PR3. Quina tipologia de mitjans difonen més continguts susceptibles de ser motiu de queixa?.....	150
PR4. Quins són els gèneres periodístics amb els quals es difonen més continguts susceptibles de ser motiu de queixa?.....	152
6.3.2. Pel que fa a la gestió de les queixes per part del CAC i el CIC.....	154
PR5. Quina és la proporció de queixes resoltes a favor de la persona o entitat que fa la queixa?.....	154
PR6. Quina és la proporció de queixes resoltes a favor de la queixa que impliquen una sanció, respecte les que impliquen una recomanació d'autoregulació dels mitjans?.....	155
PR7. Quina és la qualitat del servei d'atenció a les queixes?.....	156
PR8. Quina és la qualitat jurídica de les resolucions del CAC i del CIC?.....	157
PR9. Quin és el grau d'impacte de les resolucions en el sistema de mitjans?..	158
6.3.3. Pel que fa a la visió que tenen les entitats.....	160
PR10. Quines males praxis periodístiques s'identifiquen?.....	160
PR11. Quin nivell de coneixement tenen les entitats dels mecanismes de queixa?	162
PR12. Quin grau d'eficiència atorguen les entitats als mecanismes de queixa?.....	163
PR13. Quins són els principals problemes amb què es topen els col·lectius afectats a l'hora d'exercir el dret a la queixa/denúncia?.....	164

PR14. Quin tipus d'iniciatives sorgeixen de les entitats per fer front als discursos d'odi? Entre les seves activitats, contempen la col·laboració amb altres entitats o organismes?.....	165
6.4. Consideracions finals.....	167
6.4.1. La performativitat del llenguatge com a eina de poder.....	167
6.4.2. Constatacions i propostes.....	168
6.5. Altres consideracions.....	172
7. Bibliografia.....	174
8. ANNEXOS.....	180
ANNEX 1: Guió de l'entrevista.....	181
ANNEX 2: Full de consentiment informat (entrevistes).....	183
ANNEX 3: Taula d'anàlisi.....	186
ANNEX 4: Base de dades sobre la gestió de les queixes.....	189
ANNEX 5: Base de dades sobre l'opinió de les entitats.....	190
ANNEX 6. Gràfics i taules.....	191
ANNEX 7: Recull d'iniciatives per combatre els discursos racistes i lgtbi-fòbics als mitjans.....	193

1. Introducció

El projecte Wisdom Empowerment 2.0 (en endavant, WE2.0) neix de la voluntat d'abordar el tema dels discursos d'odi als mitjans de comunicació des de la confluència dels estudis de comunicació, el camp del dret i el sector professional del periodisme. El projecte parteix de la necessitat de reunir esforços en vistes a identificar problemes i trobar solucions davant les preocupants dimensions del fenomen del discurs d'odi que es reproduïx actualment a l'esfera pública, així com davant el desconeixement general del marc normatiu i regulador envers la no discriminació i el dret a la informació.

1.1. Justificació i objectius de la recerca

“El discurs d'odi s'ha d'entendre com l'ús d'una o més formes d'expressió específiques -per exemple, la defensa, promoció o instigació a l'odi, la humiliació o el menyspreu d'una persona o grup de persones, així com l'assetjament, el descrèdit, la difusió d'estereotips negatius, estigmatització o amenaça respecte a aquesta persona o grup de persones i la justificació d'aquestes manifestacions- basada en una llista no exhaustiva de característiques personals o estats que inclouen la raça, color, idioma, religió o creences, nacionalitat o origen nacional o ètnic, ascendència, edat, discapacitat, sexe, gènere, identitat de gènere i orientació sexual”.

Recomanació de Política General nº 15 relativa a la Lluita contra el Discurs d'odi de la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI) [Consell d'Europa]

La Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI) del Consell d'Europa, en la seva Recomanació de Política General nº 15 relativa a la Lluita contra el Discurs d'odi, alerta sobre la proliferació i “normalització” d'aquest tipus de discurs en l'esfera pública. L'ECRI també constata que, paradoxalment, avui dia no existeixen dades acurades sobre aquest tema en els diferents països de la Unió Europea i fa una crida a l'augment d'investigacions específiques sobre les denúncies per ús del discurs de l'odi.

El projecte WE2.0 vol contribuir a l'anàlisi de la situació en el cas català. Concretament, l'estudi centra la seva atenció en la difusió dels discursos d'odi a través dels gèneres informatius. L'acotament de l'estudi a aquest tipus de continguts es justifica per la consideració que aquest és el format que més incidència té en la conformació de l'esfera pública i perquè els continguts informatius han de ser sotmesos a uns codis ètics de la professió periodística que en teoria no haurien de permetre la difusió de discursos discriminatoris ni de valors antidemocràtics. En el seu article 14, la nova Llei Europea de Llibertat dels Mitjans de comunicació estableix el següent:

Les notícies i els continguts sobre qüestions d'actualitat tenen el potencial d'exercir un paper fonamental en la formació de l'opinió pública i repercuteixen directament en la participació democràtica i el benestar social.¹

Els objectius del projecte We2.0 adrecen la necessitat de recollir, sistematitzar i fer accessibles les dades que es generin amb el focus posat en la descripció, per una banda, de les iniciatives que actualment permeten l'exercici del dret a una informació lliure de discursos d'odi a Catalunya. Per una altra banda, el projecte pretén identificar les limitacions d'aquestes iniciatives i analitzar les possibles causes d'aquestes limitacions. L'objectiu últim és oferir una diagnosi que ajudi a fer-hi front.

Es concreten quatre objectius:

- O1. Fer una diagnosi de la situació a Catalunya a data 2024 que permeti:
  - O1.1. Descriure l'estat de la qüestió
  - O1.2. Analitzar l'eficiència dels mecanismes de queixa sobre els discursos d'odi que els organismes de regulació i autoregulació dels mitjans de comunicació posen al servei de la ciutadania
- O2. Identificar possibles vies de millora en relació als problemes detectats

---

1

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2024/03-13/0137/P9_TA\(2024\)0137_ES.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2024/03-13/0137/P9_TA(2024)0137_ES.pdf)

- O3. Identificar bones pràctiques
- O4. Transferir el coneixement derivat d'aquest estudi fent que la informació generada sigui de lliure accés

1.2. Marc teòric

En aquest estudi ens apropem al concepte de discurs d'odi des de l'anàlisi que Judith Butler fa de la performativitat del llenguatge com a eina de poder (Butler 2021). La seva anàlisi de la forma com s'aborda el discurs d'odi racista i lgtbi-fòbic en el marc jurídic dels Estats Units ens aporta una base teòrica molt adient al nostre objecte d'estudi. Butler analitza les sentències que alguns tribunals dels Estats Units dictaminen en relació a casos de racisme i lgtbi-fòbia. A través d'aquesta anàlisi Butler evidencia el fet que els tribunals amb una cultura jurídica conservadora solen elaborar els seus dictàmens de manera que la violència racista i lgtbi-fòbica resta impune. L'interès de la seva aportació rau en què centra el seu focus en la violència del llenguatge i alerta que aquest sigui el terreny on es poden donar les majors arbitrarietats en l'administració de justícia. L'autora posa com a exemple una sentència d'un tribunal que va negar que el fet de cremar una creu davant del domicili d'una família d'afrodescendents pogués ser considerat un acte violent amb connotacions racistes, emparant-se en el reconeixement del dret a la lliure expressió. Segons la teoria de la performativitat del llenguatge, en aquest cas els tribunals van considerar que els actes (les conductes) no eren més que una forma d'expressió. En canvi, en el cas de les denúncies per lgtbi-fòbia dins de l'exèrcit nord-americà s'emeten sentències en les què el llenguatge s'equipara a la conducta. Aquí l'exemple del què se serveix l'autora és el fet que els tribunals hagin dictaminat que auto-declarar-se homosexual a l'exèrcit va en contra de la llei. En aquest cas, l'argumentació és que quan una persona homosexual s'auto-declara com a tal no està simplement expressant-se, sinó que està tenint una conducta homosexual, cosa que a l'exèrcit no està permès.

Butler explica que l'arbitrarietat a l'hora d'administrar justícia dona peu a que les sentències en casos de racisme i lgtbi-fòbia pugin comportar una subordinació de les persones a qui van

adreçades les agressions racistes i lgtbi-fòbiques, així com una negació de la seva capacitat de reivindicar els seus drets com a ciutadanes i ciutadans en societats suposadament igualitàries. Les persones destinatàries dels actes i discursos d'odi queden així privades d'enunciar-se amb plena capacitat d'actuació. És a dir, se'ls desposeeix del poder performatiu del llenguatge, la qual cosa implica (en el fons) la privació de la ciutadania.

La proposta de Butler encaixa amb els objectius d'aquesta recerca perquè ens remet a la necessitat de posar el tema dels drets en el centre. Pensem que aquest marc teòric ofereix una base idònia per a situar el concepte de "queixa" com a exercici de ciutadania en tant que forma legítima d'exercir el dret a un pronunciament performatiu. La teoria de la performativitat lingüística que Butler reivindica des del seu llibre ens ajuda també a reflexionar sobre com s'estableixen els límits de la legitimitat en l'ús de certes expressions i conceptes en determinats contextos (com són els continguts discriminatoris que s'erigeixen com a "llocs comuns" de lliure expressió en alguns mitjans de comunicació i que poden esdevenir llocs comuns també en l'argumentari dels informes jurídics que serveixen de base per a validar o desestimar una queixa). Aquest marc teòric ens permet, de fet, preguntar-nos a qui s'atorga i a qui es nega el poder performatiu del llenguatge tant en l'esfera pública com en els espais d'exercici dels drets en democràcia. Finalment, ens ajuda a reflexionar sobre fins a quin punt els sistemes de valoració i control dels continguts dels mitjans (com són les assessories jurídiques dels òrgans reguladors dels mitjans de comunicació) reproduïxen els marcs interpretatius hegemònics o bé adapten les seves valoracions al reconeixement dels drets dels qui es pronuncien amb altres veus.

Considerem adient apropar la reflexió que proposa Butler al nostre objecte d'estudi, donat que és en els marges interpretatius i els contextos sociolingüístics dels marcs legals on es genera l'argumentari que serveix per validar o refutar una queixa. En aquest sentit, la teoria de la performativitat lingüística, tal i com la desenvolupa Butler, fa necessària (alhora que permet) la trobada interdisciplinària entre el dret i l'estudi dels continguts dels mitjans.

1.3. Metodologia

1.3.1. Hipòtesis de treball

Es parteix de la formulació d'una hipòtesi principal i cinc hipòtesis secundàries:

1.3.1.1. Hipòtesi principal

Les vies de queixa de què disposa la ciutadania per fer front als discursos racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació són ineficients a Catalunya.

1.3.1.2. Hipòtesis secundàries

- HS1. Hi ha un baix ús dels canals de queixa per part de la ciutadania degut al desconeixement i a la manca de recursos per a gestionar els tràmits.
- HS2. El marc normatiu que configuren les lleis, la jurisprudència i les normes d'autoregulació de la comunicació pel que fa als discursos d'odi no és apel·lat per la ciutadania a l'hora d'interposar una queixa o denuncia.
- HS3. L'abordatge jurídic dels continguts racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació a Espanya presenta desajustos respecte als estàndards de dret europeu i internacional
- HS4. El CAC (com a organisme públic amb competències de regulació de la comunicació a Catalunya) fa poc ús de la seva capacitat sancionadora davant els discursos d'odi en els continguts periodístics.
- HS5. El CIC (com a entitat privada amb competències d'autoregulació del sector periodístic) té escàs poder d'incidència en l'eliminació del discurs d'odi en els continguts periodístics.

1.3.2. Preguntes de recerca

A fi d'estructurar l'estudi, i tenint en compte les hipòtesis de partida, es formulen les següents preguntes de recerca:

1.3.2.1. Pel que fa a les queixes de la ciutadania:

- PR1. Quantes queixes per discursos d'odi racistes i lgtbi-fòbics als mitjans s'han gestionat en els darrers deu anys?
- PR2. Quina proporció de queixes apel·la l'incompliment dels marcs legals i/o d'autoregulació periodística?
- PR3. Quina tipologia de mitjans difonen més continguts susceptibles de ser motiu de queixa?
- PR4. Quins són els gèneres periodístics amb els quals es difonen més continguts susceptibles de ser motiu de queixa?

1.3.2.2. Pel que fa a les resolucions del CAC i el CIC:

- PR5. Quina és la proporció de queixes resoltes a favor de la persona o entitat que fa la queixa?
- PR6. Quina és la proporció de queixes resoltes a favor que impliquen una sanció, respecte les que impliquen una recomanació d'autoregulació dels mitjans?
- PR7. Quina és la qualitat d'atenció a les queixes?
- PR8. Quina és la qualitat jurídica de les resolucions del CAC i del CIC?
- PR9. Quin és el grau d'impacte de les resolucions en el sistema de mitjans?

1.3.2.3. Pel que fa a l'opinió de les entitats sobre l'eficiència dels mecanismes de queixa:

- PR10. Quines males praxis periodístiques s'identifiquen?
- PR11. Quin nivell de coneixement tenen les entitats dels mecanismes de queixa?
- PR12. Quin grau d'eficiència atorguen les entitats als mecanismes de queixa?
- PR13. Quins són els principals problemes amb què es topen els col·lectius afectats a l'hora d'exercir el dret a la queixa/denúncia?
- PR14. Quin tipus d'iniciatives sorgeixen de les entitats per fer front als discursos d'odi?
Entre les seves activitats, contempen la col·laboració amb altres entitats o organismes?

1.3.4. Univers i mostra

El projecte WE2.0 se centra en la cerca, descripció i anàlisi de dades sobre les queixes formals que han generat els discursos racistes i lgtbi-fòbics presents en els mitjans catalans durant els darrers deu anys. L'estudi parteix de la recopilació de dades sobre els discursos d'odi als mitjans en l'àmbit jurídic. És a dir, s'ha recollit informació sobre la normativitat (lleis i jurisprudència) que aborda la relació entre discurs d'odi i mitjans de comunicació a Catalunya, Espanya, Europa i el marc internacional. Això permetrà una comparativa de l'abordatge jurídic del tema en l'àmbit internacional/europeu i en l'àmbit espanyol/català.

L'univers de l'estudi pel que fa a les queixes formals el configuren les queixes gestionades per l'ens regulador de la comunicació audiovisual a Catalunya (Consell de l'Audiovisual de Catalunya -en endavant CAC) i per l'ens auto-regulador del sector periodístic (Fundació per al Consell de la Informació a Catalunya -en endavant CIC). Es tracta de queixes que la ciutadania ha fet arribar entre 2014 i el primer trimestre de 2024, ja sigui de forma directa com a persones físiques o jurídiques (en aquest últim cas a través d'associacions o entitats socials), ja sigui a través d'organismes públics (com ara el Síndic de Greuges, o les direccions generals de la Generalitat competents en la temàtica tractada).

Només s'han tingut en compte les queixes que versen sobre continguts derivats de la pràctica periodística en temes d'actualitat (contemplant tant els gèneres informatius com els gèneres interpretatius-opinatius), deixant fora de la mostra els continguts relatius a la publicitat, els programes purament d'entreteniment i la ficció. S'han inclòs els espais d'infoentreteniment conduïts o participats per periodistes quan s'hi aborden temes vigents de l'agenda mediàtica.

S'han recollit un total de 25 queixes gestionades en el període analitzat (10 queixes gestionades pel CAC i 15 queixes gestionades pel CIC). Donat que el tamany de l'univers és reduït s'ha optat per constituir la mostra amb el 100% dels casos identificats. El corpus d'anàlisi el configuren tant les queixes rebudes pel CAC i el CIC com els textos que aquests dos organismes emeten per comunicar els acords i les resolucions que ha generat cada queixa.

Per tal de completar l'anàlisi sobre l'eficiència dels mecanismes de queixa sobre els discursos racistes i lgbtòfòbics als mitjans s'ha procedit a recollir informació d'una mostra de 10 entitats del tercer sector. Quatre d'aquestes entitats treballen en l'àmbit de la no discriminació racial i ètnica , quatre en la defensa dels drets LGTBI), una (ACATAHI) que treballa els dos eixos (antirracisme i lluita contra la LGBTI-fòbia) i una en la defensa dels drets dels usuaris dels mitjans de comunicació. El llistat d'entitats que configuren la mostra és el següent:

- Observatori contra la Homofòbia
- Associació Catalana de persones lgbtQ+ Migrades i Refugiades (ACATHI)
- LesbiCat
- Stop -Salut Sexual lgbtQ+
- Colors de Ponent
- Secretariado Gitano
- Musulmans contra la Islamofòbia
- SOS Racisme
- Unitat contra el Feixisme i el Racisme
- Associació d'Usuaris de la Comunicació

Les entitats són totes d'àmbit català, i la majoria tenen seu a Barcelona. Es va incloure Colors de Ponent (entitat LGBTI de Lleida) per obtenir dades d'una entitat de fora de l'Àrea Metropolitana i si bé això es va intentar en organitzacions antiracistes no es va obtenir resposta. Les entitats es van escollir amb l'objectiu que hi fossin representades diferents sensibilitats dins de l'associacionisme LGBTI i l'antirracista com ara: LesbiCat i Stop -Salut Sexual lgbtQ+ o el Secretariado Gitano i Musulmans contra la Islamofòbia, així com el més genèric Unitat contra el Feixisme i el Racisme. Entre aquestes entitats n'hi ha dues on es poden presentar denúncies en cas de discriminació: Observatori contra la LGBTI-fòbia i SOS Racisme. Finalment també es va incloure a la mostra l'Associació d'Usuaris de la Comunicació, una de les dues entitats privades de persones usuàries de la comunicació que permet presentar queixes davant de continguts als mitjans de comunicació.

1.3.5. Tècniques de recollida de dades

1.3.5.1. Recollida de dades sobre els discursos d'odi als mitjans en l'àmbit jurídic

La metodologia per a recollir informació sobre la normativitat que aborda la relació entre discurs d'odi i mitjans de comunicació ha consistit en la realització de: 1) buidatge documental; 2) cerca de normes i jurisprudència. Ambdues tècniques han estat executades de forma simultànea, servint-se l'una de l'altre per a perfeccionar l'abast dels resultats.

El buidatge documental s'ha portat a terme a partir de cercadors bibliogràfics online, utilitzat-se termes clau, tant en català com en castellà, i de forma tant aïllada com combinada. Principalment aquests termes han estat: discurs d'odi, delictes d'odi, dret antidiscriminatori, mitjans de comunicació, llibertat d'expressió i igualtat. De la mateixa forma, s'ha consultat l'obra d'autors i autores que es consideraven relacionats amb l'objecte d'investigació.

La cerca de normes i jurisprudència s'ha realitzat a través de cercadors institucionals, tant de dret internacional i europeu, com espanyol i català. Sobre el marc jurídic internacional i europeu, s'han consultat els cercadors de l'Organització de les Nacions Unides, del Consell d'Europa, de la Unió Europea i del Tribunal Europeu de Drets Humans. En relació al marc jurídic estatal i autonòmic, s'han realitzat cerques als webs del Gobierno de España i de la Generalitat de Catalunya, a més del cercador del Consell General del Poder Judicial. Per a la realització de les cerques s'ha emprat tant paraules clau (discurs d'odi, mitjans de comunicació, llibertat d'expressió, igualtat), com preceptes legals concrets dels que prèviament ja es tenia coneixement i que tracten sobre l'objecte de recerca. De la mateixa manera, les obres consultades durant el buidatge documental han anat donant informació sobre normativitat concreta que ha servit per a realitzar cerques més específiques a través dels canals institucionals citats.

1.3.5.2. Recollida de dades sobre les queixes ciutadanes per discursos d'odi als mitjans gestionades pel CAC i el CIC

En un inici, es proposava treballar en l'obtenció de les dades a partir dels informes periòdics i els acords publicats pel CAC i el CIC a les seves respectives webs. Es va comprovar, però, que en el cas del CAC algunes dades relatives a la resolució de determinades queixes no eren accessibles públicament des del seu portal, com s'explica amb més detall més endavant.

La mostra analitzada comprèn les queixes tramitades entre 2014 i el primer trimestre del 2024. S'ha escollit l'any 2014 per marcar l'inici de l'estudi, ja que és l'any que es va aprovar al Parlament de Catalunya la Llei 11/2014 el 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia. Aquesta Llei regula específicament l'actuació dels mitjans de comunicació respecte al tractament de qüestions relacionades amb l'homofòbia, així com es defineixen conceptes importants pel nostre camp d'estudi. Interessa l'any natural per recollir dades sobre els mesos anteriors a l'aprovació de la llei i tenir constància (si és el cas) d'un "abans i un després". El període d'anàlisi inclou una altra fita important en l'àmbit jurídic com és la reforma del Codi Penal de 2015, moment en què es reconfigura la definició penal de delictes d'odi. La fi del període de recollida de dades es el primer trimestre de 2024. Es considera que un període de gairebé 10 anys és suficient per a identificar tendències en la recepció i resolució de queixes per part dels organismes competents. Aquest període permet també identificar qüestions puntuals que poden afectar la recepció i la gestió de queixes (com ara la incidència de l'aprovació d'una normativa nova).

Dades sobre les queixes gestionades pel CAC

Les dades relatives a les queixes tramitades pel CAC es poden trobar a la memòria anual d'activitat del Consell. Es tracta d'un resum de les accions del Consell que és posat a disposició de la ciutadania per a la seva lliure consulta a través de la seva pàgina web.² La publicació periòdica es va iniciar amb la memòria de l'any 2001. La informació relativa a la

---

² <https://www.cac.cat/es/memoria-anual>

recepció i resolució de queixes sobre els continguts dels mitjans ocupa una secció de la memòria on s'hi presenta una taula amb dades generals. Des d'aquí s'habilita un enllaç des d'on s'accedeix directament a cadascun dels expedients, amb l'exposició de la queixa i la seva resolució. El darrer informe publicat a data del tancament de la recollida de dades d'aquest estudi és el corresponent a l'any 2022.

Per obtenir dades posteriors a aquest any es s'ha consultat directament la secció "Acords del CAC" de la pàgina web institucional. En aquest espai la informació es recull de manera actualitzada a mesura que es van resolent els acords en els Plens ordinaris i extraordinaris del Consell. Es pot accedir a la informació utilitzant filtres de cerca com ara l'any de l'acord. L'obtenció de dades per aquesta via, no obstant, resulta laboriosa degut a que els filtres no permeten fer una cerca per temàtica que facilitaria la identificació dels acords sobre els continguts discriminadors i ofensius als mitjans. D'altra banda, no tots els acords emesos pel Ple del Consell són publicats.

S'ha detectat una manca de correlació entre les dades disponibles des de la memòria anual i les dades obtingudes arran de la sol·licitud de dades atesa pel CAC via correu electrònic. Alguns cops les dades no apareixien a la Memòria Anual de l'any que pertocaria segons la data de resolució que s'indicava en el recull de dades cedit pel CAC. Aquestes dades són les que correspondrien al subapartat "Continguts discriminatoris i ofensius", dins l'apartat dedicat a "Continguts". En algun cas no només no hi ha constància del subapartat, sinó que no hi ha cap referència a les queixes rebudes. Per exemple, l'any 2021 hi ha una queixa reportada en la informació cedida per correu electrònic (Q20) que no ha estat localitzada ni en la memòria anual 2021 ni en la de l'any 2022). De fet, a la memòria de l'any 2021 desapareix el subapartat "Continguts discriminatoris i ofensius" i la informació relativa a aquest àmbit apareix inclosa en el subapartat "Pluralisme i tractament informatiu".

Es constata, doncs, que la forma de reportar les queixes i els acords sobre les queixes a les memòries anuals pot variar depenent dels anys. Això ha dificultat la recopilació de les dades i metadades requerides a la fitxa d'anàlisi de l'estudi (desenvolupada amb Excel). Donada aquesta dificultat (i el perill que alguna de les entrades corresponents als acords recents quedés inadvertida), es va procedir a la petició d'accés a les dades específiques que aquest

estudi requeria. El CAC va trametre per correu electrònic un informe i una actualització posterior que va permetre abarcar el període temporal de la mostra, fins el primer trimestre de 2024.

Dades sobre les queixes gestionades pel CIC

El CIC publica cada any la seva memòria (accessible en PDF des de la seva web), on hi apareixen (entre altres informacions) les dades generals en relació a les queixes rebudes i tramitades sobre els continguts dels mitjans de comunicació. Les dades de la memòria són les relatives al nombre d'expedients de tramitació ordinària oberts i, entre aquests, els quins han estat resolts i els quins han quedat pendents de tramitació. També apareix el resum de les queixes no admeses o tancades provisionalment, així com els expedients de tramitació no ordinària. El detall de les dades està disponible a través de la pàgina web del Consell.³ Dins la pestanya "Ètica i Deontologia" es poden trobar tant les memòries anuals (la darrera, en el moment de tancar la recollida de dades d'aquest estudi, era de 2022) com el detall de les queixes tramitades en els acords resolts en el Ple ordinari del CIC que té lloc cada tres mesos (el darrer documentat correspon al ple del 15 d'abril de 2024).

1.3.5.3. Recollida de dades sobre l'opinió de les entitats del tercer sector pel que fa a l'eficiència dels mecanismes de queixa

Els objectius de la recollida de dades sobre l'opinió de les entitats pel que fa a l'eficiència dels mecanismes de queixa davant els discursos d'odi als mitjans són:

1. Poder organitzar fites noticiables destacades per identificar possibles queixes.
2. Obtenir dades relatives sobre el coneixement del sistema de queixes i dels drets entre els sectors més conscienciats
3. Obtenir dades sobre si les organitzacions son un espai on s'articulen aquestes queixes.

---

³ <https://fcic.periodistes.cat/expedients-i-memories/>

4. Obtenir dades sobre què pensen les organitzacions de les opcions de queixa i regulació dels mitjans i el coneixement que sobre els mateixos té la ciutadania
5. Obtenir elements i eines interpretatives de cara a analitzar les dades obtingudes.

La tècnica de recollida d'informació provinent de les entitats ha estat l'entrevista, el guió de la qual es pot consultar a l'**annex 1** d'aquest informe. Les entrevistes a les 10 entitats que configuren la mostra es van realitzar via telefònica durant el segon semestre de 2022. Es van entrevistar les persones que les entitats ens van designar per fer-los l'entrevista. La majoria van ser les que en aquell moment eren presidentes de l'entitat. En alguns casos vam parlar amb diferents càrrecs tècnics, des de coordinació a tècnics d'igualtat, projectes o comunicació. Seguint el protocol d'ètica de la UOC, es va demanar a les persones entrevistades el seu consentiment informat per a l'enregistrament sonor de les entrevistes i per a la utilització de la informació recollida per finalitats de recerca. En tot moment van ser coneixedores dels objectius del projecte WE2.0. A les publicacions resultants de la recerca, incloent aquest informe i les bases de dades, no s'esmenten ni es tracten les dades personals de les entrevistades. Seguint els principis no extractivistes del grup de recerca SOTRAC (on s'emmarca el projecte WE2.0), s'adopta el compromís que les organitzacions i entitats participants rebin còpia de l'informe resultant del projecte en senyal de retorn a les seves aportacions. Es pot consultar la plantilla del document de consentiment informat que s'ha emprat a l'**annex 2**.

1.3.6. Tècniques d'anàlisi de dades

1.3.6.1. Organització de les dades

L'organització de les dades en relació als indicadors i les variables que defineixen els diferents objectes d'anàlisi s'ha fet mitjançant fulls d'Excel.

S'han creat dues bases de dades:

1. Dades sobre les queixes gestionades des del CAC i el CIC. Inclou dades sobre les queixes i sobre els acords i resolucions emesos. El dataset està publicat al repositori DORA de ciència oberta (Veure **annex 3**)
2. Dades sobre l'opinió de les entitats sobre els mecanismes de queixa. El dataset està publicat al repositori DORA de ciència oberta (Veure **annex 4**)

1.3.6.2. Taula d'anàlisi de les dades

Els indicadors s'han definit a partir dels objectes d'anàlisi amb què s'han resumit les preguntes de recerca. S'ha fet servir una taula d'anàlisi on s'identifiquen les correlacions entre objectes d'anàlisi, indicadors, dades i variables tingudes en compte, per a cada grup de dades (gestió de les queixes i opinió de les entitats). Aquesta taula es pot consultar a l'**annex 5** d'aquest informe.

2. Estat de la qüestió

2.1. El discurs d'odi davant dels drets de les persones

Tal i com hem vist més amunt, la Recomanació de Política General núm. 15 relativa a la lluita contra el discurs d'odi de la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI), del Consell d'Europa, defineix els discursos d'odi com aquells usos del llenguatge que tenen per objectiu identificar negativament els integrants de grups socials caracteritzats per la seva raça, procedència ètnica o nacional, orientació sexual i identitat de gènere, i que pretenen generar rebuig social contra aquests i justificar la seva ubicació inferioritzada. Busquen estigmatitzar-los i atribuir-los-hi comportaments socials nocius, «situant-los en el punt de mira de l'odi», oferint una «visió deformada i deformant de la realitat, que permet mantenir i enfortir aquella “superioritat estructural” i fomentar la identitat subordinada de les víctimes» (Cortina Orts, 2017, pp. 79-80). Utilitzar l'odi com a estratègia discursiva forma part de la ideologia que sustenta sistemes d'opressió de llarg recorregut històric i caràcter global (com ara el racisme, el colonialisme o el cisheteropatriarcat). Per a poder propagar-se, aquests discursos necessiten d'instruments que tinguin la capacitat per a normalitzar unes determinades idees, esquemes de pensament i interpretacions de la realitat. Aquesta estratègia de normalització, no només de la manipulació de la informació sinó sobretot del foment de la tolerància social davant les narratives que atempten contra els drets humans (o sigui, de la tolerància a la intolerància), és el que ens urgeix a indagar sobre el paper dels mitjans de comunicació i la seva relació amb la generació, reproducció i combat als discursos d'odi.

2.2. La vessant ideològica del racisme i la lgtbi-fòbia: el paper del discurs en la reproducció de les opressions

2.2.2.1. L'estructuralitat i interseccionalitat de les formes d'opressió

El racisme i la lgtbi-fòbia són formes d'opressió que es manifesten a través de pràctiques individuals, col·lectives, institucionals i sistèmiques, que generen desavantatges i discriminacions contra les persones que les pateixen i que culminen en una vulneració dels

seus drets fonamentals. Les desigualtats fonamentades en la raça i la identitat o orientació sexual són resultat de fenòmens de naturalesa estructural que es presenten i reproduïen a través de les relacions econòmiques, polítiques, jurídiques, socials i culturals, sent implementats mitjançant dinàmiques que es presenten com legítimes i normals donada la seva hegemonia. Per tant, el racisme i la lgtbi-fòbia són fenòmens que s'expliquen a través de pràctiques que van més enllà de les accions concretes dels individus que les executen. En resum, són formes de racionalitat que han moldejat la normalitat amb el que es constitueixen les relacions polítiques, econòmiques, jurídiques i culturals, ja que malgrat la historicitat de la seva construcció social, han acabat esdevenint una característica normalitzada de la societat, en el sentit de constituir les relacions dins del seu patró social de normalitat (Almeida, 2019).

De la mateixa manera, aquestes formes d'opressió no coexisteixen de forma aïllada entre sí, com tampoc ho fan en relació a les demés estructures configuradores de la realitat social. El racisme, la lgtbi-fòbia, el classisme o el sexisme (entre d'altres) interfereixen en l'espai social, econòmic i polític que ocupem i, connectats, determinen la realitat social en la que ens inserim. Per tant, aquests fenòmens són interseccionals en la mesura que cohabituen de forma que intervenen en la configuració particular de les situacions i contextos diversos que vivim, el que afecta també a les formes a través de les quals aquests fenòmens es materialitzen. En definitiva, entendre la dimensió interseccional de les formes d'opressió ens ofereix un marc teòric i metodològic (una lent analítica, en paraules de l'autora Carla Akotirene), que ens permet identificar la seva interrelació concreta i els efectes que aquestes identitats tenen en la interacció de les estructures d'opressió (Akotirene 2018). Prescindim, en conseqüència, d'una utilització del concepte d'interseccionalitat com a categoria que ens serveixi només per a detectar identitats separades i sobreposades.

2.2.2.2. Les formes ideològiques i discursives del racisme i la lgtbi-fòbia

El racisme i la lgtbi-fòbia són fenòmens estructurals i interseccionals que construeixen la realitat social a través de pràctiques concretes que es manifesten en múltiples camps. Un d'aquests és l'ideològic: el racisme i la lgtbi-fòbia es materialitzen en idees i discursos que

tracten d'explicar, justificar i promoure la seva proposta discriminadora, el que possiblement es configura com la seva pràctica més explícita i reconeixible en comparació amb d'altres expressades a través de formes més encobertes.

Tanmateix, la censurabilitat social d'aquests fenòmens (molt lligada a la seva prohibició jurídica a través de les reformes legals operades a partir la segona meitat del segle XX) ha provocat que els discursos discriminatoris hagin mutat, deixant enrere la reproducció de proclames clarament inferioritzadores i passant a ser defensades mitjançant argumentacions que tracten d'ocultar la seva voluntat subalternitzadora. Aquesta transformació i adaptació és evident si s'analitza el discurs racista, ja que s'ha adaptat a reconfiguracions ideològiques significatives: durant el segle XIX i part del XX es vertebrava a partir d'idees que apel·laven a la biologia i a la genètica per a explicar la inferioritat de determinats grups humans (el que va servir com a sustent ideològic per a legitimar la colonització europea, el nazisme alemany, la segregació estatunidenca i l'apartheid sud-africà) mentre que en l'actualitat (com a conseqüència de la desacreditació científica de l'existència de races humanes i la deslegitimació del racisme derivada de l'impacte negatiu que van generar aquells fets històrics —en particular, l'holocaust nazi—) es vehicula a través de discursos que el fonamenten en base a la diferència cultural, o per ser més precisos, a la «irreductibilitat de les diferències culturals» (Balibar i Wallerstein 1991). El racisme cultural se sustenta, doncs, en un discurs que no es recolza ja en la idea de la superioritat de la raça biològica sinó que es fonamenta en la idea de la diferència cultural. Aquests discursos apareguts durant la segona meitat del segle XX han operat una transformació del fenomen en tant que ideologia que ha servit de sustent per a les polítiques de control estricte de la immigració, de les mesures per a la repatriació dels immigrants i de l'oposició a la legislació contra la discriminació racial.

Actualment a Catalunya podem identificar discursos que tracten de relacionar la immigració amb actituds violentes i depredadores dels serveis socials. Per exemple, utilitzant i popularitzant el concepte *menas* (acrònim de menors estrangers no acompanyats en referència als nois i noies estrangers menors d'edat que no tenen en territori espanyol familiars que els puguin tutelar) s'ha tractat d'estigmatitzar i criminalitzar els integrants d'un grup social caracteritzats pel seu origen ètnic/nacional, amb una clara voluntat de

presentar-los com a boc expiatori de determinades problemàtiques socials que trobarien una explicació més acurada en una anàlisi problematitzadora de les polítiques socioeconòmiques hegemòniques. El discurs contra aquests nois i noies tracta de deshumanitzar-los i configurar-los com un perill social. Es tracta, per tant, d'un discurs racista que pretén reduir-los a un grup uniforme, homogeni i caracteritzat per atributs negatius, en contraposició als positius que reuneixen els altres integrants de la societat (la població autòctona blanca).

De la mateixa manera, trobem discursos que tracten de relacionar a gais, lesbianes, bisexuals, intersexuals i transexuals amb comportaments i actituds negatives i que suposarien un risc social. Trobem idees que connecten el naixement i/o propagació de malalties (com ara el VIH o la verola del mico) amb les pràctiques sexuals i/o socials dels integrants d'aquests grups socials. També es poden identificar discursos que els relacionen amb pràctiques contràries a una determinada moralitat (fortament lligada a la cultura catòlica defensada per institucions i partits polítics d'ideologia conservadora) que els pretenen presentar com a corruptors de la infància i del jovent.

Durant les dues primeres dècades del segle XXI s'ha experimentat un augment de moviments polítics d'extrema dreta que orienten, desenvolupen i capitalitzen els prejudicis vers els integrants d'aquests grups socials que, tot i estar relacionats amb la influència dels processos d'estigmatització vertebrats discursivament, fins aleshores restaven latents de forma difusa i fragmentada a nivell social i majoritàriament desarticulats a nivell polític. Estem parlant de discursos que alimenten impulsos antidemocràtics i contraris al reconeixement dels drets fonamentals de determinats sectors socials (Giménez Merino, 2016), entre els que es troben les persones no blanques (en especial, els immigrants) i les lgtbi. Es tracta de moviments amb un discurs que, per una banda, responsabilitza la immigració de les deficiències en el funcionament dels serveis socials, la presenten com a generadora de delinqüència, la mostren com a amenaça a la identitat comunitària nacional i, per l'altra, atribueixen als gais, lesbianes, transexuals, bisexuals i intersexuals comportaments desviats des d'un punt de vista social, moral i religiós. La defensa del tipus d'ordre que estableix el sistema blanc i heteropatriarcal esdevé, així, garant d'un equilibri

social que, segons aquests discursos, ve donat per “natura”. El principal exponent d’aquest fenomen que ha esdevingut global és la creixent presència i notorietat de partits i moviments d’extrema dreta que entren a formar part dels debats democràtics des dels estaments de la democràcia, però amb la clara voluntat de negar la legitimitat de la democràcia com a valor que regeix la constitució dels estats i la seva legislació (Clua-Infante & Gómez 2024). D’aquí que tinguin com a punt principal de la seva agenda el desenvolupament d’un sentiment d’odi a escala social basat no només en la negació pública dels drets de les persones, sinó també en l’atac frontal i directe a les institucions, els col·lectius i les persones que en defensen la salvaguarda.

2.3. Racisme, lgtbi-fòbia i llibertat d’expressió als mitjans de comunicació

S’han fet diversos estudis sobre els discursos d’odi racistes i lgtbi-fòbics presents en els continguts dels mitjans de comunicació a Catalunya, així com sobre la tensió entre la no discriminació i la llibertat d’expressió (Cortina 2017). Dins l’àmbit acadèmic trobem recerques fetes recentment des de la disciplina dels estudis de comunicació (Carratalá i Herrero-Jiménez 2021; Cugat 2023) i des de la disciplina dels estudis de dret (Abramovich 2022; Al Hasani 2023; Rozgonyi 2020).

Des del propi sector periodístic s’ha dut a terme un gran nombre d’iniciatives, destacant-ne les del Col·legi de Periodistes, el Consell de la Informació de Catalunya o l’Observatori del Discurs d’Odi als Mitjans del Grup de Periodistes Ramon Barnils. Molts cops aquestes accions es porten a terme de la mà d’organismes de l’administració pública (com ara el CAC, algunes direccions generals de la Generalitat o ajuntaments).

De totes aquestes iniciatives en sorgeixen una gran quantitat de recomanacions sobre el tractament informatiu dels col·lectius que són objecte dels discursos racistes i lgtbi-fòbics, així com informes, articles, actes públics, etc. A l’**Annex 7** d’aquest informe es fa un recull d’algunes d’aquestes iniciatives.

El fet que les publicacions i activitats en aquest àmbit siguin tan nombroses i vagin en augment denota una alta presència del debat sobre els discursos d'odi en l'esfera pública. La prolífica reflexió al voltant d'aquests temes tant en l'agenda acadèmica com en l'agenda professional del periodisme, en l'agenda política i en l'agenda ciutadana són mostra de la rellevància que està adquirint actualment una qüestió que interpel·la directament els drets de les persones.

2.4. *Media accountability*

La regulació i autoregulació dels periodistes i mitjans de comunicació a Catalunya ha estat tema d'estudi des de fa temps (Jiménez 2003; Moragas *et al.* 2003). Ara fa poc més de vint anys Jiménez (*ibid.*) ja alertava del condicionament de l'autoregulació a uns marcs jurídics poc aperturistes en termes de dret a la informació. La recerca dirigida deu anys després per Núria Almiron des de la Universitat Pompeu Fabra va consolidar la línia d'estudis sobre la responsabilitat dels mitjans de comunicació (*media accountability* en la literatura internacional) centrada en els mecanismes de governança que els ens reguladors i autoreguladors posen a disposició de la ciutadania. Les conclusions d'aquest estudi (Almiron, Naberhaus i Mauri 2016) sobre la particularitat del sistema de retiment de comptes dels mitjans a Catalunya descriuen un model de funcionament que s'allunya del marc interpretatiu sobre el paper dels mitjans a Espanya. El model català, segons es desprèn de l'estudi, s'apropa al model liberal de sistema de mitjans més que no pas al model mediterrani. Això s'explica, d'una banda, pel fet que a Catalunya s'hagi impulsat un marc legal en matèria de comunicació audiovisual que defensa els drets de la ciutadania i que per primer cop atribueix competències reguladores a un organisme independent (el Consell de l'Audiovisual de Catalunya). D'una altra banda, a Catalunya tenim ens autoreguladors (el Col·legi de Periodistes de Catalunya i el Consell de la Informació de Catalunya) que vetllen per la salvaguarda dels valors del periodisme amb vocació de servei públic, per l'acompliment amb garanties del dret a la informació i per la defensa dels drets humans des de l'àmbit de la comunicació.

Des del projecte WE2.0 prenem com a punt de partida el treball d'Almiron, Naberhaus i Mauri (2016) per tal de confrontar la idiosincràcia del sistema català de *media accountability* amb el fet que el marc normatiu quedi encorsetat dins la cultura jurídica d'Espanya. Aquest punt de partida permet formular la idea que el model liberal amb què definim el sistema de mitjans català topa amb l'escull d'un reduït marge interpretatiu de les lleis, marcat per una cultura jurídica que es va consolidar en el procés de transició democràtica a l'Estat espanyol (i que queda allunyada del model liberal i de la cultura jurídica desenvolupada com a part de la cultura democràtica en altres països del nostre entorn). La idiosincràcia liberal catalana pel que fa a l'*accountability* del sistema de mitjans topa, així, amb la idiosincràcia conservadora espanyola pel que fa al marge interpretatiu del marc jurídic. És des d'aquí que plantejem la hipòtesi que els mecanismes de queixa ciutadana davant els discursos d'odi als mitjans resulten ineficients a Catalunya, com mirarem de demostrar més endavant.

2.5. Cronologia d'un debat postergat: La reivindicació d'una llei de premsa que contempli el dret a la informació

Per tal de posar en context el tema que centra l'atenció d'aquesta recerca convé fer esment al fet que actualment no hi ha una llei estatal específica en vigor que reguli els mitjans de comunicació. Al marge del fet que la llibertat d'expressió estigui reconeguda i garantida al text constitucional del 1978, no hi ha cap llei específica sobre els mitjans de comunicació. Les lleis espanyoles de premsa anteriors es van promulgar durant la Restauració borbònica a Espanya i durant la dictadura del general Franco. D'ençà la instauració de la democràcia, l'única llei aprovada (la *Ley Orgánica 2/1997, de 19 de junio, reguladora de la cláusula de conciencia de los profesionales de la información*) és molt específica i no obre el marge de debat sobre la governança del sistema de mitjans. Enumerarem aquí els diversos intents que hi han hagut els darrers anys per tal d'ampliar el marc normatiu amb una nova llei de premsa que contempli el dret a la informació de la ciutadania. Aquest repàs ens servirà per situar el debat sobre els ens reguladors i auto-reguladors de la comunicació a Catalunya i per entendre per què tota possible reflexió sobre aquest tema topa amb un marc jurídic obsolet.

Els antecedents d'aquest debat els tenim a la proposta de llei anti-trust que va fer l'any 2000 el partit polític Izquierda Unida. Mitjançant aquesta proposta, es reclamava una regulació que posés fre a la concentració de la propietat dels mitjans⁴. El 2004, organitzacions de periodistes i sindicats de periodistes, com ara la FESP, preocupats per la precarietat laboral dins del sector preparen una proposta per fer-la arribar als partits polítics. El "Proyecto de Ley del Estatuto del periodista profesional", seria així presentat pel grup parlamentari Izquierda Verde-Izquierda Unida – Iniciativa per Catalunya Verds el 23 d'abril de 2004 i admès a tràmit el 23 de novembre de 2004. El 2010 aquesta proposta ampliarà el seu contingut amb la proposta d'una *Ley Orgánica de Garantías del Derecho a la Información de la Ciudadanía*,⁵ l'esborrany del qual havia estat aprovat pel Foro de Organizaciones de Periodistas el 12 d'abril d'aquell any. L'any 2014 es va tornar a parlar sobre aquesta possible llei de premsa arran de les intervencions del sector empresarial en el debat) i, més recentment, el 2024, s'ha revifat al voltant del tema de les *fake news*.⁶ Es tracta, per tant, d'un tema que resta sobre la taula i que no pot deixar de mencionar-se com a marc des d'on cal contextualitzar tota anàlisi sobre els mecanismes que té la ciutadania per a exercir els seus drets envers els continguts dels mitjans de comunicació.

4

<https://www.diariocordoba.com/cordoba-ciudad/2003/11/28/anguita-propone-ley-antitrust-prensa-38916735.html>

⁵ https://fesperiodistas.org/wp-content/uploads/2020/02/LOGDIC_FOP2010-1.pdf

6

<https://www.publico.es/politica/unida-registrara-ley-desinformacion-y-noticias-falsas-creciente-amenaza-libertad-prensa.html>

3. Anàlisi del discurs d'odi des de la perspectiva jurídica

3.1. El discurs d'odi com a infracció jurídica a l'Estat espanyol

La primera qüestió que hem d'abordar per a poder analitzar amb rigor la normativitat que regula el discurs d'odi consisteix en diferenciar entre els conceptes discurs d'odi i delictes d'odi, ja que sovint s'utilitzen de forma inexacta presentant-los com a categories jurídiques anàlogues. És important, doncs, esclarir que: 1) No tots els discursos d'odi són delictes d'odi, ja que l'expressió d'idees discriminatòries també pot constituir una infracció jurídica no delictiva; i 2) Els delictes d'odi no es limiten a la prohibició del discurs d'odi, ja que existeixen altres conductes discriminatòries sancionades pel dret penal que van més enllà de l'expressió d'idees discriminatòries. En conseqüència, quan parlem de discursos d'odi ens podem referir a un delictes (d'odi) o a una infracció administrativa.

3.1.1. El discurs d'odi com a delictes: l'article 510 del Codi Penal

Un delictes d'odi és qualsevol conducta tipificada al Codi Penal (Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código penal) que presenti un component discriminatori. Podem trobar dues categories diferents de delictes d'odi. Per una banda, existeix una categoria de delictes d'odi, no específicament taxada, que és conseqüència de l'aplicació de l'agreujant de l'article 22.4ª CP a qualsevol comportament delictiu. La seva aplicació determina un agreujament de la pena al entendre's que l'autor dels fets delictius els ha comès sota una motivació discriminatòria. Per tant, l'agreujant permet configurar, a la pràctica, totes les infraccions penals com delictes d'odi (des d'una agressió física a una detenció il·legal). Existeix una segona categoria de delictes d'odi, aquesta sí taxada, que específicament han estat introduïts al Codi Penal amb l'objectiu de censurar comportaments discriminatoris concrets: són els contemplats als articles 510, 511 i 512. Mentre que els dos últims tipifiquen la denegació de prestacions (serveis o béns) per motius discriminatoris per part d'institucions públiques (art. 511) i privades (art. 512), el primer (art. 510) prohibeix específicament els

discursos d'odi (tot i no mencionar-se aquest terme de forma explícita al Codi Penal). L'article 510, doncs, és el precepte que prohibeix penalment els discursos d'odi.

3.1.1.1. Article 510.1 CP

En el seu apartat 1.a) es tipifiquen les conductes que públicament fomentin, promoguin o incitin directa o indirectament a l'odi, l'hostilitat, la discriminació o la violència contra una persona o un grup de persones per motius racistes (per raó d'ètnia, raça, nació, origen nacional o religió, especificant-se les motivacions antisemites i antigitanes) i lgtbifòbics (per raó de l'orientació o identitat sexual)⁷. Hem de puntualitzar que aquesta redacció és vigent des de la reforma del Codi Penal esdevinguda l'any 2015, i que anteriorment estava tipificada la provocació (substituïda actualment pel foment, la promoció i la incitació) a l'odi, la discriminació i la violència (al que es suma actualment l'hostilitat).

L'apartat 1.b) prohibeix la producció, l'elaboració, la possessió amb finalitat de distribuir, la facilitació a terceres persones a l'accés, la distribució, la difusió o la venda d'escrits o qualsevol altre material que pel seu contingut siguin idonis per a generar el tipus de conducta descrita a l'apartat 1.a), és a dir, fomentar, promoure o incitar directa o indirectament a l'odi, l'hostilitat, la discriminació o la violència per motius discriminatoris.

L'apartat 1.c) sanciona als que públicament neguin, trivialitzin greument o enalteixin els delictes de genocidi, de lesa humanitat o contra les persones i béns protegits en cas de conflicte armat (o enalteixin als seus autors), quan aquestes conductes s'haguessin comès per motius discriminatoris i quan promoguessin o afavorissin un clima de violència, hostilitat, odi o discriminació.

---

⁷ L'article preveu altres motivacions discriminatòries que no citem donat l'objecte d'estudi, és a dir, el racisme i la lgtbi-fòbia.

3.1.1.2. Article 510.2 CP

Una altra important novetat derivada de la reforma de 2015 és la creació de l'apartat 2 de l'article 510. En el seu subapartat 2.a) es tipifiquen les conductes que lesionin la dignitat de les persones mitjançant accions que comportin humiliació, menyspreu o descrèdit d'algun dels grups anteriorment citats (o d'una part dels mateixos) o de qualsevol persona per motius discriminatoris. Aquest subapartat permet castigar l'expressió d'insults de naturalesa discriminatòria proferits contra una persona a títol individual, quelcom que semblava despenalitzat amb la derogació de la falta d'injúries establerta per la mateixa reforma de 2015 (tanmateix, el major grau ofensiu de l'insult racista justifica el seu manteniment com a conducta delictiva). El mateix 2.a) també sanciona a aquells que produeixin, elaborin, poseixin amb la finalitat de distribuir, facilitin a terceres persones l'accès, distribueixin, difonguin o venguin escrits o qualsevol material que pel seu contingut siguin idonis per a lesionar la dignitat de les persones ja que representen una greu humiliació, menyspreu o descrèdit d'una persona o grup per motius discriminatoris.

Per últim, destaquem que l'apartat 2.b) de l'article 510 assenyala com a delictives les accions que enalteixin o justifiquin per qualsevol mitjà d'expressió pública o de difusió els delictes que hagin estat comesos contra un grup o contra una persona per motius discriminatoris.

Les conductes discriminatòries establertes a través dels distints apartats de l'article 510 del Codi Penal són les que s'identifiquen com a configuradores de discursos d'odi penalment reprovables, és a dir, que estableixen els discursos d'odi com a delictes d'odi.

3.1.2. El discurs d'odi com a infracció administrativa: les lleis antidiscriminatòries catalanes

Més enllà de configurar-se com un delictes d'odi, el discurs d'odi és considerat com una infracció jurídica administrativa a Catalunya. La vigència de dues lleis antidiscriminatòries pròpiament catalanes marquen el camí d'aquesta prohibició administrativa al nostre territori.

3.1.2.1. La Llei 11/2014 de 10 de octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia.

Tot i que aquest text legal no contempla una definició específica del discurs d'odi, contempla entre les infraccions sancionables la difusió d'expressions vexatòries que incitin la violència o que tinguin connotacions discriminatòries contra integrants dels grups socials protegits per la llei (article 34).

En concret, es consideren les següents infraccions: 1) Fer servir expressions vexatòries, per qualsevol mitjà, que incitin a exercir la violència contra les persones o llurs famílies, per causa de l'orientació sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere, d'una manera intencionada (es considera que reverteix més gravetat quan es duu a terme de forma reiterada); 2) Emetre intencionadament expressions vexatòries que incitin a la violència, i tinguin connotacions homofòbiques, bifòbiques o transfòbiques en els mitjans de comunicació, en discursos o en intervencions públiques; i 3) Portar a terme actes que comportin aïllament, rebuig o menyspreu públic, notori i explícit de persones per causa de l'orientació sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere (també es considera que reverteix més gravetat quan es realitza de manera reiterada).

Les sancions s'estableixen a l'article 35 i poden ser una advertència escrita, una multa econòmica, la prohibició de rebre subvencions públiques i l'impediment per a ser contractat per la Generalitat (així com pels seus organismes autònoms i els seus ens públics). Per a determinar l'abast de les sancions s'han de tenir en compte els següents criteris: 1) El grau de culpabilitat i la intencionalitat de l'infractor; 2) Els perjudicis físics, morals i materials causats a persones o béns i la situació de risc creada o mantinguda; 3) La reincidència o la reiteració; 4) La discriminació múltiple i la victimització secundària; 5) La transcendència econòmica i social de la infracció; 6) L'incompliment reiterat dels advertiments o recomanacions previs de la Inspecció de Serveis Socials; 7) El caràcter permanent o transitori de la situació de risc creada per la infracció; i 8) El compliment per iniciativa pròpia de les

normes infringides, en qualsevol moment del procediment administratiu sancionador, si encara no s'ha dictat una resolució.

3.1.2.2. La Llei 19/2020, de 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació.

A diferència del cas anterior, en aquest text jurídic sí que es defineix específicament el discurs d'odi, considerant-lo «tota conducta que promogui, propagui, inciti o justifiqui la intolerància, la discriminació i la violència cap a persones o grups que evidencien la diversitat de la condició humana» (article 4).

Alhora, en el seu article 43 s'estableixen diverses infraccions equiparables a accions configuradores de discurs d'odi. D'entre aquestes, són infraccions lleus: 1) Fer servir o emetre expressions vexatòries, injurioses, calumnioses o amenaçadores en supòsits de discriminació, actes d'intolerància i conductes relatives als delictes d'odi en la prestació de serveis públics, en qualsevol mitjà de comunicació, en discursos o intervencions públiques o en xarxes socials; 2) Les declaracions, els gestos o els insults proferits en l'espai públic que suposin un tracte vexatori per a qualsevol persona; 3) Emetre expressions, entonar càntics, sons o consignes o exhibir pancartes, símbols, emblemes o llegendes que continguin missatges vexatoris o intimidatoris per a qualsevol persona; 4) Emetre intencionadament expressions vexatòries, injurioses, calumnioses o amenaçadores en supòsits de discriminació, actes d'intolerància i conductes relatives als delictes d'odi contra una persona, contra el grup al qual pertany o contra la seva família que comporti discriminació; 5) Fer servir o emetre expressions vexatòries, injurioses, calumnioses o amenaçadores en supòsits de discriminació, actes d'intolerància i conductes relatives als delictes d'odi en la prestació de serveis públics, en qualsevol mitjà de comunicació, en discursos o intervencions públiques o en xarxes socials; i 6) Amençar o fer qualsevol coacció, injúria o vexació injusta de caràcter lleu en supòsits de discriminació, actes d'intolerància i conductes relatives als delictes d'odi.

De la mateixa manera, l'article 43 estableix que són infraccions greus: 1) Emetre declaracions o transmetre informacions públicament, una persona física o jurídica, mitjançant les quals

s'amenaci, s'insulti o es vexi una persona o un grup de persones; 2) Els actes que impliquin aïllament, rebuig o menyspreu públic i notori de persones; 3) Emetre per qualsevol mitjà eslògans, anuncis publicitaris, missatges públics o declaracions públiques que comportin una discriminació envers una persona o el grup al qual pertany; 4) Emetre intencionadament a través de mitjans de comunicació o xarxes socials expressions vexatòries o insults contra una persona, contra el grup al qual pertany o contra la seva família que comportin discriminació; 5) Difondre, a la via pública o dins d'un edifici, material o llibres amb contingut discriminatori; 6) Comercialitzar productes basats en estereotips corresponents a motius discriminatoris; 7) Difondre material discriminatori en universitats o centres educatius o a través de mitjans de comunicació o xarxes socials; 8) Exhibir a la via pública missatges, pancartes o símbols de caràcter discriminatori o convocatòries o anuncis d'espectacles públics, activitats recreatives, actes polítics, manifestacions o reunions públiques de qualsevol índole de contingut discriminatori; 9) La reiteració en la utilització o l'emissió d'expressions vexatòries, injurioses i calumnioses en supòsits de discriminació, actes d'intolerància i conductes relatives als delictes d'odi en la prestació de serveis públics, en qualsevol mitjà de comunicació, en discursos o intervencions públiques o a les xarxes socials; i 10) Elaborar, fer servir o difondre en centres educatius llibres de text o materials didàctics que presentin les persones com a superiors o inferiors en dignitat humana en funció de l'orientació o la identitat sexual o l'expressió de gènere, o que incitin a la violència per aquest motiu.

Per últim, l'article 43 determina que són infraccions molt greus: 1) La facilitació de mitjans tècnics, econòmics, materials, informàtics o tecnològics a les persones i els grups que promoguin qualsevol forma de discriminació; i 2) La convocatòria d'espectacles públics, activitats recreatives, actes polítics, manifestacions o reunions públiques de qualsevol índole que tinguin un caràcter discriminatori en tant que s'hi atempti contra la igualtat de tracte o s'hi vulneri la dignitat de les persones, s'hi practiquin o promoguin conductes d'intolerància, d'odi o de violència o s'hi inciti a qualsevol forma de discriminació.+

Les sancions aplicables a aquestes infraccions són les mateixes que les establertes per la Llei 11/2014 (multa econòmica, prohibició per a rebre subvencions públiques, impossibilitat de

beneficiar-se de contractes amb la Generalitat, així com amb els organismes i ens públics que en depenen), afegint-s'hi la possibilitat d'obligar a l'infractor a portar a terme una manifestació pública de desgreuge.

L'òrgan encarregat d'incoar els expedients administratius, instruir-los i imposar les sancions establertes per ambdues lleis antidiscriminatòries és l'Organisme de Protecció i Promoció de la Igualtat de Tracte i la No-discriminació (més conegut com a l'Oficina d'Igualtat de Tracte i No-Discriminació). A més, resulta rellevant recordar que aquestes infraccions poden ser comeses per persones físiques i jurídiques (públiques i les privades) que infringeixin la llei per acció o per omissió (article 36). Per últim, resulta important assenyalar que en la investigació d'aquestes infraccions administratives s'hi ha d'aplicar l'anomenada inversió (o repartiment) de la carga de la prova, és a dir, que quan la part que al·lega haver sofert una discriminació aporta indicis fonamentats de la perpetració de la mateixa, correspon a la part demandada aportar una justificació objectiva, raonable i suficientment provada de la no comissió del tracte discriminatori (art. 32 de la Ley 62/2003, de 30 de diciembre, de medidas fiscales, administrativas y de orden social, entre d'altres), el que es configura com una diferència substancial respecte dels criteris de valoració de la prova que regeixen en els processos penals.

3.2. Els desajustos entre el dret espanyol, europeu i internacional en el tractament del discurs d'odi

Els discursos d'odi estan prohibits extensament per la normativitat internacional i europea. A continuació exposarem el tractament jurídic que reben aquestes conductes a partir de l'anàlisi, per una banda, dels textos sorgits de l'activitat normativa de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), del Consell d'Europa (CdE) i de l'Unió Europea (UE), i per l'altra, de les resolucions del Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH), el que ens portarà a abordar els possibles desajustos en relació a la normativitat catalana i estatal. Les tres qüestions que centraran aquesta anàlisi seran: 1) L'abast de les conductes prohibides; 2) Els grups socials afectats; i 3) La col·lisió entre el dret a la igualtat i el dret a la llibertat d'expressió.

3.2.1. L'abast de les conductes prohibides

3.2.1.1. Dret internacional

Els dos primers textos de dret internacional que hem de destacar són la **Convenció Internacional sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació Racial (ICERD) de 1965** i el **Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (PIDCP) de 1966**, per configurar-se com a normes referencials a partir de les quals es desenvoluparà la normativitat antidiscriminatòria que prohibeix els discursos d'odi. Per una banda, l'ICERD prohibeix la *incitació* a la *discriminació racial* i als *actes de violència* i, per l'altra, la *justificació* i la *promoció* de l'*odi racial* i la *discriminació racial* (article 4), alhora que estableix que s'han de combatre els *prejudicis* que condueixen a la *discriminació racial* (article 7). Per la seva banda, el PIDCP prohibeix la *incitació* a la *discriminació*, l'*hostilitat* i la *violència* que estigui lligada a l'apologia de l'*odi* nacional, racial i religiós (article 20).

De l'ICERD en sorgeix el Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació Racial (CERD), un organisme que a través de les seves recomanacions ha anat aportant elements per a regular amb més precisió la prohibició dels discursos d'odi. Podem destacar especialment la **Recomanació General núm. 35 del CERD sobre la lluita contra el discurs d'odi racista, de 2012**, la qual censura: 1) La *incitació* i *justificació* a l'*odi*, al *despreu* i a la *discriminació*; 2) Les *amenaces*; 3) L'*estigmatització*; 4) La *difusió d'idees* basades en la *superioritat* o en l'*odi* racial o ètnic; i 5) Els *insults*, les *burles* i les *calúmnies* (apartat 13). Aquest text és especialment útil perquè, a més, conté una definició del terme *incitació* que resulta una aportació rellevant en l'abordatge jurídic del discurs d'odi, afirmant que *incitar* és *influir*, *persuadir* o *amençar* a algú per a què realitzi conductes discriminatòries (que poden ser o no delictives). Alhora, destaca per establir que la *incitació* pot ser o no una acció explícita donades les seves *múltiples formes*, podent-se utilitzar per part dels incitadors *llenguatge indirecte* amb l'objectiu de emascarar els seus propòsits. Per últim, estableix que per a existir *incitació* no ha de venir acompanyada necessàriament d'una acció material discriminatòria posterior (que es configuri com a conseqüència), ja que els elements a

observar són la intenció de l'emissor i el risc que genera (no el seu resultat material ulterior) (apartat 16).

Un altre text jurídic a destacar, derivat de l'actuació de l'ONU, és la **Conferència d'Examen de Durban contra el Racisme, la Discriminació Racial, la Xenofòbia i les Formes Connexes d'Intolerància, de 2009**. En aquest document es prohibeix la *incitació* a la *discriminació*, l'*hostilitat* i la *violència* (apartat 13), així com la *difusió d'idees* basades en l'*odi* i la *superioritat racial*, l'*apologia* de l'*odi* nacional, racial i religiós i la *incitació* a la *discriminació*, l'*hostilitat* i la *violència* (apartat 69). A més, afegeix la censura de les accions que deriven en la creació d'*estereotips negatius* (apartat 76).

Les resolucions de l'Assemblea General de l'ONU reafirmen els termes emprats per la Conferència d'Examen de Durban. Assenyalen especialment la **Resolució de l'ONU núm. 76/157, de 16 de desembre de 2021, sobre lluita contra la intolerància, els estereotips negatius, l'estigmatització, la discriminació, la incitació a la violència i la violència contra les persones, basats en la religió o les creences**. Aquest text destaca per afegir la *denigració* i la *fixació d'estereotips negatius* (punt 7)⁸ com a accions lligades als discursos d'odi.

Podem citar altres textos internacionals que aborden la prohibició dels discursos d'odi. Els **Principis de Yogyakarta sobre l'aplicació de la legislació internacional de drets humans en relació amb l'orientació sexual i la identitat de gènere, de 2007**, censuren les *amenaces* i la *incitació* a la *violència*, així com els *hostigaments* relacionats amb l'orientació sexual o la identitat de gènere (principi 5). També es cita la *justificació*, la *disculpa* i la *mitigació* de la violència (principi 5). El **Pla d'Acció de Rabat sobre la prohibició de l'apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi incitació a la discriminació, hostilitat o violència, de 2012**, redunda, precisament, en la prohibició d'aquestes accions: la *incitació* a la *discriminació*, l'*hostilitat* i la *violència* (aparat 14). El **Pla d'Acció de Fez per a líders i actors religiosos per a la prevenció de la incitació a la violència que podria donar lloc a crims atroços, de 2017**, ofereix diversos punts que resulten interessants. Primerament, estableix una defineix d'*incitació*: qualsevol comunicació que *fomenti* la *violència* contra un individu o

---

⁸ També es citen aquests dos conceptes a les Resolucions 67/178, de 20 de desembre de 2012; 68/169, de 18 de desembre de 2013; 69/174, de 18 de desembre de 2014; 70/157, de 17 de desembre de 2015; 71/195, de 19 de desembre de 2016; 72/176, de 19 de desembre de 2017; 73/164, de 17 de desembre de 2018; 74/164, de 18 de desembre de 2019; i 75/187, de 16 de desembre de 2020.

un grup. També estableix que la *incitació* pot presentar-se en *formats diversos*, com els discursos i pamflets polítics, articles en els mitjans de comunicació, comunicacions en xarxes socials i productes de les arts visuals. Es determina, alhora, que perquè els actes *d'incitació* desemboquin en actes de *violència* cal que hi conflueixin alguns elements específics, com ara un *context* propici per a la *violència*, un *orador influent*, un discurs amb *àmplia difusió*, un *públic receptiu* i un *objectiu concret*. Aquests *objectius* solen ser individus o grups amb una determinada identitat ètnica, nacional, religiosa, política, sexual o de gènere. També s'assenyala que perquè un acte sigui constitutiu *d'incitació* a la *violència*, l'orador ha d'actuar amb la *intenció de propugnar i provocar la violència*. També cal que hi hagi una *certa probabilitat* que el discurs pugui donar lloc a la violència a què exhorta. Ara bé, resulta molt destacable la diferència que porta a terme entre *incitació a la violència* i *discurs d'odi*, ja que considera que aquest últim és qualsevol tipus de *comunicació verbal, escrita* o de *conducta* que *denigra* una persona o un grup per raó únicament per la seva identitat. El *discurs d'odi* pot *suggerir* que la persona o el grup contra el qual es dirigeix és *inferior* i ha de ser *exclòs* o *discriminat* per aquest motiu. Així, tot i que tota *incitació* a la *discriminació, l'hostilitat* o la *violència* pot caracteritzar-se com a *discurs d'odi*, no sempre el *discurs d'odi* constitueix *incitació*.

Citem també els **Principis de Camden sobre la llibertat d'expressió i la igualtat, de 2009**, ja que parlen de la *promoció* de l'*odi* nacional, racial o religiós i de la *incitació* a l'*hostilitat*, la *violència* i a la *discriminació* (punt 12.1), oferint una definició dels termes *promoció* i *incitació*. La *promoció* seria el requeriment que té la *intenció* de *promoure* públicament l'*odi* contra un grup, mentre que la *incitació* serien aquelles *declaracions sobre grups* que poden crear un *risc imminent* de *discriminació, hostilitat* o *violència* (punt 12.1).

El darrer text de dret internacional que volem destacar és l'**Estratègia i Pla d'Acció de les Nacions Unides per a la lluita contra el discurs d'odi, de 2019**. Aquest document redunda en identificar la censura al discurs d'odi amb la prohibició de la *incitació* a la *discriminació, l'hostilitat* i la *violència*. Defineix la *incitació* com una forma d'expressió que té com a *objecte explícit i deliberat* donar lloc a la *discriminació, a l'hostilitat* o la *violència*. Alhora, estableix que hi ha comportaments que no es poden incloure's en la definició de *incitació* però que poden ser també perjudicials. De fet, en el seu prefaci explora un altre tipus de significat del

discurs d'odi: qualsevol forma de comunicació de paraula, per escrit o a través del comportament, que sigui un *atac* o utilitzi *llenguatge pejoratiu o discriminatori* en relació a una persona o un grup sobre la base de qui són, és a dir, de la seva identitat. Per últim, destaca per a determinar que el discurs d'odi és *degradant i divisiu*.

3.2.1.2. Dret europeu

De l'activitat normativa del Consell d'Europa podem citar les recomanacions de la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI), organisme que aporta elements d'interès per a detectar jurídicament els discursos d'odi. La **Recomanació núm. 7 de política general de l'ECRI, de 13 de desembre de 2002, sobre la legislació nacional per a combatre el racisme i la discriminació racial** estableix que s'haurien de penalitzar els següents actes: 1) La *incitació pública a la violència, a l'odi o la discriminació*; 2) Els *insults* i la *difamació*; 3) Les *amenaces* contra una persona o una categoria de persones per motius de raça, color, idioma, religió, nacionalitat o origen nacional o ètnic; 4) L'*expressió en públic*, amb un objectiu racista, d'una *ideologia* que reivindiqui la *superioritat* o que *despreciï* o *denigri* a una categoria de persones per motius de raça, color, idioma, religió, nacionalitat o origen nacional o ètnic; 5) La *negació, banalització, justificació o aprovació* en públic, amb un objectiu racista, de *delictes* de genocidi, crims contra la humanitat o crims de guerra; i 6) La *divulgació, distribució pública, producció o emmagatzematge* amb la intenció de *divulgar* o *distribuir* públicament, amb un objectiu racista, material escrit, gràfic o de qualsevol altra índole que contingui manifestacions discriminatòries (article 18). En els mateixos termes s'expressa la **Recomanació núm. 9 de política general de l'ECRI, de 25 de juny de 2004, sobre la lluita contra l'antisemitisme**.

La **Recomanació núm. 15 de política general de l'ECRI, de 8 de desembre de 2015, relativa a la lluita contra el discurs odi** és, però, el text que ofereix informació més pormenoritzada per a la identificació dels discursos d'odi. A continuació es recullen els punts més destacats:

1) El discurs d'odi s'ha d'entendre com l'ús d'una *forma d'expressió* que suposi: a) La *defensa*, la *promoció* o la *instigació* de l'odi; b) La *humiliació* o el *menyspreu*; c) L'*assetjament*, el *descrèdit*, la *difusió d'estereotips negatius*, l'*estigmatització* o l'*amenança* (i la seva *justificació*). Per tant, ho són també actes que van més enllà de la *incitació* de

violència, intimidació, hostilitat o discriminació i dels que es pot esperar raonablement que *produeixin aquest efecte*. També es demana específicament als Estats que combatin la *informació maliciosa, la difusió d'estereotips negatius i l'estigmatització*.

2) Aquestes *formes d'expressió* poden ser discursos orals i publicacions en qualsevol de les seves formes, incloent-hi l'ús dels mitjans electrònics. Per tant, el discurs d'odi pot prendre *forma oral, escrita o qualsevol de qualsevol altre tipus, com gestos, símbols, dibuixos, pintades, música, obres teatrals o material audiovisual*.

3) La *incitació a l'odi* pot ser resultat de *l'insult, la ridiculització o la difamació* irresponsables de determinats grups de població, la conseqüència dels quals pot ser *l'ofensa innecessària, la defensa de la discriminació o l'ús d'un llenguatge vexatori o humiliant*. Un tret característic de l'ús del discurs d'odi és que pot tenir la intenció *d'incitar* a altres a cometre *actes de violència, intimidació, hostilitat o discriminació*. L'element *d'incitació* significa que, o bé hi ha una *intenció clara* de cometre actes de *violència, intimidació, hostilitat o discriminació*, o bé hi ha un *risc imminent* que es cometin. Alhora, s'afirma que hi ha intenció *d'incitar* quan la persona que utilitza el discurs d'odi fa una crida perquè es cometin els actes pertinents o quan es pot deduir que ho està fent per la contundència del *llenguatge* utilitzat i *altres circumstàncies* destacables (com ara la conducta prèvia del orador). Ara bé, la intencionalitat no sempre és fàcil de demostrar, especialment quan les observacions tenen a veure de forma ostensible amb fets pretesos o quan s'utilitza un llenguatge codificat. La intenció *d'incitar* a la comissió d'actes de *violència, d'intimidació, d'hostilitat o de discriminació* no és imprescindible ja que es considera que existeix també quan cal esperar, raonablement, que com a efecte de l'ús del discurs es cometin aquests *actes delictius*. Es considera una *imprudència*, quan es pugui esperar raonablement que es produeixi aquest efecte.

4) Per a avaluar si hi ha o no el risc de que es produeixin aquests actes cal tenir en compte les *circumstàncies específiques* en què es fa servir el discurs d'odi. Concretament, cal tenir en compte: a) El *context*, especialment si ja hi ha tensions socials greus relacionades amb aquest discurs; b) La *capacitat* que té la persona que empra el discurs d'odi per exercir *influència* sobre els altres (per exemple, un líder polític o religiós); c) La naturalesa i la contundència del *llenguatge* emprat (si és *provocatiu i directe*, si utilitza *informació enganyosa, difusió d'estereotips negatius i estigmatització*, o si és capaç per altres mitjans

d'incitar a la comissió *d'actes de violència, intimidació, hostilitat o discriminació*); d) El *context dels comentaris específics* (si són un fet aïllat o reiterat, o si es pot considerar que s'equilibra amb altres expressions pronunciades per la mateixa persona o per altres, especialment durant el debat; e) El *mitjà* utilitzat (si pot provocar o no una resposta immediata de l'audiència com en un acte públic en directe); i f) La naturalesa de l'*audiència* (si és propensa o susceptible de barrejar-se en actes de violència, intimidació, hostilitat o discriminació).

5) Es censura també la *negació, trivialització, justificació o condonació* públiques de *delictes* de genocidi, delictes de lesa humanitat o delictes en cas de conflicte armat o l'enaltiment de les persones condemnades per haver-los comès. Ara bé, l'*enaltiment* de les persones que hagin comès aquests delictes només constitueix un discurs d'odi quan hi ha un vincle entre la persona i el fet delictiu i no s'aplica quan es fan declaracions positives sobre altres activitats de les persones en qüestió.

6) La definició de discurs d'odi no es restringeix a les expressions utilitzades *en públic*. Tot i això, la utilització del discurs d'odi en públic és una característica especialment rellevant per a algunes de les seves formes, com la *negació, trivialització, justificació o condonació* dels *delictes* de genocidi, delictes de lesa humanitat o delictes en cas de conflicte armat. Es considera que una expressió s'ha fet servir en públic quan s'ha produït en un *espai físic* o per *comunicació electrònica* a què té accés el públic en general.

Sobre altres factors a tenir en compte per a detectar els discursos d'odi podem citar la **Recomanació CM/Rec (2022)16 del Comitè de Ministres als Estats membres sobre el combat al discurs d'odi, de 20 de maig de 2022**. Aquest document estableix que per a avaluar la gravetat de la incitació a l'odi s'han de tenir en compte: 1) El *contingut* de l'expressió; 2) El *context* polític i social al moment de l'expressió; 3) La *intenció* del parlant; 4) El paper i l'estatus del *parlant* a la societat; 5) La *forma* com es difon; 6) La *capacitat* de l'expressió per donar lloc a conseqüències perjudicials, inclosa la imminència d'aquestes conseqüències; 7) La naturalesa i la mida de l'*audiència*; 8) Les característiques del *grup objectiu*.

Per últim, mencionem un últim text sorgit del Consell d'Europa: el **Protocol adicional al Conveni sobre la ciberdelinqüència relatiu a la penalització d'actes d'índole racista i xenòfoba comesos per mitjà de sistemes informàtics, de 28 de gener de 2003, del Consell d'Europa**. Aquest document prohibeix el *difondre* o *posar a disposició* del públic material racista i xenòfob per mitjà d'un sistema informàtic (article 3), oferint una definició de *material racista y xenòfob* que ens és útil per a valorar la presència de discursos d'odi: ho serà tot material escrit, imatge o qualsevol altra representació d'idees o teories, que *propugni, promogui o inciti a l'odi, la discriminació o la violència*, contra qualsevol persona o grup de persones, per raó de raça, color, religió, ascendència, origen nacional o ètnic (article 2). També es censure *l'amenaça* (article 4) i els *insults* (article 5) a través dels mateixos mitjans.

3.2.1.3. Una idea problematitzadora del discurs d'odi en contraposició a l'ús de la regulació penal espanyola

Quan es parla de les conductes que poden configurar-se com a discurs d'odi es sol fer referència als termes i categories derivades de la regulació penal i de la seva interpretació judicial. Tanmateix, com acabem de mostrar, l'abast de les conductes que estan definides per la normativitat internacional i europea com a constitutives de discurs d'odi és molt extensa i va més enllà de l'establert per regulació penal espanyola i la seva interpretació judicial. El problema rau en que es prengui l'abordatge penal com el marc per a definir el discurs d'odi. Ja hem vist que les lleis antidiscriminatòries catalanes defensen una concepció més problematitzadora del discurs d'odi (incloent múltiples conductes d'expressió d'odi), quelcom que s'alinea amb una normativa internacional i europea que inclou una variadíssima llista de conductes prohibides, com: 1) Incitar a l'odi, la discriminació, l'hostilitat, la intimidació i la violència; 2) Justificar l'odi, la discriminació, la violència, el despreci, l'assetjament, el descrèdit i la difusió d'estereotips negatius, l'estigmatització o l'amenaça; 3) Promoure l'odi, la discriminació, la humiliació i el menyspreu; 4) La defensa de l'odi, de la humiliació i del menyspreu; 5) La instigació de l'odi, de la humiliació i del menyspreu; 6) Propugnar l'odi, la discriminació i la violència; 7) Disculpar i mitigar la violència; 8) Difondre o posar a disposició del públic material racista i xenòfob; 9) L'apologia de l'odi; 10) Amençar; 11) Assetjar; 12) Atacar; 13) Estigmatitzar; 14) Estereotipar; 15)

Caracteritzar negativament; 16) Difondre idees o ideologia basades en la superioritat, en l'odi, que denigrin o que despreiïn; 17) La suggestió d'inferioritat, de l'exclusió i de la discriminació, 18) Els prejudicis que condueixin a la discriminació; 19) La utilització de llenguatge pejoratiu, discriminatori, vexatori i humiliant; 20) Els insults; 21) Les burles; 22) Les calúmnies; 23) Els hostigaments; 24) La denigració; 25) La difamació; 26) El descrèdit; 27) La ridiculització; 28) L'ofensa; 29) Les accions que degraden i divideixen; 30) La difusió d'informació maliciosa; 31) La utilització de informació enganyosa; 32) La divulgació, distribució pública, producció o emmagatzematge amb la intenció de divulgar o distribuir públicament material escrit, gràfic o de qualsevol altra índole que contingui manifestacions discriminatòries; 33) La negació, trivialització condonació, banalització, justificació o aprovació de delictes de genocidi, crims contra la humanitat o crims de guerra; i, finalment, 34) L'enaltiment dels que van cometre delictes de genocidi, crims contra la humanitat o crims de guerra.

Tanmateix, malgrat tenir a disposició aquest catàleg extens de conductes, en masses ocasions sembla que el que marca els paràmetres del què és o no és una conducta constitutiva de discurs d'odi és la norma penal i la seva interpretació judicial, perdent-se una riquesa normativa que ajudaria a detectar-los de forma més eficient. Per tant, la regulació que des del dret internacional i europeu es porta a terme dels discursos d'odi és una eina que permet nodrir els anàlisis i les actuacions institucionals en relació a la prohibició dels discurs d'odi de forma més problematitzadora i, en conseqüència, més transformadora.

3.2.2. Els grups socials afectats

En el si de la normativa espanyola s'ha anat creant una hermenèutica jurídica que no circumscriu la prohibició del discurs d'odi a la protecció dels grups històricament discriminats, quelcom que contrasta amb les finalitats perseguides en l'aprovació del dret antidiscriminatori a Espanya i amb els orígens i desenvolupament internacional i europeu d'aquest tipus de normatives.

3.2.2.1. Normativitat internacional i europea

El **TEDH** estableix de forma clara que els grups socials afectats pel discurs d'odi són els considerats històricament vulnerables (o vulnerats). A mode d'exemple, **en el cas Perinçek contra Suïssa, de 15 d'octubre de 2015**, se li va sol·licitar al Tribunal un veredict sobre unes declaracions que suposadament promovien o justificaven la violència, l'odi o la intolerància, demanant-li que determinés si existia interferència en l'exercici de la llibertat d'expressió. Per a avaluar-ho el TEDH va valorar si aquelles declaracions atacaven o presentaven negativament de forma generalitzada a tot un grup ètnic, religiós o de qualsevol altre tipus. Per a abordar aquesta qüestió el Tribunal va citar casos anteriorment resolts, deixant clar quin tipus de grups socials es veuen afectats pels discursos d'odi. Així, feia esment a casos relacionats amb declaracions contra immigrants musulmans a França, que vinculaven als musulmans amb actes terroristes al Regne Unit, que eren clarament antisemites a Rússia i Polònia, que presentaven a les comunitats d'immigrants no europeus com propenses a la delinqüència a Bèlgica o que relacionaven als homosexuals amb la pedofília i amb la propagació del VIH a Suècia (apartat 206). La sentència afirmava que el dret a la llibertat d'expressió mereix una forta protecció, però que mentre que quan aquest dret s'utilitza per a «promoure o justificar la violència, l'odi, la xenofòbia o qualsevol altra forma d'intolerància no pot, normalment, reclamar protecció» (apartat 230).

Un anàlisi de la normativa internacional i europea també ens mostra la mateixa tendència. En el context de la normativitat internacional podem citar la **Recomanació General núm. 15 del CERD relativa a l'article 4 de l'ICERD, de 1993**. Aquest document estableix que la prohibició del discurs d'odi (que es vehicula a través de l'article 4 de l'ICERD) es justifica perquè en el moment de l'aprovació de l'ICERD, l'any 1965, existia un «temor pel renaixement d'ideologies autoritàries», una situació que el comitè considerava que es mantenia en el moment de la redacció de la Recomanació núm. 15 ja que coincidia amb un auge de neonazisme a Europa, al 1993 (apartat 1). En el mateix sentit, la **Recomanació General núm. 35 del CERD relativa a la lluita contra el discurs d'odi, de 2012** (redactada quasi vint anys després de la núm. 15), reitera que l'origen de la prohibició del discurs d'odi per l'ICERD va ser «el clima d'odi i discriminació racials». Estableix, alhora, que els discursos d'odi són els dirigits contra «els pobles indígenes, els grups que la seva condició es

fonamenta en consideracions d'ascendència, els immigrants o els no ciutadans, inclosos els treballadors domèstics migrants, els refugiats i els sol·licitants d'asil, així com el discurs dirigit contra les dones pertanyents a aquests i d'altres grups vulnerables». També es parla d'«islamofòbia, antisemitisme i altres manifestacions d'odi similars contra grups etnoreligiosos, així com les manifestacions extremes d'odi tals com la incitació al genocidi i al terrorisme». A més, prega per una legislació precisa i clara a l'hora de tractar jurídicament els discursos d'odi per tal de no generar possibles interpretacions que puguin arribar a utilitzar-se per a justificar restriccions a la protesta, el descontent social o l'oposició política.

En el mateix sentit, l'**Observació General núm. 34 del Comitè de Drets Humans de l'ONU sobre l'Article 19 del PIDCP, de 2011**, estableix que els Estats «no poden fer valer el paràgraf 3 de l'article 19 del PIDCP com a justificació per a silenciar als defensors de la democràcia pluripartidista, els principis democràtics i els drets humans» (punt 23). Es recorda que les figures públiques, com les que exerceixen càrrecs polítics de major importància, com els Caps d'Estat o de Govern, poden ser objecte de crítiques i oposició política, el que legitima la crítica a les institucions (punt 38).

Per la seva banda, l'**Estratègia i Pla d'Acció de les Nacions Unides per a la lluita contra el discurs d'odi, de 2019**, estableix que la prohibició del discurs d'odi està emmarcada en un context caracteritzat per «una inquietant onada de xenofòbia, racisme i intolerància, amb un augment de l'antisemitisme, l'odi contra els musulmans i la persecució dels cristians» (prefaci). Afegeix que «els moviments neonazis i a favor de la supremacia blanca estan avançant, i el discurs públic s'està convertint en una arma per a aconseguir guanys polítics amb una retòrica incendiària que estigmatitza i deshumanitza a les minories, els migrants, els refugiats, les dones i tots aquells etiquetats com "els altres"» (*ibid.*).

En el marc europeu, les **Directrius de la UE sobre drets humans relatius a la llibertat d'expressió a Internet i fora d'Internet, del Consell de l'Unió Europea, de 12 de maig de 2014**, determinen que «els governs no han d'abusar de la legislació sobre incitació a l'odi per a desalentar als ciutadans a l'hora de participar en debats democràtics legítims d'interès general». Alhora, es determina que «les lleis contra la difamació no han d'utilitzar-se per a censurar les crítiques ni el debat sobre temes públics» (part annexa). De la mateixa manera,

la **Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu i al Consell COM(2021) 777 final Una Europa més inclusiva i protectora: ampliació de la llista de delictes de la UE a la incitació a l'odi i als delictes d'odi, de 9 de desembre de 2021**, afirma que «en les últimes dècades s'ha produït un fort augment de la incitació a l'odi i els delictes d'odi a Europa», el que genera que «l'odi s'estigui generalitzant, i es dirigeixi contra persones o grups de persones que comparteixen, o que es considera que comparteixen, una característica comuna, com la raça, l'origen ètnic, la llengua, la religió, la nacionalitat, l'edat, el sexe, l'orientació sexual, la identitat de gènere, l'expressió de gènere, les característiques sexuals o qualsevol altra característica fonamental, o una combinació de tals característiques».

3.2.2.2. Normativitat espanyola

En el context jurídic espanyol la introducció i desenvolupament del dret antidiscriminatori està lligada, principalment, al combat als discursos racistes. S'inicia amb la **Llei Orgànica 4/1995, de 11 de maig, de modificació del Codi Penal**, mitjançant la qual es tipifica l'apologia dels delictes de genocidi. Aquesta reforma es justificava per «la proliferación en distintos países de Europa de episodios de violencia racista y antisemita que se perpetran bajo las banderas y símbolos de ideología nazi» i per «la reaparición, en la guerra que asola la antigua Yugoslavia, de prácticas genocidas que los pueblos europeos creían desterradas para siempre» (Exposició de motius). Aquest text jurídic va establir el delictes d'apologia de genocidi (article 137.bis) i el delictes de provocació a la discriminació (article 165. ter)⁹. Aquestes previsions legals han anat experimentant modificacions fins arribar a l'actual redactat de l'article 510 CP, que preveu com a subjectes passius del delictes de discurs d'odi aquells que puguin veure's afectats per accions perpetrades sota «motius racistes, antisemites, antigitanos o altres referents a la ideologia, religió o creences, situació familiar, la pertinença dels seus membres a una ètnia, raça o nació, el seu origen nacional, el seu sexe, orientació o identitat sexual, per raons de gènere, aporofobia, malaltia o discapacitat».

---

⁹ De la mateixa manera, va introduir un agreujant genèric per racisme respecte a determinats il·lícits, establint-lo en els casos en els que es cometés «cualquiera de los delitos contra las personas o el patrimonio por motivos racistas, antisemitas u otros referentes al origen étnico o nacional, o a la ideología, religión o creencias de la víctima» (article 10).

Ara bé, l'anàlisi de l'aplicació judicial de la prohibició del discurs d'odi per part dels tribunals espanyols ens mostra que existeix una interpretació expansiva de les lleis antidiscriminatòries que les desconnecten de les seves finalitats polítiques originals, així com de l'ús que se'n fa en el context internacional i europeu. Trobem diverses sentències judicials que exemplifiquen aquesta tendència.

La **Sentència del Tribunal Constitucional (STC) núm. 112/2016, de 20 de juny**, va establir que l'enaltiment del terrorisme (realitzat en un acte d'homenatge a un ex-membre d'ETA) era un acte que constituïa «una manifestación del discurso de odio por propiciar o alentar, aunque sea de manera indirecta, una situación de riesgo para las personas o derechos de terceros o para el propio sistema de libertades»¹⁰. Tot i que la resolució no condemnava a l'acusat per la perpetració del delictes establert a l'article 510 CP (ho feia en base a l'establert a l'article 578 CP), utilitzava el terme «discurso de odio» per a justificar la resolució condemnatòria. El mateix argument es va utilitzar en la **Sentència del Tribunal Suprem (STS) núm. 623/2016, de 13 de juliol**, quan es determinava que els tuits d'una internauta (que s'identificava com a Madame Guillotine) en els que es realitzaven acudits sobre algunes víctimes del terrorisme eren actes que comportaven descrèdit, menyspreu i humiliació, recurrent a la figura del «discurso de odio» per a fonamentar la censura a la llibertat d'expressió. També la **STS núm. 4/2017, de 18 de gener**, va condemnar un cantant (César Strawberry) per una sèrie de comentaris publicats a la xarxa social Twitter que van ser qualificats pel TS com a constitutius d'un delictes d'enaltiment del terrorisme i humiliació a les seves víctimes. De nou, tot i no tractar-se d'una condemna per l'article 510 CP, la sentència utilitzava el terme «discurso de odio» per a caracteritzar els fets.

Alhora, trobem la utilització del terme discurs d'odi per a censurar altres expressions de crítica política. Per exemple, la **Sentència núm. 69/2016, de 18 de març, del Jutjat Penal núm. 6 de Madrid** condemnava als acusats per la perpetració de delictes contra els sentiments religiosos (articles 524 i 525 CP) per la realització d'un acte de reivindicació i

---

¹⁰ La sentència estableix els següents fets provats: «El discurso del acusado Tasio Erkizia Almandoz fue el momento central del acto. En él pidió 'una reflexión [para] escoger el camino más idóneo, el camino que más daño le haga al Estado, que conduzca a este pueblo a un nuevo escenario democrático' y terminó con los gritos 'Gora Euskal Herria askatuta', 'Gora Euskal Herria euskalduna' y 'Gora Argala' -¡Viva Euskal Herria libre! ¡Viva Euskal Herria vasca! ¡Viva Argala!, gritos que fueron respondidos por el público» (Antecedents 2.III).

protesta feminista en una capella. L'argument utilitzat pel tribunal va ser que es tractava d'un comportament d'«odio religiós», el que va permetre-li aplicar l'agreujant discriminatori de l'article 22.4 CP. La mateixa agreujant es va aplicar a la condemna establerta per la **Sentència de l'Audiència Nacional núm. 17/2018, de 1 de juliol**, en un cas en el que es va determinar que els delictes de lesions comesos per un grup de joves en un bar del municipi navarrés d'Alsasua estaven motivats «por el odio hacia la Guardia Civil», és a dir, per motius discriminatoris fonamentats en la ideologia.

S'ha utilitzat, també, la prohibició del discurs d'odi per a sustentar condemnes que tenien com a objecte la protecció de la institució monàrquica. La **STC núm. 177/2015, de 22 de juliol**, va condemnar als acusats per la perpetració d'un delictes d'injúries al rei i a la corona (article 490.3 CP) en base a la crema d'una fotografia dels monarques l'any 2007, utilitzant el següent argument: «Quemar en público, en las circunstancias descritas, la fotografía o la imagen de una persona comporta una incitación a la violencia contra la persona y la institución que representa, fomenta sentimientos de agresividad contra la misma y expresa una amenaza. En definitiva, quemar públicamente el retrato de los Monarcas es un acto no sólo ofensivo sino también incitador al odio, en la medida que la cremación de su imagen física expresa, de un modo difícilmente superable, que son merecedores de exclusión y odio». Alhora, la resolució cita l'expressió «lenguaje del odio». Certament, la condemna no va ser en base a l'aplicació de l'article 510 CP però les constants referències al discurs d'odi són evidents.

3.2.2.3. Una interpretació judicial que desatén els orígens i desenvolupament normatiu de la prohibició del discurs d'odi

La utilització expansiva de la prohibició del discurs d'odi per part dels tribunals espanyols no es veu recolzada per la normativitat internacional i europea. L'exemple més diàfan és la sentència del TEDH contra la citada STC núm. 177/2015, de 22 de juliol (cas **Stern Taulats i Roura Capellera contra Espanya, de 13 de març de 2018**). El TEDH va establir de forma clara la diferència entre discurs d'odi i crítica política: «El TEDH ha tenido que conocer de esta manera de asuntos en los que estaban incriminadas declaraciones que negaban el holocausto, que justificaban una política pro nazi o que asociaban a todos los musulmanes

con un acto grave de terrorismo. La protección del artículo 10 del Convenio [que estableix la llibertat d'expressió] está limitada, incluso excluida, al tratarse de un discurso de odio, término que se entiende que abarca todas las formas de expresión que propaguen, inciten, promuevan o justifiquen el odio racial, la xenofobia, el antisemitismo u otras formas de odio basadas en la intolerancia. La inclusión en el discurso de odio de un acto que, como el que se reprocha en este caso a los demandantes, es la manifestación simbólica del rechazo y de la crítica política de una institución y la exclusión que se deriva del ámbito de protección garantizado por la libertad de expresión conllevarían una interpretación demasiado amplia de la excepción admitida por la jurisprudencia del TEDH –lo que probablemente perjudicaría al pluralismo, a la tolerancia y al espíritu de apertura sin los cuales no existe ninguna “sociedad democrática”» (apartat 41). Aquesta resolució va alinear-se amb el vot particular discrepant que ja havia presentat aquella sentència del TC, en el que es declarava que la utilització d'aquest tipus d'argumentació jurídica «desfigura el concepto de discurso de odio y distorsiona peligrosamente su alcance» ja que «equiparar bajo el mismo concepto el discurso antimonárquico con el discurso dirigido a la discriminación y exclusión social de colectivos secularmente vulnerables, revela una lamentable utilización de conceptos acuñados sobre realidades dramáticas que en modo alguno admiten comparación con los insultos a una institución o a unas personas de tan alta relevancia pública».

Resulta clar que la normativitat internacional i europea determina que la doctrina del discurs d'odi no ha d'utilitzar-se per a censurar la crítica política i/o institucional, ja que es desnaturalitza la finalitat que persegueix la prohibició del discurs d'odi i dels delictes d'odi. Com afirma la catedràtica de dret penal Patricia Laurenzo Copello, «el discurso de odio tiene la finalidad de proteger a las minorías y un uso abusivo o descontextualizado puede llevar a un resultado contrario (es decir, silenciar la disidencia)» (Laurenzo Copello, 2020, p. 464). El problema resideix, doncs, en analitzar aquest tipus d'infraccions en base únicament a la motivació de l'autor i no en les característiques del grup afectat, ja que el que justifica una resposta punitiva per part de l'Estat «no es el sentimiento perverso del autor, su mera actitud interna [...] sino las características del colectivo al que se dirigen, el hecho de que se trate de grupos marcados por el estigma de la diferencia» (*ibid.*, p. 462). Laurenzo Copello ens recorda que el discurs d'odi lesiona un bé jurídic que va més enllà de l'afectació

individual «ya que además tiene un efecto intimidatorio sobre el colectivo, lo que disminuye sus expectativas en relación al ejercicio pleno de sus derechos y libertades» (*ibid.*).

En conclusió, podem afirmar que el desenvolupament de la normativitat antidiscriminatòria europea i internacional -establint de forma clara que els grups socials afectats pels discursos d'odi són aquells que han estat històricament afectats per les distintes formes d'opressió- és coherent amb l'historicitat d'aquesta normativa. Una aproximació als orígens de la prohibició del discurs d'odi ens demostra que les seva inserció als ordenaments jurídics es deu a les demandes polítiques dels diferents moviments socials emancipatoris (l'antiracista, l'antimasclista i l'antiLGBTI-fòbic). És a dir, l'aprovació d'aquestes lleis ha vingut de la mà de la comprensió que la difusió d'aquestes idees discriminatòries suposava un especial greuge social precisament per estar dirigides contra grups que han estat discriminats de forma sistemàtica al llarg de la història. No podem oblidar que la popularització dels termes *discurs d'odi* i *delicte d'odi* té els seus orígens en el sí de la cultura jurídica estatunidenca com a resposta legislativa als episodis de violència racista. Els *hate crimes* van néixer durant la segona meitat del segle XX tenint com a objectiu el combat als diversos tipus de violència que històricament havien patit els afroamericans (els linxaments, les agressions sexuals i els assassinats perpetrats per blancs estatunidencs contra afroamericans i amb l'objectiu de intimidar-los, expulsar-los de determinats espais, menystenir-los i, en definitiva, preservar el sistema supremacista). Posteriorment, aquestes categories van ser utilitzades pels moviments feminista i lgtbi, fent extensiu el seu ús per a combatre expressions d'odi motivades pel masclisme i la lgtbi-fòbia. Malauradament, la interpretació portada a terme pels tribunals espanyols sembla desatendre l'objectiu polític que va generar la prohibició del discurs d'odi.

3.2.3. La col·lisió entre el dret a la igualtat i el dret a la llibertat d'expressió

La prohibició dels discursos d'odi genera un ampli debat sobre les limitacions que implica en el gaudi del dret a la llibertat d'expressió. La jurista Adela Cortina Orts és una de les autores que analitza aquest conflicte:

Ciertamente, el epicentro del debate en los países democráticos suele situarse en el conflicto que puede producirse entre el ejercicio de la libertad de expresión de quien pronuncia el discurso presuntamente dañino y el hecho de que ese discurso atente contra algún otro bien que una sociedad democrática debe proteger. La libertad de expresión es sin duda un derecho básico en las sociedades abiertas, que es preciso defender y potenciar, pero no es un derecho absoluto, sino que tiene sus límites cuando con ella se viola algún otro derecho o bien básico [...] es necesario establecer límites y el debate se centra en aclarar cuáles deben ser esos límites y en proporcionar criterios para establecerlos (Cortina Orts, 2017, p. 78).

La cohabitació del dret a la llibertat d'expressió amb la protecció del dret a la igualtat s'interpreta per part de la jurisprudència del TEDH i dels tribunals espanyols de forma distinta.

3.2.3.1. La jurisprudència del TEDH

La justícia europea legitima la limitació al dret a la llibertat d'expressió com a conseqüència de la vinculació que es considera que presenta aquest dret amb valors com la igualtat i la convivència social.

Les sentències del TEDH en els casos Jersild contra Dinamarca de 23 de setembre de 1994, Sürek contra Turquia de 8 juliol 1999, Günduz contra Turquia de 4 de desembre de 2003 o Féret contra Bèlgica de 16 de juliol de 2009 (entre d'altres), estableixen la importància de prohibir els discursos d'odi, vinculant la sanció de les formes d'expressió que generen discriminació amb la protecció del sistema democràtic. Per tant, el TEDH no permet que els discursos d'odi es beneficiïn de la protecció del dret a la llibertat d'expressió establerta a l'article 10 del CEDH.

El TEDH és especialment aclaridor a través de la **Sentència del cas Féret contra Bèlgica, de 16 de juliol de 2009**. En aquesta resolució, en la que es ratifica la condemna dels tribunals belgues contra el líder del Front Nacional belga, s'estableix que «los ataques que se cometen

contra las personas al injuriar, ridiculizar o difamar a ciertas partes de la población y sus grupos específicos o la incitación a la discriminación, como en el caso de autos, son suficientes para que las autoridades privilegien la lucha contra el discurso racista frente a una libertad de expresión irresponsable y que atenta contra la dignidad, incluso la seguridad, de tales partes o grupos de la población». La sentència declara, doncs, que «los discursos políticos que incitan al odio basado en prejuicios religiosos, étnicos o culturales representan un peligro para la paz social y la estabilidad política en los Estados democráticos», el que comporta que sigui necessària la seva prohibició, a pesar de que se'n vegi afectat el dret a la llibertat d'expressió.

El reiterat posicionament del TEDH comporta repercussions directes en el debat sobre els límits imposables a la llibertat d'expressió, com exposa la jurista María del Carmen Alastuey Dobón:

En síntesis, debe reconocerse que el TEDH concede un escaso margen a la libertad de expresión en los supuestos de discurso del odio [...]. Argumenta el TEDH que los ataques “contra las personas al injuriar, ridiculizar o difamar a ciertas partes de la población y sus grupos específicos o la incitación a la discriminación (...) son suficientes para que las autoridades privilegien la lucha contra el discurso racista frente a una libertad de expresión irresponsable y que atenta contra la dignidad, incluso la seguridad, de tales partes o grupos de la población” (Alastuey Dobón, 2016, pp. 19-20).

3.2.3.2. Jurisprudència espanyola

La línia marcada per jurisprudència del TEDH no es correspon amb la del TC espanyol. El principal motiu de disparitat està relacionat amb el model de protecció a la democràcia establert en l'ordenament jurídic espanyol, ja que aquest és més tolerant respecte a la difusió de discursos antidemocràtics, el que l'ubica lluny d'assimilar-se al model europeu. Mentre a Europa es vincula la defensa del model democràtic amb el combat contra les idees discriminatòries, el TC afirma que a Espanya «no tiene cabida un modelo de “democracia

militante”» (**STC 48/2003, de 12 de març, FJ 7**), el que legitima que en defensa de la llibertat d’opinió i expressió siguin legítims els discursos que contenen idees que «ataquen al propi sistema democràtic» (**STC 176/1995, de 11 de desembre, FJ 2**). Per tant, «la libertad de expresión es válida no solamente para las informaciones o las ideas acogidas con favor o consideradas inofensivas o indiferentes, sino también para aquellas que contrarían, chocan o inquietan al Estado o a una parte cualquiera de la población» (**STC 235/2007, de 7 de novembre, FJ 4**). Aquest tipus d’argumentació obra la porta a la permissivitat vers la difusió d’idees discriminatòries. De fet, aquest tipus de raonament jurídic ja havia permès amb anterioritat que, sota el paraigües de la protecció al dret a la llibertat d’expressió, el TC hagués legitimitat discursos que neguaven l’holocaust nazi, argumentant que s’interpretaven com a opinions sobre fets històrics que, tot i la seva reprobabilitat, no havien de ser objecte de censura jurídica (**STC núm. 214/1991, d’11 de novembre**).

Aquesta jurisprudència del TC ha establert doctrina en relació a com resoldre casos en els que es valora la col·lisió entre el dret a la llibertat d’expressió i el dret a la igualtat, tenint repercussions en el tractament que la resta dels jutjats espanyols han donat als discursos d’odi, comportant una baixa efectivitat en el compliment de la normativa antidiscriminatòria que els censura. Un exemple recent el trobem en la **Sentència de l’Audiència Provincial de Madrid núm. 631/2021, d’1 de juliol**. Aquesta resolució aborda la campanya electoral del partit ultradretà VOX als comicis a la presidència de la Comunitat de Madrid celebrades l’any 2021. El tribunal va establir que no constituïa cap infracció jurídica la difusió de cartells electorals en els que es difonia la imatge d’una anciana (blanca) i d’un menor (estranger) amb un text sobreimprès que deia «Un mena 4.700 euros al mes. Tu abuela 426 euros de pensión/mes. Protege Madrid». L’òrgan va justificar la seva decisió argumentant que «los hechos denunciados constituyen el desarrollo, la forma de expresión en campaña electoral de la política de inmigración del partido Vox, así como también la política sobre el delito de usurpación y otras cuestiones». Per a l’Audiència Provincial de Madrid, les dades citades en el cartell, independentment de la seva veracitat, «representan un evidente problema social y político, incluso con consecuencias o efectos en nuestras relaciones internacionales, como resulta notorio», interpretant de forma laxa els preceptes jurídics que prohibeixen el discurs d’odi racista. De la mateixa manera, podem citar l’arxiu per part del Tribunal Superior de

Justícia de Catalunya, a través de la **Interlocutòria del TSJC núm. 105/2021, de 18 d'octubre**, de la denúncia interposada contra una diputada de VOX, la qual determinava que les informacions publicades per la parlamentària a través del seu compte de Twitter en les que relacionava immigració i delinqüència configuraven un discurs polític legítim, emparat per la llibertat d'expressió, que tenia com a objectiu -legítim- l'enduriment de les polítiques migratòries. La resolució argumentava el següent:

«Se describen una serie de hechos —de la actualidad, unos, e históricos, otros—, en alguno de los cuales es inevitable advertir un determinado sesgo ideológico, que, a partir de ciertos datos aislados utilizados para valorar los beneficios o perjuicios sociales y económicos de la migración ilegal en su conjunto, pretende asociar la inseguridad ciudadana derivada de la comisión en nuestras calles de cierto tipo de delitos al aumento de la presencia en ellas de ciudadanos procedentes de determinados países. Pero, más allá de lo superficial del análisis contenido en tales comentarios, en ellos no se advierte que se sugieran otras consecuencias que el endurecimiento de las políticas migratorias de los gobiernos —estatal, autonómico, municipal— de turno y, en ningún caso, cualquier otro tipo de reacción violenta o agresiva por parte de la ciudadanía».

3.2.3.3. Un tractament judicial asimètric als discursos polítics

Aquesta doctrina, però, no s'aplica de la mateixa forma quan els tribunals espanyols aborden un altre tipus de discursos que no tenen com a objecte la protecció de grups històricament discriminats, no privilegiant de forma tan acèrrima la protecció al dret a la llibertat d'expressió. Un exemple il·lustratiu ens el proporciona la recent **Sentència del Jutjat Penal núm. 20 de Madrid de 13 d'octubre de 2021, relativa al Judici Oral núm. 107/2020**. La resolució condemna a un periodista com a autor responsable d'un delictes d'injúries greus contra la Policia Municipal de Madrid per haver publicat l'any 2018 una sèrie de missatges a través de la plataforma digital Twitter en els que responsabilitzava a aquest cos policial de la

mort d'un venedor ambulat senegalès¹¹. En aquest cas, el jutjat va mostrar-se menys permissiu amb el gaudiment del dret a la llibertat d'expressió, afirmant el següent sobre els tuits del periodista:

No buscan lo realmente acontecido, sino la imposición de un relato propio sobre lo sucedido, que prevalezca o se imponga sobre otros, configurando así una realidad alternativa, al margen de la producida. Y tal proceder tiene implicaciones sobre la participación política en un estado democrático, pues la verdad queda supeditada al interés político de quien solo busca imponer un determinado relato, siendo indiferente a su discordancia con la realidad, máxime cuando dicho relato busca una reacción emocional de quien lo recibe, y no racional y crítica. Tal estado de cosas afecta al régimen democrático, cuya vigencia y perfeccionamiento presupone unos ciudadanos conocedores de lo que realmente acontece, de las ideas o valoraciones que se viertan sobre lo que realmente acontece, y de unos instrumentos lógicos, racionales, y críticos para efectuar una valoración propia, y no de unos ciudadanos manipulados o engañados.

La sentència estableix que les publicacions del periodista traslladaven una informació que «no es veraz» i li atribuïa un «temerario desprecio hacia la verdad», el que atemptaria «contra la dignidad, crédito, fama o prestigio de la Policía Municipal de Madrid». Finalment, la sentència justifica la condemna de la següent manera: [...] «El mantenimiento del orden democrático, que somete a crítica constante sus instituciones, no puede admitir ataques infundados hacia las mismas tendentes a provocar su desprestigio social, ni la conformación de una opinión pública sobre hechos inciertos».

Aquesta resolució, alineada amb el tipus d'hermenèutica que porta a terme el més alt tribunal espanyol, ens mostra una tendència en la judicatura espanyola que connecta la defensa del sistema democràtic amb la limitació del dret a la llibertat d'expressió quan es profereixen idees crítiques amb les institucions, però que contràriament no la relaciona amb

---

¹¹ El contingut dels missatges era el següent: «Orgullo de manteros concentrados en Lavapiés. Hoy ha muerto, Mmame Mbage cuando era perseguido por la Policía. Su único delito: carecer de unos papeles. No se ha muerto solo ni es una muerte natural, es un asesinato y es culpable el Estado policial español»; «El nombre de Mmame Mbage y su cara no saldrán en ninguna TV. No era dueño de nada y solo tenía sus manos para sobrevivir de mantero como buenamente podía. Llevaba 13 años residiendo en España. La policía lo ha asesinado. Para el Estado no era un ser humano»; «Asesinado por la Policía de Madrid. El mejor homenaje es luchar contra la represión del Estado ¡Salgamos a las calles!».

la mateixa intensitat amb la limitació dels discursos discriminatoris: no existeix sentència judicial a Espanya que condemni els discursos dels partits polítics que manipulen la informació —o se la inventen— amb l'objectiu de menystenir o estigmatitzar determinats grups socials històricament discriminats. Aquest anàlisi comparatiu ens permet comprovar el tractament judicial asimètric que es dona als distints discursos polítics, així com la dissociació entre les finalitats perseguides per la normativitat antidiscriminatòria i la seva aplicació per part dels tribunals, el que genera un baix grau de censura dels discursos d'odi que comporta major tolerància social vers fenòmens discriminatoris.

Normativitat internacional i europea	Normativitat espanyola i catalana
Existeixen lleis antidiscriminatòries que regulen el discurs d'odi	Existeixen lleis antidiscriminatòries que regulen el discurs d'odi
Les lleis antidiscriminatòries identifiquen com a discurs d'odi una extensa tipologia de conductes discriminatòries	Les lleis antidiscriminatòries identifiquen com a discurs d'odi un reduït nombre de conductes discriminatòries
Les lleis antidiscriminatòries presenten un alt grau d'efectivitat	Les lleis antidiscriminatòries presenten un baix grau d'efectivitat
La normativitat sobre discurs d'odi s'adreça a la protecció dels grups socials que històricament han estat objecte de diverses formes d'opressió.	La normativitat sobre discurs d'odi s'adreça a la protecció dels grups socials que històricament han estat objecte de diverses formes d'opressió, però en moltes sentències judicials s'adreça a la defensa de grups o individus no discriminats
La interpretació i aplicació de la normativa és coherent amb la seva historicitat: l'hermenèutica utilitzada no s'allunya dels orígens de la prohibició del discurs d'odi.	Existeix una interpretació de les lleis antidiscriminatòries per part dels tribunals que les desconnecten de les seves finalitats polítiques originals de combat contra la discriminació.
La inserció del discurs d'odi als ordenaments jurídics respon a les demandes polítiques dels diferents moviments socials emancipatoris que s'han articulats al llarg de la història (l'antiracista, l'antimasclista i l'antiLGBTI-fòbic). Conseqüentment, l'aplicació judicial del discurs d'odi en el context europeu determina que la doctrina del discurs d'odi no ha d'utilitzar-se per a censurar la crítica política i/o institucional.	La inserció del discurs d'odi als ordenaments jurídics respon a les demandes polítiques dels diferents moviments socials emancipatoris que s'han articulats al llarg de la història (l'antiracista, l'antimasclista i l'antiLGBTI-fòbic), però l'aplicació judicial del discurs d'odi permet censurar expressions de crítica política i institucional (per exemple, els pronunciaments del moviment feminista o el discurs antimonàrquic)
En el debat jurídic sobre la col·lisió entre el dret a la llibertat d'expressió i el dret a no ser discriminat, la interpretació és garantista amb el dret a la igualtat.	En el debat jurídic sobre la col·lisió entre el dret a la llibertat d'expressió i el dret a no ser discriminat, la interpretació és poc garantista amb el dret a la igualtat i tendeix a primar la defensa del dret a la llibertat d'expressió.

Taula 1: Comparativa de l'abordatge normatiu de la discriminació i els discursos d'odi als àmbits internacional/europeu i espanyol/català.

3.3. Les responsabilitats jurídiques dels mitjans respecte als discursos d'odi

Els mitjans de comunicació estan subjectes a una sèrie d'obligacions i recomanacions en relació a la difusió d'idees i/o informacions que poden generar discriminació. A continuació, analitzarem la regulació internacional, europea, estatal i autonòmica que aborda aquesta problemàtica.

3.3.1. Normativitat internacional

El dret internacional presenta diversos textos que tracten sobre la relació entre els discursos d'odi i els mitjans de comunicació. Una de les primeres referències generals la trobem a l'**ICERD** quan s'estableix que en l'àmbit informatiu s'ha de promoure la comprensió, la tolerància i l'amistat entre les nacions i els diversos grups racials o ètnics.

Un abordatge més precís de la problemàtica el trobem en els textos derivats de les cimeres de Durban. La **Conferència de Durban de 2001** reconeix «la contribució positiva que l'exercici del dret a la llibertat d'expressió, en particular pels mitjans de comunicació i les noves tecnologies, inclosa Internet, i el ple respecte de la llibertat de buscar, rebre i comunicar informació, poden fer a la lluita contra el racisme». Afirmar que «els mitjans de comunicació han de representar la diversitat de la societat multicultural i exercir la seva funció en la lluita contra el racisme, la discriminació racial, la xenofòbia i les formes connexes d'intolerància». Alhora, alerta sobre com els mitjans de comunicació poden arribar a «promoure imatges falses i estereotips negatius de grups i persones vulnerables, en particular migrants i refugiats el que ha contribuït a la difusió de sentiments racistes i xenòfobs entre el públic i, en alguns casos, ha encoratjat la violència per part d'individus i grups racistes». De la mateixa forma, expressa una «profunda preocupació per l'ús de les noves tecnologies de la informació, com a Internet, amb finalitats contràries al respecte dels valors humans, la igualtat i la no discriminació».

Més recentment, l'**Estratègia i Pla d'Acció de les Nacions Unides Per a la Lluita contra el Discurs d'Odi, de 2019**, incentiva la col·laboració dels governs, la societat civil i les empreses de mitjans socials «per a afrontar i contrarestar el discurs d'odi». Per a assolir aquests objectius s'encoratja «la realització de recerques sobre la relació entre l'ús indegut d'Internet i les xarxes socials per a difondre el discurs d'odi i sobre els factors que impulsen a les persones a cometre actes de violència».

Diverses resolucions de l'Assemblea General de Nacions Unides tracten sobre la difusió d'idees discriminatòries a través de mitjans. La **Resolució 75/309 aprovada per l'Assemblea General de l'ONU, el 21 de juliol de 2021, sobre la promoció del diàleg i la tolerància entre religions i cultures per a contrarestar el discurs d'odi**, convida als Estats membres a que secundin «sistemes transparents i accessibles per a detectar i monitorar el discurs d'odi», recopilant i analitzant dades també en contextos comunicatius digitals. La **Resolució 76/157 de la Assemblea General de l'ONU, de 16 de desembre de 2021, sobre lluita contra la intolerància, els estereotips negatius, l'estigmatització, la discriminació, la incitació a la violència i la violència contra les persones, basats en la religió o les creences**, condemna «qualsevol apologia de l'odi religiós que constitueixi una incitació a la discriminació, l'hostilitat o la violència», que es pugui portar a terme a través de «la utilització de mitjans de difusió impresos, audiovisuals o electrònics o per qualsevol altre mitjà». La **Resolució 76/149 aprovada per l'Assemblea General de l'ONU, el 16 de desembre de 2021, per a combatre la glorificació del nazisme, el neonazisme i altres pràctiques que contribueixen a exacerbar les formes contemporànies de racisme, discriminació racial, xenofòbia i formes connexes de intolerància**, expressa alarma per l'ús que els grups extremistes fan de «les tecnologies de la informació, Internet i els mitjans socials per a reclutar nous membres, especialment nens i joves, i difondre i amplificar els seus missatges carregats d'odi». Per últim, citem la **Resolució 76/227 aprovada per l'Assemblea General, el 24 de desembre de 2021 sobre contrarestar la desinformació i per a promoure i protegir els drets humans i les llibertats fonamentals**. Aquest text reconeix que «tots els tipus de desinformació poden afectar negativament el gaudi dels drets humans i les llibertats fonamentals» i que «té el potencial d'incitar a la discriminació, l'hostilitat i la violència contra grups vulnerables i persones en situacions de vulnerabilitat». La resolució expressa «preocupació per la difusió

de desinformació i propaganda, en particular a Internet, que es poden dissenyar i implementar de manera que indueixin a engany». Recull, també, la «preocupació pel fet que la desinformació s'estigui professionalitzant cada vegada més». Destaca «els esforços de la societat civil i els mitjans de comunicació destinats a trobar les notícies falses i la desinformació deliberades i sensibilitzar sobre elles».

3.3.2. Normativitat europea

En l'àmbit del Consell d'Europa destaquem les recomanacions i resolucions de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa que aborden la relació entre els mitjans i els discursos d'odi. La **Recomanació 1277 (1995) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre migrants, minories ètniques i mitjans de comunicació**, estableix que «la presentació mediàtica de temes relacionats amb immigrants i minories ètniques té influència en l'opinió pública», el que pot tenir un paper important en el sorgiment o enfortiment d'idees discriminatòries. En conseqüència es reconeix que «els immigrants i les minories ètniques tenen dret a ser retratats de manera integral i imparcial en la mitjans de comunicació», el que «és una condició prèvia perquè tots els ciutadans adoptin una visió més racional de la immigració i el multiculturalisme i acceptin a les persones d'origen immigrant o membres de minories ètniques com els seus iguals». S'afirma que «una imatge objectiva es pot aconseguir principalment a través d'un enfocament responsable per part dels professionals dels mitjans».

La **Resolució 2011 (2014) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre neutralitzar les manifestacions de neo-nazisme i extremisme d'extrema dreta**, alerta sobre «l'ús cada vegada major d'Internet com a plataforma principal per a la coordinació i la propaganda extremista», el que ha de comportar un esforç per a «dissenyar estratègies per a la policia i els serveis d'intel·ligència, inclosa la vigilància en línia, per a enfrontar els desafiaments especials plantejats pel discurs d'odi neonazi en línia».

La **Resolució 2069 (2015) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre reconèixer i prevenir el neo-racisme**, es mostra preocupada «per la creixent difusió del discurs d'odi, especialment en l'esfera política i a Internet» i per l'ús de la xarxa per a difondre idees de «partits polítics obertament antiimmigrants». Per això, demana «als

proveïdors de serveis d'Internet i les xarxes socials que donin seguiment a les denúncies i adoptin directrius per a prevenir la propagació de comentaris racistes i discursos d'odi».

La **Resolució 2143 (2017) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre mitjans en línia i periodisme: desafiaments i rendició de comptes**, reconeix «els canvis radicals en el panorama dels mitjans resultants de la convergència dels mitjans tradicionals amb internet i les telecomunicacions mòbils, així com dels nous formes de mitjans, com a plataformes d'Internet generades per l'usuari i eines per a l'agregació automàtica de contingut de tercers». En aquest nou context, «el lector o espectador es converteix en actor actiu de la informació, no sols seleccionant informació, sinó també, en molts casos, produint-la». Destaca que «mentre que en el passat els periodistes i els editors tenien la capacitat de controlar la difusió pública d'informació, els nous mitjans en línia ofereixen a tots la possibilitat de difondre informació i opinions al públic», el que pot afavorir «la desinformació i la manipulació». En concordança, l'Assemblea destaca positivament «el fet que destacats mitjans de comunicació en línia hagin establert una política per la qual els usuaris puguin identificar errors de fet o publicacions falses de tercers en els seus llocs web»¹².

La **Resolució 2144 (2017) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre acabar amb la ciberdiscriminació i l'odi en línia**, destaca que «innombrables persones són objecte de l'odi en línia tots els dies» com, per exemple, «els nens migrants de segona o tercera generació, així com els nens adoptats i pertanyents a minories». Les estratègies per a abordar aquesta problemàtica «han de reconèixer i abordar les especificitats de l'entorn en línia i del comportament de les persones en línia, com l'abast de la difusió instantània i àmplia del contingut d'Internet, la capacitat de romandre en l'anonimat i les interaccions desinhibides que això pot fomentar, i les dificultats inherents a emprendre accions legals, quan sigui necessari, en casos que amb freqüència travessen fronteres internacionals». També reconeix que «és necessari aclarir la responsabilitat i el paper dels intermediaris d'Internet que proporcionen les eines, fòrums i plataformes en els quals es produeixen les comunicacions per Internet, pel que fa a la prevenció i lluita en línia odi».

---

¹² El text cita els exemples de *Facebook News Feed* i la eina de sol·licitud d'eliminació de pàgina web de *Google*.

La **Resolució 2255 (2019) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre els mitjans de servei públic en el context de la desinformació i propaganda**, destaca que «els mitjans de comunicació de servei públic tenen una missió indispensable en les societats democràtiques» ja que han de ser «un factor de cohesió social i integració de totes les persones, grups i comunitats». Segons la resolució, «els mitjans han d'oferir periodisme d'alta qualitat centrant-se en assumptes d'interès públic i proporcionant al públic una informació de confiança i diversitat d'opinions», el que és de gran importància en un context «on la difusió de desinformació, propaganda o discurs d'odi està creixent exponencialment, en particular a través de les xarxes socials». Es considera que «el desordre de la informació, creat a partir de fets descontextualitzats, salts de lògica i falsedats repetitives, han de ser contrarrestats mitjançant el subministrament d'informació fiable».

La **Resolució 2275 (2019) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre el paper i les responsabilitats dels líders polítics en la lluita contra el discurs d'odi i la intolerància**, reconeix que «la tecnologia de la informació ha contribuït significativament a difondre i amplificar el discurs d'odi, per tant, a banalitzar-lo als ulls de la públic en general». En conseqüència, estableix que «els mitjans de comunicació, incloses les xarxes socials, han d'exercir un paper important per a limitar l'impacte del discurs d'odi proporcionant informació precisa i imparcial i no donant visibilitat als casos d'estigmatització o llenguatge abusiu, fins i tot per part de líders polítics».

La **Resolució 2419 (2022) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre el paper dels mitjans de comunicació en temps de crisis**, afirma que «els mitjans de comunicació poden exercir un paper crucial en la facilitació del diàleg i l'enteniment multicultural», quelcom que s'ha posat en perill en temps de «la crisi del Covid-19». En aquest sentit, «el professionalisme dels mitjans és una de les condicions prèvies per a un debat públic constructiu sobre com fer front a una crisi». En concordança, «mantenir un ecosistema de mitjans resistent i adaptable és la millor manera d'afrontar les crisis en democràcies».

La **Resolució 2454 (2022) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre el control de la comunicació online: una amenaça per al pluralisme mediàtic, la llibertat d'informació i la dignitat humana**, estableix que «la comunicació en línia s'ha convertit en

una part essencial de la vida diària de les persones i és preocupant que un grapat d'intermediaris d'Internet siguin el control *de facto* dels fluxos d'informació en línia». La concentració del control «en mans d'unes poques corporacions privades els atorga un enorme poder econòmic i tecnològic, així com així com la possibilitat d'influir en gairebé tots els aspectes de la vida privada i social de les persones». Per això, es destaca que «hi ha dubtes sobre la capacitat i voluntat d'un oligopoli econòmic-tecnològic per a assegurar la diversitat de fonts d'informació i pluralisme d'idees i opinions en línia». Es denuncia que «els sistemes algorítmics poden ser utilitzats deshonestament per a modelar la informació, el coneixement, la formació d'opinions individuals i col·lectives i fins i tot emocions i accions». Per tant, s'estableix que «els intermediaris d'Internet han d'assumir responsabilitats específiques basades en estàndards internacionals i la legislació nacional relativa a la protecció dels usuaris contra manipulació, desinformació, assetjament, incitació a l'odi i qualsevol expressió que atempti contra la privacitat i els drets humans dignitat».

Encara en l'àmbit de l'activitat del Consell d'Europa, destaquem la **Recomanació núm. 12 de política general de la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI), de 19 de desembre de 2008, sobre la lluita contra el racisme i la discriminació racial en l'àmbit de l'esport**, ja que apunta a la relació entre els mitjans i el combat contra la discriminació en l'esport. En aquest text s'estableix que la Comissió «és conscient que els mitjans de comunicació poden exercir un paper molt positiu en la lluita contra el racisme en l'esport, per exemple, quan criden l'atenció sobre l'ocurrència d'incidents racistes en els recintes esportius, les posen en el context adequat i donen publicitat a les sancions». Per altra banda, la **Recomanació núm. 13 de política general de l'ECRI, de 24 de juny de 2011, sobre combatre la romafòbia i la discriminació contra el poble roma/gitano**, destaca la importància de l'efectivitat de la normativa que prohibeix els discursos d'odi als mitjans, ja que demana «garantir que la legislació s'aplica en aquells mitjans de comunicació que inciten a la discriminació, l'odi o la violència contra el poble roma».

En el marc de l'activitat de l'UE també trobem textos que expressen la preocupació per la difusió d'idees discriminatòries a través dels mitjans. La **Directiva (UE) 2018/1808 del Parlament Europeu i del Consell de l'Unió Europea, de 14 de novembre de 2018, per la que es modifica la Directiva 2010/13/UE sobre la coordinació de determinades disposicions**

legals, reglamentaries i administratives dels Estats membres relatives a la prestació de serveis de comunicació audiovisual, estableix en el seu article 6 que els Estats membres han de garantir a través de mesures idònies (necessàries i proporcionades) «que els serveis de comunicació audiovisual oferts per prestadors de serveis de comunicació subjectes a la seva jurisdicció no continguin incitació a la violència o a l'odi dirigits contra un grup de persones o un membre d'un grup per qualsevol dels motius esmentats en l'article 21 de la Carta».

Per la seva banda, la **Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu i al Consell sobre una Europa més inclusiva i protectora: ampliació de la llista de delictes de la UE a la incitació a l'odi i als delictes d'odi (COM(2021) 777 final, de 9.12.2021)**, afirma que «l'augment de l'ús d'internet i els mitjans socials ha comportat més discursos d'odi en línia al llarg dels anys». Destaca que «el ràpid intercanvi de discursos d'odi a través de la paraula digital es veu facilitat per l'efecte de desinhibició en línia, ja que el presumpte anonimats a internet i el sentiment d'impunitat redueixen la inhibició de la gent per a cometre tals delictes». Paral·lelament, assenyala que els mitjans socials han amplificat la utilització de «les emocions i vulnerabilitats» portada a terme en el debat públic «per a obtenir beneficis polítics».

Per últim, citem la **Resolució legislativa del Parlament Europeu, de 5 de juliol de 2022, sobre la proposta de Reglament del Parlament Europeu i del Consell relatiu a un mercat únic de serveis digitals (Llei de serveis digitals) i pel que es modifica la Directiva 2000/31/CE (COM(2020)0825 – C9-0418/2020 – 2020/0361(COD))**, anomenada també **Llei de Serveis Digitals (DSA)**. Aquest text estableix un nou marc normatiu aplicable als serveis intermediaris, amb la finalitat de promoure un entorn digital més segur i equitatiu. Entre els principals riscos que identifica la DSA hi ha els «associats a l'ús indegut del seu servei mitjançant la difusió de continguts il·líicits, com la difusió de delictes d'incitació a l'odi», entre altres. Tot i que la DSA conserva el règim d'exclusió de responsabilitat dels prestadors de serveis intermediaris de la Directiva 2000/31/CE, del Comerç Electrònic (*safe harbour*), els hi imposa obligacions de transparència i diligència en la retirada de continguts il·líicits. Per tant, els prestadors d'aquests serveis «no seran responsables del contingut pujat pels usuaris, si en el moment en el qual tenen coneixement efectiu del contingut il·líic, actuen de manera diligent per a la seva retirada o inhabiliten l'accés».

La recentment aprovada **Llei Europea de Llibertat dels Mitjans de Comunicació (Reglament P9_TA(2024)0137)** té per objectiu garantir que “els ciutadans tinguin accés a mitjans de comunicació de qualitat, que hagin estat produïts per periodistes i editors de manera independent i d’acord amb els estàndards periodístics i, per tant, proporcionin informació fiable. Aquests mitjans de qualitat també són un antídoto contra la desinformació”. Davant la naturalesa transfronterera dels continguts informatius online i l’explosió de mitjans i plataformes digitals, la normativa identifica la problemàtica de l’expansió de la manipulació informativa i la difusió de continguts que atempten contra els drets de les persones. El gran repte de la regulació del sistema de mitjans rau, segons es desprèn de l’articulat d’aquesta llei, en garantir la qualitat de la informació a través d’un periodisme ètic. En aquest sentit, la nova llei apunta no només cap a la necessitat que els mitjans s’autoregulin en base a la deontologia periodística, sinó cap a l’establiment de mecanismes de transparència que permetin identificar quin model de negoci i quins inversors hi ha darrere de cada mitjà de comunicació. Aquesta és una qüestió cabdal per a la identificació de determinades pràctiques, com és la difusió de *fake news* o de discursos d’odi, que responen a determinats interessos econòmics i ideològics. Caldrà veure, no obstant, de quina manera aquest nou marc legal aconseguirà posar fre als continguts discriminatoris dels mitjans de comunicació.

3.3.3. Jurisprudència del TEDH

Podem citar algunes sentències del TEDH que ens donen informació valiosa sobre com hauria de ser la relació entre els mitjans de comunicació i els discursos d’odi. Una de les resolucions més destacades és la presa en el cas **Jersild contra Dinamarca, de 23 de setembre de 1994**, on el TEDH va absoldre a un periodista danès que havia estat condemnat pels tribunals del seu país per difondre idees racistes de tercers. El periodista i el cap del servei d’actualitats de la *Danmarks Radio* havien realitzat un reportatge en el que un grup de joves extremistes expressaven idees racistes, sabent ambdós per anticipat que proferirien declaracions d’aquesta naturalesa i difonent-ne les més agressives. La condemna del tribunal danès argumentava que sense la intervenció d’aquests periodistes les declaracions racistes no haguessin arribat a tenir el gran abast que van assolir. El cas, per tant, presentava la

controvèrsia sobre com tractar casos en que els periodistes difonen discursos discriminatoris que no són de la seva pròpia autoria. La sentència del TEDH va resoldre el cas afirmant que la peça periodística, tot i no manifestar de manera explícita que la incitació a l'odi racial és il·legal, presentava elements de contradicció respecte a les declaracions racistes, el que configurava el document com un reportatge d'actualitat legítim. El TEDH va establir que «sancionar a un periodista per haver ajudat a la difusió de declaracions pronunciades per un tercer durant una entrevista suposaria un obstacle greu per a la contribució de la premsa a les discussions sobre problemes d'interès general». Conseqüentment, el TEDH considerava que la sentència danesa suposava una injerència innecessària en l'exercici del dret a la llibertat d'expressió, motiu pel qual va ser revocada.

La sentència del TEDH en el cas **Sürek contra Turquia, de 8 juliol 1999**, va resoldre en el mateix sentit. En aquest supòsit un periodista va ser absolt pel TEDH per difondre el discurs d'un líder polític kurd (que el govern turc considerava terrorista) a través del setmanari *Haberde Yorumda Gerçek*. El Tribunal va assenyalar que «la mera publicació de declaracions d'una organització hostil no pot justificar la imposició de sancions».

Per la seva banda, la sentència del TEDH en el cas **Günduz contra Turquia, de 4 de desembre de 2003**, exposava una altra qüestió rellevant: la forma a través de la qual el mitjà de comunicació dóna espai a discursos ofensius. El Tribunal europeu va tenir en compte que el programa de televisió objecte de controvèrsia havia tractat un tipus de discurs que havia estat àmpliament abordat pels mitjans de comunicació turcs i que havia generat interès entre el públic. Segons la resolució, la invitació al programa de televisió dels qui difonien aquest discurs tenia com a objectiu, doncs, explorar els seus punts de vista. El TEDH va observar que «el format del programa va ser dissenyat per a fomentar un intercanvi d'opinions o, fins i tot, una discussió, de tal manera que les opinions expressades s'equilibrassin entre si i el debat mantingués l'atenció dels espectadors». Per tant, tot i reiterar que «les expressions que busquen difondre, incitar o justificar l'odi basat en la intolerància, inclosa la intolerància religiosa, no gaudeixen de la protecció que atorga l'article 10 de la Convenció», el tribunal va considerar que les característiques del programa de televisió, és a dir, les formes a través de les quals es presentaven els discursos presuntament discriminatoris, no legitimaven la condemna.

La sentència del TEDH en el cas **Delfi contra Estònia, de 16 de juny de 2015**, tracta una altra qüestió rellevant, relacionada amb els requisits per a restringir la llibertat d'expressió a internet. En aquest supòsit l'empresa propietària d'un portal va ser denunciada pels comentaris degradants i difamatoris que els usuaris afegien a les notícies publicades. La qüestió que el TEDH va haver d'abordar va ser si els comentaris d'usuaris al portal són o no activitat periodística. La resolució afirmava que «publicar notícies i comentaris en un portal d'Internet és també una activitat periodística», però que «a causa de la naturalesa d'Internet com a mitjà de comunicació no es pot exigir raonablement a un operador de portal que editi comentaris abans de publicar-los de la mateixa manera que s'aplica per a una publicació en mitjans impresos», ja que «mentre que l'editor [d'un mitjà imprès] és, a través de l'edició, l'iniciador de la publicació d'un comentari, en el portal d'Internet l'iniciador de la publicació és l'autor del comentari, que el posa a la disposició del públic en general a través del portal». Per tant, el TEDH va considerar que «per la naturalesa particular d'Internet, els “deures i responsabilitats” que han de conferir-se a un portal de notícies d'Internet a l'efecte de l'article 10 pot diferir en certa manera dels d'un editor tradicional», sent necessari que els Estats legislin sobre aquesta concreta matèria. A més, la sentència del TEDH del cas Delfi contra Estònia aborda els aspectes a tenir en compte per a restringir el llibertat d'expressió a partir, per una banda, de tractar les problemàtiques derivades de la comunicació online i, per l'altra, del reconeixement de la funció essencial que la premsa té en una societat democràtica. Aquests elements són: a) El context dels comentaris (quina notícia es publica, com està redactada i quin control es realitza sobre els comentaris dels usuaris són factors a analitzar); b) La responsabilitat dels autors reals dels comentaris com a alternativa a la responsabilitat de l'empresa (la falta d'instruments disponibles per l'empresa per a possibilitar que una víctima de discurs d'odi pugui identificar els autors reals dels comentaris i presentar una demanda de manera efectiva pot ser un factor que reforça la responsabilitat de l'empresa); c) Les mesures adoptades per l'empresa demandada (per a eliminar els missatges insultants); i d) Les conseqüències per a l'empresa demandada (si la sanció pot comprometre la seva viabilitat).

Una última sentència interessant és la del cas **ATV ZRT contra Hungría, de 28 d'abril de 2020**. En aquesta resolució el TEDH abordava la diferència en el discurs periodístic, entre els

judicis de valor i la narració de fets. L'emissora de televisió ATZ emetia totes les nits programes de notícies i en un d'aquests un periodista va pronunciar la frase «extrema dreta parlamentària» per a referir-se al líder d'un partit polític, sent discutit posteriorment si aquesta expressió era un enunciat fàctic o un judici de valor. El Tribunal europeu va argumentar que el terme «era suficientment comú per a la audiència, ja que era una categoria generalment acceptada en els mitjans, el discurs científic i el llenguatge col·loquial» en relació a aquell partit. El Tribunal també va argumentar que era acceptat que els partits polítics es definissin amb freqüència amb *adjectius* com partit verd o partit conservador, el que «simplement es referia als seus objectius i programes polítics i no constituïen una opinió o judici de valor sobre ells, capaç de crear biaixos en l'audiència».

3.3.4. Normativitat espanyola i autonòmica

La **Constitució espanyola (CE)** estableix en el seu article 20 el dret a «expresar y difundir libremente los pensamientos, ideas y opiniones mediante la palabra, el escrito o cualquier otro medio de reproducción» i a «comunicar o recibir libremente información veraz por cualquier medio de difusión». El mateix article afegeix que «la ley regulará el derecho a la cláusula de conciencia y al secreto profesional en el ejercicio de estas libertades». Alhora, es determina que «el ejercicio de estos derechos no puede restringirse mediante ningún tipo de censura previa», però que «estas libertades tienen su límite en el respeto a los derechos reconocidos en este Título, en los preceptos de las leyes que lo desarrollen y, especialmente, en el derecho al honor, a la intimidad, a la propia imagen y a la protección de la juventud y de la infancia».

L'**article 510 del Codi Penal** conté una sèrie d'apartats que són aplicables específicament a l'activitat dels mitjans de comunicació: 1) La difusió d'idees discriminatòries presenta una pena agreujada «cuando los hechos se hubieran llevado a cabo a través de un medio de comunicación social, por medio de internet o mediante el uso de tecnologías de la información, de modo que, aquél se hiciera accesible a un elevado número de personas» (article 510.3 CP); 2) Es preveu «la destrucción, borrado o inutilización de los libros, archivos, documentos, artículos y cualquier clase de soporte objeto del delito», així com «la retirada

de los contenidos» quan el delictes s'hagués comès a través de les tecnologies de l'informació i la comunicació i «el bloqueo del acceso o la interrupción de la prestación del mismo» en els casos en els que es realitzi a través d'un portal d'accés a internet o servei de la societat de l'informació (article 510.6 CP); i 3) Es possibilita la condemna tant al periodista a títol individual com al mitjà de comunicació, ja que estableix la possible responsabilitat penal de les persones físiques i jurídiques (article 510 bis).

La legislació administrativa estatal també regula la relació entre els mitjans de comunicació, el dret a la llibertat d'expressió i la difusió d'idees discriminatòries. Per la seva especificitat, podem citar la recent **Ley 13/2022, de 7 de julio, General de Comunicación Audiovisual**. Aquest text estableix que «la comunicación audiovisual será respetuosa con la dignidad humana y los valores constitucionales» (article 4.1) i que «no incitará a la violencia, al odio o a la discriminación contra un grupo o miembros de un grupo por razón de edad, sexo, discapacidad, orientación sexual, identidad de género, expresión de género, raza, color, origen étnico o social, características sexuales o genéticas, lengua, religión o creencias, opiniones políticas o de cualquier otro tipo, nacionalidad, patrimonio o nacimiento» (article 4.2). Alhora, determina que «la comunicación audiovisual no contendrá una provocación pública a la comisión de ningún delito y, especialmente, no provocará públicamente la comisión de un delito de terrorismo, de pornografía infantil o de incitación al odio, hostilidad, discriminación o violencia contra un grupo, una parte del mismo o contra una persona determinada por motivos racistas, xenófobos, por su sexo o por razones de género o discapacidad en los términos y sin perjuicio de lo previsto en el Código Penal» (article 4.4). Per altra banda, l'article 9 aborda la problemàtica relativa a la *veracitat de la informació*: «Los noticiarios y los programas de contenido informativo de actualidad se elaborarán de acuerdo con el derecho de los ciudadanos a recibir información veraz y el deber de diligencia profesional en la comprobación de los hechos. Serán respetuosos con los principios de veracidad, calidad de la información, objetividad e imparcialidad, diferenciando de forma clara y comprensible entre información y opinión, respetando el pluralismo político, social y cultural y fomentando la libre formación de opinión del público».

A Catalunya, l'**Estatut de Catalunya (Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña)** estableix en el seu article 52 que «correspon als

poders públics de promoure les condicions per a garantir el dret a la informació i a rebre dels mitjans de comunicació una informació veraç i uns continguts que respectin la dignitat de les persones i el pluralisme polític, social, cultural i religiós. En el cas dels mitjans de comunicació de titularitat pública la informació també ha d'ésser neutral».

Les lleis antidiscriminatòries catalanes (citades a l'apartat 3.1.2.) també regulen la funció dels mitjans en relació als discursos lgtbi-fòbics i racistes. La **Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia**, determina que el Consell de l'Audiovisual de Catalunya ha de: a) Vetllar perquè el codi deontològic dels mitjans de comunicació no vulneri els principis d'aquesta llei pel que fa al respecte a l'orientació sexual, la identitat de gènere, l'expressió de gènere i les diverses expressions afectives; b) Establir recomanacions sobre els usos lingüístics i el tractament i l'ús de les imatges amb relació a l'homosexualitat, la bisexualitat, la transidentitat i la intersexualitat; c) Vetllar perquè els continguts dels mitjans de comunicació i la publicitat que s'hi emeti siguin respectuosos amb les persones lgtbi; d) Vetllar perquè els mitjans de comunicació tractin amb normalitat la diversitat d'opcions afectives i sexuals, de models diversos de família i d'identitat o expressió de gènere, de manera que s'afavoreixi la visibilitat de referents positius; e) Vetllar perquè els mitjans de comunicació mostrin en la programació la diversitat pel que fa a l'orientació sexual, la identitat de gènere i l'expressió de gènere i pel que fa als models de família; i f) Fer un seguiment de les informacions que ofereixin un tractament contrari a la diversitat sexual, la identitat de gènere o l'expressió de gènere i fer-ne un recull periòdic, que haurà de lliurar-se al Síndic de Greuges, al Parlament de Catalunya i al Consell Nacional de Lesbianes, Gais, Bisexuals, Transgènere i Intersexuals (article 15).

Per la seva banda, la **Llei 19/2020, de 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació**, estableix que els mitjans de comunicació social, tant públics com privats, independentment del canal de difusió, estan obligats a: a) Respectar el dret de les persones a la igualtat de tracte i a viure amb dignitat, i evitar tota forma de discriminació i estigmatització en el tractament de la informació, en els continguts i en la programació, inclosos els missatges comercials i la publicitat; i b) Garantir la presència, la visibilitat i els referents positius de persones dels col·lectius i les minories afectats per algun dels motius de

discriminació, així com també l'anàlisi d'experts de reconegut prestigi en matèria d'igualtat de tracte i no-discriminació (article 16). Alhora, es determina que les administracions públiques, sense interferir en la independència dels mitjans de comunicació social i de les empreses de tecnologies de la informació, han de promoure-hi l'adopció de codis deontològics i acords d'autoregulació, lliures de prejudicis discriminatoris i d'estereotips, que contribueixin a: a) Promoure l'ús d'un llenguatge respectuós, en especial, d'un llenguatge que no sigui sexista, ni classista, ni racista, ni xenòfob, ni lgtbi-fòbic, ni discriminatori en general, que contribueixi a erradicar l'ús de terminologia pejorativa en els mitjans, inclosos els missatges comercials i publicitaris; b) Incidir en les competències que tenen els mitjans de comunicació en el tractament i l'afrontament dels possibles casos de discursos d'incitació a l'odi; c) Establir quotes paritàries i augmentar la representativitat de tots els col·lectius històricament discriminats; i d) Millorar l'efectivitat en la prevenció i l'eliminació de continguts que atemptin contra el dret a la igualtat». De la mateixa manera, les administracions públiques han de: a) Vetllar per promoure la retirada de continguts discriminatoris dels proveïdors d'Internet; i b) Dur a terme campanyes de conscienciació per a la promoció de la igualtat de tracte i la no-discriminació en els mitjans de comunicació, promoure-hi activitats d'informació sobre els col·lectius històricament discriminats, fomentar-hi la reflexió, impartir-hi formació sobre les diferents formes d'evitar els discursos d'incitació a l'odi i enfortir-hi l'autoregulació sobre aquestes problemàtiques. Destaca, alhora, per imposar les mateixes funcions al Consell de l'Audiovisual de Catalunya que les citades a la Llei 11/2014, ampliant-les vers la protecció dels altres grups socials.

Altres textos legals catalans tracten qüestions afins a la matèria. **La Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la Comunicació Audiovisual de Catalunya**, estableix la necessitat de garantir el pluralisme en la comunicació audiovisual com a «condició essencial per al compliment de la llibertat d'expressió, d'informació i de comunicació, i garanteix la lliure formació de l'opinió pública i la diversitat i la cohesió socials» (article 5). A l'article 7 es tracta la qüestió de la *veracitat informativa*, establint que «la informació difosa pels prestadors de serveis de comunicació audiovisual ha d'ésser veraç», entesa aquesta com la que es pot sotmetre a una «comprovació diligent, professional i fidedigna». A l'article 8 es legisla sobre la *protecció dels drets fonamentals*, determinant que «la prestació de serveis de comunicació audiovisual s'ha

de basar en el respecte i la protecció dels principis, els valors i els drets fonamentals que reconeix la Constitució espanyola, en especial el dret a l'honor, el dret a la intimitat i el dret a la pròpia imatge». A l'article 26 s'aborden *la missió del servei públic audiovisual de la Generalitat*, destinat a oferir a la ciutadania uns continguts «orientats a la satisfacció de llurs necessitats democràtiques, socials, educatives i culturals, garantint de manera particular l'accés a una informació veraç, objectiva i equilibrada, a les més àmplies i diverses expressions socials i culturals i a una oferta d'entreteniment de qualitat». El mateix precepte determina com a *missions específiques*: «a) L'impuls del coneixement i el respecte dels valors i els principis continguts en la Constitució espanyola, l'Estatut d'autonomia, el dret comunitari originari i els tractats internacionals; b) La transmissió d'una informació veraç, objectiva i equilibrada, respectuosa amb el pluralisme polític, social i cultural, i també amb l'equilibri territorial; i c) La promoció activa de la convivència cívica, el desenvolupament plural i democràtic de la societat, el coneixement i el respecte a les diverses opcions i manifestacions polítiques, socials, lingüístiques, culturals i religioses presents al territori de Catalunya» (entre d'altres). Per últim, destaquem l'article 80, on s'assenyalen els *principis bàsics de la regulació dels continguts audiovisuals*: «a) Respectar la dignitat, com a tret essencial de la personalitat humana; b) No incitar a l'odi per motius de raça, sexe, religió o nacionalitat; c) Respectar el dret de tota persona a no ésser discriminada per raó de naixement, raça, sexe, religió, nacionalitat o qualsevol altra condició o circumstància personal o social; d) Respectar els drets de les persones reconeguts per la Constitució espanyola, d'una manera particular els drets fonamentals a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge; i e) Fer una separació clara entre informacions i opinions, i respectar el principi de veracitat en la difusió de la informació. S'entén per informació veraç la que és el resultat d'una comprovació diligent dels fets».

3.3.5. Jurisprudència espanyola

El marc jurisprudencial espanyol es veu caracteritzat per l'escassetat de resolucions que aborden la relació entre els mitjans de comunicació i la difusió de discursos d'odi. Les poques que s'han dictat han fet referència a procediments penals.

La **Sentència núm. 214/1991, d'11 de novembre, del Tribunal Constitucional**, va abordar les manifestacions racistes realitzades per un ex-col·laborador del nazisme (León Degrell) a la revista *Tiempo*. El TC va establir que aquelles paraules suposaven un atemptat contra l'honor de les víctimes del nazisme, ja que es va entendre que excedien el dret a la lliure expressió de pensaments, idees i opinions, establert a l'article 20 CE. Ara bé, la sentència va condemnar a l'autor de les manifestacions sense entrar a valorar la responsabilitat del mitjà de comunicació a través del qual les va realitzar.

Una de les resolucions més interessants és la **Sentència núm. 176/1995, d'11 de desembre, del Tribunal Constitucional**, on el TC falla contra el director i editor de l'editorial Makoki, S.A. com a conseqüència de la publicació del llibre *Hitler=SS* (del guionista Gourio i del dibuixant Vuillemin, ambós de nacionalitat francesa). Tot i no tractar concretament la relació entre els mitjans de comunicació periodística i la difusió d'idees discriminatòries, podem extreure premisses rellevants per a valorar-la.

Segons la sentència, els titulars del dret a la llibertat d'expressió «somos todos los ciudadanos, sin ceder a la tentación de identificar el fin y los medios, la función y sus servidores», però reconeix que n'hi ha de especialment qualificats com «los periodistas que prestan un trabajo habitual y retribuido, profesional por tanto, en los medios de comunicación». Així, «la protección constitucional de la libertad de expresión “alcanza un máximo nivel cuando ... es ejercitada por los profesionales de la información a través del vehículo institucionalizado de formación de la opinión pública que es la prensa, entendida en su más amplia acepción” (STC 165/1987), donde se incluyen sus modalidades cinematográfica, radiofónica o televisiva, cuya actividad hemos calificado también como “función constitucional” (STC 76/1995) por formar parte del sistema de frenos y contrapesos en que consiste la democracia».

Entre els periodistes s'hi ha d'incloure, segons el TC, «los Directores de las publicaciones periódicas o agencias informativas, con derecho de veto sobre el contenido de todos los originales del periódico, tanto de redacción como de administración y publicidad, reverso negativo de la misión de mantener la orientación que se le asigna (arts. 34 y 37 Ley de Prensa)», així com «el editor, que saca a la luz pública una obra, ajena por lo regular, valiéndose de la imprenta o cualquier otra modalidad de las artes gráficas, con un talante empresarial (arts. 16 y 5 Ley de Prensa), cuya facultad más importante, inherente a su condición, consiste en seleccionar los textos para publicarlos».

A partir d'aquí, la resolució ofereix una interpretació judicial sobre la diferència entre el dret a la llibertat de pensament i d'expressió i el dret a difondre i rebre informació, establint que «la libertad de expresión tiene por objeto pensamientos, ideas y opiniones, concepto amplio en el cual deben incluirse también los juicios de valor» mentre que «el derecho a comunicar y recibir libremente información versa en cambio sobre hechos noticiables». La sentència reconeix la dificultat a l'hora de diferenciar aquestes categories perquè «la expresión de ideas necesita a menudo apoyarse en la narración de hechos y, a la inversa», sent necessari «detectar el elemento preponderante en el texto concreto que se enjuicie en cada paso para situarlo en un contexto ideológico o informativo».

Resulta interessant destacar que la sentència estableix que «al resguardo de la libertad de opinión cabe cualquiera, por equivocada o peligrosa que pueda parecer al lector, incluso las que ataquen al propio sistema democrático» y que «nuestro juicio ha de ser en todo momento ajeno al acierto o desacierto en el planteamiento de los temas o a la mayor o menor exactitud de las soluciones propugnadas, desprovistas de cualquier posibilidad de certeza absoluta o de asentimiento unánime por su propia naturaleza, sin formular en ningún caso un juicio de valor sobre cuestiones intrínsecamente discutibles, ni compartir o discrepar de opiniones en un contexto polémico». Posteriorment, la **Sentència núm. 235/2007, de 7 de novembre, del Tribunal Constitucional** va insistir en emparar el dret a difondre idees antidemocràtiques, ja que en la famosa resolució sobre la lliberia Europa (local on es comercialitzaven llibres propagandístics del nazisme, entre d'altres) va establir que en el sistema jurídic espanyol no hi tenia cabuda un model de *democràcia militant*, el

que no permetia la prohibició de la difusió d'idees que questionessin el mateix ordenament jurídic, inclosa la Constitució i els drets fonamentals que s'hi recullen.

Ara bé, la resolució sobre editorial Makoki, S.A. va establir que els drets a la llibertat de d'expressió i d'informació no tenen caràcter absolut. La sentència afirma que «un primer límite inmanente es su coexistencia con otros derechos fundamentales, tal y como se configuran constitucionalmente y en las leyes que los desarrollan, entre ellos -muy especialmente- a título enunciativo y nunca *numerus clausus*, los derechos al honor, a la intimidad y a la propia imagen». Així, els límits *insalvables impunement* són «la emisión de apelativos formalmente injuriosos en cualquier contexto, innecesarios para la labor informativa o de formación de la opinión» ja que «supone un daño injustificado a la dignidad de las personas o al prestigio de las instituciones, teniendo en cuenta que la Constitución no reconoce un pretendido derecho al insulto, que sería por lo demás incompatible con la dignidad de la persona que se proclama en el art. 10.1 del Texto fundamental» (també ho estableix la **STC núm. 105/1990**). S'afirma que aquells missatges que suposen una apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi una incitació a la discriminació, l'hostilitat o la violència estan prohibits i «no cabe en la libertad de expresión como valor fundamental del sistema democrático que proclama nuestra Constitución», ja que «un uso de ella que niegue la dignidad humana, núcleo irreductible del derecho al honor en nuestros días, se sitúa por sí mismo fuera de la protección constitucional» (entre d'altres, **STC 170/1994** i **STC 76/1995**).

Tanmateix, resulta molt destacable la falta de sentències del Tribunal Constitucional i el Tribunal Suprem que condemnin la difusió d'idees discriminatòries a través de mitjans de comunicació com un delictes d'odi de l'article 510 CP. Hem de buscar les escasses referències jurisprudencials en l'activitat dels tribunals jeràrquicament inferiors, d'entre les que destaca positivament la recent **Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona núm. 674/2022, de 8 de novembre**. La resolució declara que la difusió per xarxes socials d'informació falsa (en el cas era principalment contra la immigració) era constitutiva d'un delictes comès contra l'exercici de drets fonamentals i llibertats públiques contemplat a l'article 510.2.a) CP (concurrint els subtipus agreujats de l'article 510.3, 510.5 i 510.6 CP). La condemna consistia

en pena de presó i multa, així com inhabilitació especial per a professió, decomís i clausura dels perfils en xarxes socials i prohibició per a obrir-ne d'altres amb mateixos continguts.

3.3.6. Propostes d'abordatge identificades a partir de l'anàlisi de la normativitat que tracta de la relació entre mitjans i discurs d'odi

El marc regulatori que l'Estat proveeix per tal de garantir un sistema de mitjans regit per valors democràtics és un marc que permet ordenar el model. No obstant, com va dir Jiménez en el seu estudi sobre el control de la informació a Catalunya (Jiménez 2003), la regulació no s'orienta a la millora dels mitjans de comunicació pel que fa al compliment dels valors ètics i deontològics lligats a la producció i circulació de la informació. D'aquí, segons l'autor, que faci falta posar en marxa els mecanismes de l'autoregulació. L'autoregulació, així, aborda la tasca de "cobrir la distància entre el mínim regulador del dret i l'ideal ètic exigible en una esfera de l'activitat social, propiciant que cadascú n'assumeixi la seva part de responsabilitat" (Jimenez 2003: 19).

Aquí i arreu, els mecanismes d'autoregulació es caracteritzen per ser una iniciativa que no procedeix de l'Estat, sinó dels agents socials implicats, en aquest cas, en l'activitat de la comunicació. A Catalunya, com em molts altres indrets però de manera gairebé excepcional si ho analitzem en relació al context espanyol, aquestes iniciatives han estat liderades pel sector professional del periodisme, essent comptats els espais on la ciutadania ha desenvolupat una proposta organitzada.¹³ D'aquesta manera, la participació en l'activitat de la comunicació que, fora del sector professional, poden exercir les persones en nom del seu dret a la informació i a la comunicació es veu limitada o bé als espais residuals de la comunicació comunitària o del tercer sector (en el nostre país, regulats per llei dins del sector regit pels interessos privats de propietat, explotació i servei de la comunicació) o bé

---

¹³ Als anys 2000 es va generar una confluència d'entitats i d'esforços per portar les reivindicacions dels mitjans de comunicació comunitària a l'agenda del debat polític previ a les noves regulacions de la comunicació audiovisual, tant a Catalunya com a escala estatal i europea (Clua et al. 2006, Fleischman et al. 2009)

als canals formals i informals de denúncia i/o queixa sobre els continguts emesos pels mitjans (cosa que pot comportar el risc d'allunyar les persones de la seva condició de subjectes de ple dret per a situar-les en la categoria d'usuàries).

Àngel Jiménez apuntava en el seu treball (Jiménez 2003) la idea que les necessitats de control sobre el contingut dels mitjans no són alienes als canvis de les condicions de treball de les i els periodistes en un context de transformació del sector, tant pels condicionants econòmics i de canvi de l'estructura del sistema mediàtic, com per les imposicions dels canvis tecnològics. El fenomen de la precarització laboral, segons ell, és un factor important que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar la creixent incidència dels discursos d'odi i la manca de rigor en les rutines periodístiques.

3.3.6.1. La necessitat d'una legislació efectiva

En primer lloc, des de les institucions internacionals i europees es demana que els Estats regulin de forma clara i eficaç la prohibició de la difusió d'idees discriminatòries a través dels mitjans de comunicació. Se'ls emplaça, doncs, a aprovar normatives de caràcter administratiu, civil i penal que permetin abordar adequadament la prohibició dels discursos d'odi, alhora que demanen que es facin complir adequadament.

En l'àmbit de l'ONU podem citar els **Principis de Camden sobre la llibertat d'expressió i la igualtat, de 2009**, text que pregona la necessitat d'un marc de política pública adreçat a garantir el pluralisme i la igualtat en els mitjans de comunicació. També la UE aborda la necessitat d'una legislació estatal eficaç per a abordar aquesta problemàtica, com ho demostra la **Decisió de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE), núm. 633 sobre foment de la tolerància i de la llibertat dels mitjans informatius a Internet, d'11 de novembre de 2004** quan afirma que els Estats han d'avaluar l'eficàcia de tota mesura legal que reguli el contingut de la informació distribuïda per Internet, prestant particular atenció a la seva relació amb l'augment del racisme, la xenofòbia i l'antisemitisme.

Ara bé, és des del Consell d'Europa des d'on s'ha estat especialment insistent en aquesta direcció. La **Recomanació núm. 15 de política general de l'ECRI, de 8 de desembre de 2015**,

relativa a la lluita contra el discurs odi, demana als Estats que «emprin les seves facultats reguladores en relació amb els mitjans de comunicació (inclosos els prestadors de serveis d'internet, intermediaris en línia i xarxes socials) per a promoure la lluita contra el discurs d'odi i combatre la seva acceptació». Es demana que els Estats treballin per a una regulació civil i administrativa interna que: 1) Determini les responsabilitats concretes dels autors dels discursos d'odi, siguin prestadors de serveis d'internet, fòrums i hosts d'internet, intermediaris en línia, plataformes de xarxes socials, moderadors de blogs o altres actors que exerceixen funcions anàlogues; 2) Vetlli perquè s'atorguin facultats (subjectes a autorització o aprovació judicial) per a requerir la supressió dels discursos d'odi a través d'Internet i per a bloquejar llocs en els quals s'emprin; i 3) Vetlli perquè s'atorguin facultats (també subjectes a autorització o aprovació judicial) per a requerir als grups de comunicació (inclosos prestadors de serveis d'internet, intermediaris en línia i plataformes de xarxes socials) que publiquin una rectificació en la qual es reconegui que han publicat discursos d'odi. Per altra banda, la Recomanació estableix que «totes les accions reguladores que es refereixen als mitjans de comunicació i internet, incloses les centrades en el discurs d'odi, han de ser compatibles amb el dret a la llibertat d'expressió i proporcionar garanties enfront de l'abús de poder, aplicables a totes les mesures legals que afecten l'exercici d'aquest dret».

L'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa també ha abordat la necessitat de mesures legislatives. **La Recomanació 1277 (1995) sobre migrants, minories ètniques i mitjans de comunicació** encarrega a l'ECRI «que presti especial atenció a la legislació i política dels Estats membres per a combatre el racisme i la intolerància en els mitjans de comunicació». De la mateixa forma, invita als Estats «a fer complir enèrgicament la legislació que prohibeix la incitació al racisme i al feixisme en els mitjans de comunicació o, quan sigui necessari, promulgar o reforçar aquesta legislació».

També la **Resolució 2143 (2017) sobre mitjans en línia i periodisme: desafiaments i rendició de comptes** demana als parlaments nacionals que «discuteixin els mitjans i el periodisme en línia i que defineixin estàndards generals per a la protecció de les llibertats i drets fonamentals dels usuaris d'Internet, periodistes i mitjans de comunicació en línia». Per tant, es recomana als Estats membres que portin a terme «debats sobre normes i mecanismes

necessaris per a prevenir el risc de distorsió de la informació i manipulació de l'opinió pública».

La **Resolució 2144 (2017) sobre acabar amb la ciberdiscriminació i l'odi en línia** demana als Estats «garantir que la legislació nacional cobreixi totes les formes d'incitació a la violència en línia contra una persona o un grup de persones, intimidació, assetjament i amenaces, perquè puguin ser jutjades efectivament sota la llei nacional». També es demana, que «les denúncies d'odi en línia es prenguin seriosament i que rebin ple suport per a fer front a les seves conseqüències». Per tant, es sol·licita que els Estats proporcionin «instruments per a identificar l'odi en línia i promoure la seva eliminació». Respecte als intermediaris d'Internet es demana «establir per llei la responsabilitat i el paper d'intermediaris d'Internet pel que fa a l'eliminació de contingut en línia motivat per l'odi, utilitzant en la mesura que sigui possible un enfocament de notificació i retirada».

També la **Resolució 2454 (2022) sobre el control de la comunicació online: una amenaça per al pluralisme mediàtic, la llibertat d'informació i la dignitat humana** insta a «utilitzar la legislació antimonopoli» per a reduir el domini de determinades empreses en els mercats digitals. També, es demana «garantir que tota legislació que imposi deures i restriccions als intermediaris d'Internet amb impacte en la llibertat d'expressió dels usuaris estigui dirigida exclusivament a tractar el "contingut il·legal"», evitant així nocions més àmplies com podria ser «contingut nociu». Alhora, s'exigeix «fomentar, a través de mesures legals i polítiques, la participació dels usuaris en l'establiment i avaluació de polítiques de moderació de continguts».

Aquestes resolucions es contraposen amb la vigència d'una legalitat antiquada a Espanya. Tal i com s'ha explicat a l'apartat 2.5., malgrat els esforços invertits durant més de vint anys per les associacions i sindicats de periodistes, tot intent d'aprovar parlamentàriament una llei de mitjans de comunicació que contempli el dret de la ciutadania a la informació ha resultat infructuós. L'actual marc legal, doncs, resulta obsolet i insuficient, tot i la regulació parcial que aporten les diferents lleis estatals i autonòmiques sobre l'audiovisual i sobre les ràdiotelevisions públiques. Tampoc es demostren suficients les previsions legals relatives als

mitjans de comunicació establertes per les lleis antidiscriminatòries catalanes anteriorment citades.

3.3.6.2. L'autoregulació com a mètode de control

En segon lloc, des de les institucions europees i internacionals es demana als mitjans que creïn (o revissin i adaptin, si ja les tenen) normatives internes i codis de conducta o deontològics que ofereixin respostes que permetin tornar en eficaces les prerrogatives sobre la prohibició dels discursos d'odi als mitjans. S'insisteix, doncs, en que aquestes normatives presentin processos de control intern que derivin, si s'escau, en sancions. Per tant, partint del respecte degut a les línies editorials de cada un dels mitjans, són moltes les recomanacions, resolucions i declaracions que exigeixen codis interns que promoguin la difusió d'informacions veraces i confiabels, que permetin que els professionals prenguin consciència de la prohibició dels discursos d'odi i que siguin una eina útil per a combatre la desinformació que en moltes ocasions són l'espurna per a la difusió dels discursos d'odi (o que ho són en sí mateixos).

En l'àmbit de l'ONU, les recomanacions del CERD aborden la necessitat de mesures encaminades a l'autoregulació dels mitjans. La **Recomanació General núm 27 del CERD, de 2000**, demana «fomentar mètodes d'autocontrol dels mitjans de comunicació, per exemple mitjançant un codi de conducta per a les organitzacions de comunicació, amb la finalitat d'evitar usar un llenguatge racista, discriminatori o tendencios». La **Recomanació General núm. 34 del CERD, de 2011**, estableix la necessitat de «promoure l'elaboració i aplicació de mètodes d'autocontrol en els mitjans de comunicació mitjançant codis deontològics per a les organitzacions mediàtiques, a fi de posar fi a la utilització de termes racialment discriminatoris o tendenciosos». La **Recomanació General núm 35 del CERD, de 2012**, estableix la necessitat de mitjans ètics i objectius que estiguin dotats de «codis deontològics i codis de premsa».

Els **Principis de Camden sobre la llibertat d'expressió i la igualtat, de 2009**, determinen que «els codis de conducta professionals per als mitjans de comunicació i els periodistes hauran de reflectir els principis de la igualtat i s'hauran de prendre mesures efectives per a

promulgar i implementar aquests codis». També, el **Pla d'Acció de Rabat sobre la prohibició de l'apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi incitació a la discriminació, hostilitat o violència, de 2012**, estableix que «l'autoregulació, quan és eficaç, continua sent la forma més apropiada d'abordar qüestions professionals relacionades amb els mitjans de comunicació». Per tant, són necessaris «els codis professionals de conducta voluntaris per als mitjans de comunicació i els periodistes que reflecteixin el principi d'igualtat», sent imprescindibles l'adopció de «mesures efectives per a promulgar i implementar tals codis».

L'ONU també ha abordat la necessitat d'aquest tipus de mesures en els mitjans en línia. La **Resolució 76/227 aprovada per l'Assemblea General, el 24 de desembre de 2021 sobre contrarrestar la desinformació per a promoure i protegir els drets humans i les llibertats fonamentals**, demana a les plataformes en línia, incloses les empreses de mitjans socials, que examinin els seus models de negoci i s'assegurin que els seus processos de disseny i desenvolupament, les seves operacions comercials i les seves pràctiques de recopilació i processament de dades estiguin d'acord amb els drets humans. Es posa de relleu, alhora, la importància d'abordar amb una perspectiva diligent la gestió dels seus productes, «en particular respecte al paper dels algorismes i els sistemes de classificació en l'amplificació de la desinformació», demanant que «aprovin i posin a la disposició del públic [...] polítiques de continguts i publicitat en relació amb els esforços per contrarestar la desinformació».

En l'àmbit de la normativitat del Consell d'Europa, podem destacar diverses recomanacions de l'ECRI que tracten sobre aquest tipus de mesures. La **Recomanació núm. 6 de política general de l'ECRI, de 15 de desembre del 2000, sobre la lluita contra la difusió de materials racistes, xenòfobs i antisemites a Internet**, estableix que s'ha de tenir en compte «la creació d'una comissió consultiva que pugui funcionar com a observatori permanent, una comissió per a la mediació i un fòrum per a l'elaboració de codis de conducta». De la mateixa manera, destaca que s'han de recolzar «mesures d'autodisciplina que es realitzin per la indústria d'Internet per a lluitar contra el racisme, la xenofòbia i l'antisemitisme en la xarxa, com ara "línies directes contra el racisme", els codis de conducta o el programari de filtrat». Per altra banda, la **Recomanació núm. 13 de política general de l'ECRI, de 24 de juny de 2011, sobre combatre la romafòbia i la discriminació contra el poble roma/gitano**, anima als mitjans a adoptar «un codi de conducta que previngui qualsevol informació que contingui prejudicis o

pugui incitar a la discriminació, l'odi o la violència contra el poble roma». Per últim, citem la **Recomanació núm. 15 de política general de l'ECRI, de 8 de desembre de 2015, relativa a la lluita contra el discurs odi**. En aquest text es demana als Estats que «fomentin l'adopció i ús dels pertinents codis de conducta o condicions d'ús en matèria de discurs d'odi, així com de canals d'informació eficaces», així com «promoguin i col·laborin en l'establiment de mecanismes de reclamació». Segons l'ECRI, aquests codis de conducta ja existeixen però poden tractar la prohibició dels discursos d'odi com una proposta declarativa sense «cobrir tots els aspectes de l'ús del discurs d'odi» tenint en compte «els seus aspectes més codificats». Per tant, es considera necessari que s'aprovin codis que «no sols prohibeixin l'ús del discurs d'odi en totes les seves formes, sinó que també donin indicacions sobre maneres de presentar la informació que no reforcin innecessàriament els comportaments que reforcen l'ús de discurs d'odi» o que «animin a que s'informi sobre esdeveniments que desafien les percepcions negatives sobre grups determinats de persones». La mateixa recomanació assenjala com «un aspecte crucial» de l'autoregulació «el seguiment del que s'ha comunicat en els mitjans de comunicació i a internet» ja que es considera que «no sempre es fa de manera sistemàtica» en el cas de l'ús del discurs d'odi. Sobre els «mecanismes de denúncia» estableix que «l'impacte dels mecanismes de denúncia existents és variable» ja que hi ha casos en els quals les denúncies sobre ús de discurs d'odi no s'examinen ni tramiten correctament. També es destaca el problema de la infradenúncia, circumstància que es relaciona amb a la falta d'informació per part dels usuaris dels mecanismes de queixa que ofereixen els mitjans o per la falta de confiança sobre la seva eficàcia.

També l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa ha abordat la necessitat d'autoregulació. La **Recomanació 1277 (1995) sobre migrants, minories ètniques i mitjans de comunicació**, recomana als mitjans a que «elaborin, en la mesura en què no ho hagin fet ja, codis de conducta que estableixin els principis ètics que han d'orientar el treball d'aquests professionals». La **Recomanació 1543 (2001) sobre racisme i xenofòbia al ciberespai**, determina que «els esforços autodisciplinaris realitzats pels proveïdors d'accés i els amfitrions han de ser encoratjats» i que «l'autodisciplina ha de convertir-se en la norma, etiquetant i classificant els llocs, establint línies directes, filtrat, elaboració de normes de

conducta i inclusió de clàusules en els contractes amb tècnics proveïdors que prohibeixin als seus clients utilitzar els seus serveis amb finalitats il·lícites». El text considera que podria constituir-se «un òrgan de consulta o de regulació conjunt en el si del Consell d'Europa per a ajudar a preparar codis de conducta, servir com a mediador en disputes específiques i funcionar com un observatori permanent del racisme i la xenofòbia en Internet». La **Resolució 1510 (2006) sobre llibertat d'expressió i el respecte vers les creences religioses**, fomenta «la creació d'òrgans de denúncia de premsa, defensors dels mitjans de comunicació o altres òrgans d'autoregulació, quan tals òrgans encara no existeixin, que haurien de discutir possibles remeis per a les ofenses a les creences religioses». La **Resolució 1877 (2012) sobre la protecció de la llibertat d'expressió i informació a internet i els mitjans en línia**, demana «als intermediaris dels mitjans de comunicació basats en les TIC establir codis de conducta autoreguladors i a crear o unir-se a associacions amb tals codis de conducta». La **Resolució 2069 (2015) sobre reconèixer i prevenir el neo-racisme**, demana «promoure l'activitat de moderadors i mediadors en línia que s'esforcin per identificar contingut ofensiu i entaular un diàleg amb els perpetradors amb finalitats preventives». La **Resolució 2144 (2017) sobre acabar amb la ciberdiscriminació i l'odi en línia**, demana als intermediaris d'Internet «establir processos interns clars i efectius per a tractar les notificacions sobre discursos d'odi». I, finalment, la **Resolució 2275 (2019) sobre el paper i les responsabilitats dels líders polítics en la lluita contra el discurs d'odi i la intolerància**, encoratja a «participar en el diàleg i la cooperació amb els intermediaris d'Internet, en particular les xarxes socials, per a encoratjar-los a adoptar i aplicar textos d'autoregulació per a prevenir i sancionar l'ús del discurs d'odi i comprometre's a eliminar contingut ofensiu».

A Espanya, el debat produït al voltant d'una possible llei de mitjans ha fomentat una reflexió crítica sobre l'autoregulació.¹⁴ D'entre l'argumentari que es va desenvolupar en el marc d'aquest debat destaquem els següents punts:

- L'autoregulació no genera drets en un marc garantista (el sector professional periodístic és jutge i part i això no és garantia d'imparcialitat).

---

¹⁴ https://fesperiodistas.org/wp-content/uploads/2020/02/comparecenciaAGP_EPP.pdf

- Els mecanismes d'autorregulació no tenen capacitat sancionadora. Depenen de l'expressa voluntat del mitjà d'adherir-s'hi, per la qual cosa tampoc aplicaria de forma universal.
- L'autorregulació no ha de ser una alternativa a la regulació legal de drets i deures dels periodistes i dels mitjans de comunicació

3.3.6.3. Les directrius professionals per a orientar la funció periodística

En tercer lloc, i fortament connectat amb el segon punt, es recomana que es creïn i segueixin directrius per a abordar determinades informacions que poden estar relacionades amb la difusió d'idees discriminatòries.

En el context de l'ONU, el **Programa d'acció de Durban de 2001** insta als Estats i al sector privat a «evitar tota classe d'estereotips, i en particular la promoció de falses imatges dels migrants, inclosos els treballadors migrants i refugiats, a fi de prevenir la difusió de sentiments xenòfobs entre el públic i de fomentar una representació objectiva i equilibrada de les persones, els esdeveniments i la història». Per la seva banda, en els **Principis de Camden sobre la llibertat d'expressió i la igualtat, de 2009**, es determina que els mitjans han prendre les següents mesures: 1) Assegurar-se d'informar tenint en compte el context, d'una manera fàctica i comprensible, al mateix temps que s'asseguren que qualsevol acte de discriminació surti a la llum pública; 2) Mantenir-se alertes al perill de la discriminació o dels estereotips negatius individuals i de grups; 3) Evitar referències innecessàries a la raça, la religió, el sexe i altres característiques dels grups; i 4) Conscienciar sobre els danys causats per la discriminació i l'estereotipat negatiu. La **Recomanació General núm 35 del CERD, de 2012**, apunta a la necessitat de donar una correcta imatge dels grups minorats, evitant estereotips i referències innecessàries. El **Pla d'Acció de Rabat sobre la prohibició de l'apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi incitació a la discriminació, hostilitat o violència, de 2012**, estableix que els mitjans han «d'estar alerta davant del perill de fomentar la discriminació o els estereotips negatius d'individus i grups en els mitjans de comunicació», «evitar referències innecessàries a la raça, religió, gènere i altres característiques que puguin promoure la intolerància» i «sensibilitzar sobre los danys causats

per la discriminació i els estereotips». De la mateixa manera, el **Pla d'Acció de Fez per a Líders i Actors Religiosos per a la Prevenció de la Incitació a la Violència que Podria Donar Lloc a Crims Atroços, de 2017**, anima a que els mitjans de comunicació «publiquin relats positius d'actors religiosos i laics que hagin contrarestat la narrativa d'extremistes violents, així com notícies i informacions sobre iniciatives destinades a aprofundir en el respecte i la coexistència pacífica». Per a identificar discursos que poguessin ser constitutius d'incitació a la violència, demana que els mitjans analitzin el context, l'orador, la intenció, el contingut i la forma, l'abast del discurs i la probabilitat (inclosa la imminència) del discurs que pretenen difondre.

En el context del Consell d'Europa, podem fer referència a diverses recomanacions de l'ECRI. La **Recomanació núm. 12 de política general de l'ECRI, de 19 de desembre de 2008, sobre la lluita contra el racisme i la discriminació racial en l'àmbit de l'esport**, aborda les representacions que es fan en els mitjans dels diferents grups socials i afirma que la forma a través de la qual els periodistes informen sobre determinats esdeveniments pot arribar a alimentar estereotips i prejudicis. Es recomana als mitjans de comunicació: 1) Abstenir-se de reproduir estereotips racistes en els seus informes; 2) Prestar l'atenció necessària a la imatge que transmeten dels grups minoritaris en els esports; 3) Informar sobre els incidents racistes que tenen lloc durant els esdeveniments esportius i donar publicitat a les sancions pertinents; 4) Evitar la presentació d'informes sobre atletes que pugui fomentar la confrontació; i 5) Prestar especial atenció per a evitar agitar els sentiments xenòfobs o racistes en el seu control sobre el terreny comentaris. Per la seva banda, la **Recomanació núm. 13 de política general de l'ECRI, de 24 de juny de 2011, sobre combatre la romafòbia i la discriminació contra el poble roma/gitano**, demana als mitjans que no esmentin l'origen ètnic de les persones anomenades en els seus articles o reportatges quan no sigui essencial per a comprendre el missatge. També exhorta als mitjans a evitar la utilització d'informació que inciti a la discriminació i la intolerància cap al poble roma.

Des de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa es realitzen observacions en el mateix sentit. La **Recomanació 1277 (1995) sobre migrants, minories ètniques i mitjans de comunicació**, anima als mitjans de comunicació públics i privats «a exercir un paper responsable en la lluita contra el racisme i xenofòbia a través d'una cobertura objectiva dels

problemes de les minories ètniques i els migrants». La **Recomanació 1768 (2006) sobre la imatge dels sol·licitants d'asil, migrants i refugiats als mitjans de comunicació**, estableix que «els mitjans de comunicació juguen un paper essencial per a assegurar que els temes relacionats amb la migració, els refugiats i l'asil siguin retratats d'una manera justa i equilibrada». Per tant, «és responsabilitat dels mitjans reflectir també els aspectes positius i la contribució a la societat que fan aquestes persones, i protegir-les dels estereotips negatius». Alhora, els mitjans han d'«abstenir-se de revelar l'origen ètnic o la nacionalitat dels migrants, sol·licitants d'asil o refugiats quan són arrestats o condemnats per delictes en els quals aquesta informació és irrellevant». També s'apunta a la necessitat d'«obtenir el consentiment dels refugiats o sol·licitants d'asil abans d'utilitzar informació o imatges que puguin identificar la seva condició de refugiats o sol·licitants d'asil». La **Resolució 2069 (2015) sobre reconèixer i prevenir el neo-racisme** recomana «utilitzar una redacció que sigui objectivament correcta, proporcionant dades i estadístiques apropiades». La **Resolució 2255 (2019) sobre els mitjans de servei públic en el context de la desinformació i propaganda** recomana als mitjans que «desenvolupin històries lentes, deliberatives i analítiques que siguin verificades, contextualitzades i tractades imparcialment». També insta als intermediaris d'Internet a participar activament en projectes de verificació de fets, com els de First Draft i International FactChecking Network, així com a desenvolupar eines específiques que permetin als usuaris i periodistes detectar la desinformació i fomentar un compromís positiu amb les tecnologies de la informació. La **Resolució 2275 (2019) sobre el paper i les responsabilitats dels líders polítics en la lluita contra el discurs d'odi i la intolerància**, encoratja als mitjans de comunicació a «proporcionar informació precisa, imparcial i responsable en assumptes rellevants per a individus o grups que són vulnerables a la discriminació i l'odi». I, finalment, la **Resolució 2454 (2022) sobre el control de la comunicació online: una amenaça per al pluralisme mediàtic, la llibertat d'informació i la dignitat humana**, insta a «encoratjar als intermediaris d'Internet, a través de polítiques i mesures, per a contrarestar el discurs d'odi en línia emetent missatges d'avertiment a les persones que difonen discursos d'odi en línia o convidant als usuaris a revisar els missatges abans enviant-los».

3.3.6.4. El Codi Deontològic a Catalunya

El Codi Deontològic o **Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya** (proclamada l'any 1992 i adaptada l'any 2016) estableix que el periodisme ha de: a) Informar de manera acurada i precisa. El professional del periodisme està compromès amb la recerca de la veritat i, conseqüentment, té l'obligació d'acostar-se a la realitat dels esdeveniments amb la màxima fidelitat possible. Els mitjans han d'observar sempre una clara distinció entre les informacions i les opinions, difondre únicament informacions contrastades amb diligència, i evitar la difusió de conjectures i rumors com si es tractés de fets (apartat 1); b) Evitar perjudicis per informacions sense prou fonament. No s'han d'usar expressions injurioses ni difondre dades imprecises o sense base suficient que puguin lesionar la dignitat de les persones i provocar dany o descrèdit a entitats públiques o privades. El periodista s'ha de posar en contacte prèviament amb els afectats per donar-los l'oportunitat de resposta (apartat 2); c) Respectar la dignitat de les persones i la seva integritat física i moral. No es pot discriminar cap persona a causa de la seva condició sexual, discapacitat física o mental, creences, origen ètnic, nacionalitat i extracció social. Així mateix, cal evitar expressions vexatòries que puguin incitar a l'odi i a l'ús de la violència. Els periodistes han de ser especialment sensibles amb la diversitat i actuar amb sentit de justícia i respecte a les persones i els grups afectats (apartat 12).

El Codi Deontològic, alhora, realitza dues recomanacions especialment destacables. Sobre l'ús del terme *il·legals* referit a persones estrangeres sense autorització administrativa per a residir a territori espanyol, s'afirma que el terme «és incorrecte i vulnera els criteris del Codi Deontològic de la professió periodística, per les següents raons: Les persones mai no poden ser il·legals, perquè això suposaria negar a un ésser humà la categoria de subjecte de dret. L'aplicació inadequada d'aquest qualificatiu implica menyspreu a la dignitat i la pròpia imatge d'aquestes persones. L'ús d'aquesta paraula per a designar, de forma exclusiva i continuada, el col·lectiu de treballadors que emigren, significa un tracte discriminatori i afavoreix estereotips que criminalitzen la imatge d'aquestes persones en la consciència col·lectiva» (annex E). I sobre la cita de nacionalitats i ètnies en el marc informatiu, s'estableix que «la

utilització per part dels mitjans audiovisuals de paraules i conceptes relacionats amb la nacionalitat o llocs de procedència per designar en titulars a un individu o banda d'individus que han comès actes delictius és discriminatòria. Quan el tractament que donen els mitjans de comunicació a les informacions pot entrar dins d'un context discriminatori a fi de cridar l'atenció del lector, el que es provoca és que els ciutadans tinguin una actitud negativa respecte al fet migratori i als immigrants. El CIC recomana als mitjans de comunicació que actuïn amb especial responsabilitat i rigor en el cas d'informacions o opinions amb continguts que puguin suscitar discriminacions per raons de gènere, ètnies, creences o extracció social o cultural, és a dir, evitant-se en tot cas les generalitzacions i l'etiquetatge de les persones per trets diferencials, ja siguin ètnics, religiosos, econòmics o socials. En tot cas, si el mitjà considera que la nacionalitat dels protagonistes és noticable, i sempre per tal de no fomentar en el receptor impulsos discriminatoris, el CIC recomana que aquesta dada s'esmenti sempre, siguin d'on siguin els autors dels fets descrits» (annex F).

3.3.6.5. La importància de la formació dels professionals

En quart lloc, des de les institucions internacionals i europees es posa un especial èmfasi en el foment de la formació com a mesura per a garantir la no difusió de discursos d'odi als mitjans. La formació ha de tenir com a objectiu fomentar un major grau de responsabilitat entre els periodistes en la difusió de les informacions que poden estar relacionades amb idees discriminatòries. L'alfabetització mediàtica i informacional dels consumidors és una altra mesura proposada, entenent que aconsegueix ampliar els seus criteris que a l'hora d'accessar la informació que difonen els mitjans.

En l'àmbit de l'ONU, les recomanacions del CERD han abordat aquest tipus de mesures. La **Recomanació General núm 27, de 2000**, demana «augmentar la conscienciació dels professionals de tots els mitjans de comunicació» i «desenvolupar campanyes d'educació i de comunicació per a educar al públic». La **Recomanació General núm 29, de 2002**, estableix la necessitat de «prendre mesures per a crear consciència entre els professionals dels mitjans d'informació respecte de l'índole i la incidència de la discriminació basada en l'ascendència». I la **Recomanació General núm. 34, de 2011**, demana «adoptar mesures per

a sensibilitzar als professionals dels mitjans de comunicació respecte de la naturalesa i la incidència de la discriminació contra els afrodescendents, fent-los veure la seva responsabilitat en la no perpetuació dels prejudicis», així com «organitzar campanyes educatives i mediàtiques per a conscienciar al públic respecte dels afrodescendents, la seva història i la seva cultura, i la importància de construir una societat integradora, al mateix temps que es respecten els drets humans i la identitat de totes aquestes persones».

Encara en el context de l'ONU trobem els **Principis de Camden Sobre La Llibertat d'Expressió i la Igualtat, de 2009**, determina la necessitat de «programes de capacitació professional per a professionals en els mitjans de comunicació que hauran de conscienciar sobre el paper que puguin jugar els mitjans en la promoció d'igualtat i la necessitat d'evitar els estereotips negatius». L'**Estratègia i Pla d'Acció de les Nacions Unides per a la lluita contra el discurs d'odi, de 2019**, parla també de «prendre mesures en l'àmbit de l'educació formal i informal», així com promoure «l'alfabetització mediàtica i informacional». Per últim, la **Resolució 76/227 aprovada per l'Assemblea General, el 24 de desembre de 2021 sobre contrarrestar la desinformació per a promoure i protegir els drets humans i les llibertats fonamentals**, exhorta als Estats a combatre la desinformació «mitjançant polítiques com l'educació, la creació de capacitats per a la prevenció i la resiliència enfront de la desinformació, la promoció i la sensibilització».

En l'àmbit del Consell d'Europa podem destacar diversos textos. La **Recomanació núm. 3 de política general de l'ECRI, de 6 de març de 1998, sobre la lluita contra el racisme i la intolerància vers els roma/gitano**, recomana als governs dels Estats membres a «estimular la sensibilització dels professionals dels mitjans de comunicació, ja sigui en el sector audiovisual o en el de la premsa escrita, sobre la particular responsabilitat que els concerneix de no transmetre prejudicis en l'exercici de la seva professió, en particular, evitar a donar a conèixer esdeveniments que impliquin persones individuals de la comunitat roma/gitana de manera que es culpabilitzi a tota la comunitat». La **Recomanació núm. 6 de política general de l'ECRI, de 15 de desembre del 2000, sobre la lluita contra la difusió de materials racistes, xenòfobs i antisemites a Internet**, estableix que s'ha de sensibilitzar al públic en general del problema de la difusió de material racista, xenòfoba i antisemita a Internet, «posant èmfasi en l'educació dels usuaris joves, particularment els nens, perquè

siguin conscients que poden trobar-se amb els llocs web racistes, xenòfobs i antisemites i els perills potencials associats a aquests». I la **Recomanació núm. 15 de política general de l'ECRI, de 8 de desembre de 2015, relativa a la lluita contra el discurs odi**, demana als Estats que organitzin «formació adequada a directors, periodistes i altre personal dels mitjans de comunicació quant a la naturalesa del discurs d'odi i a la manera de fer-li front. Específica, a més, que els professionals dels mitjans de comunicació «no sols han de saber el què significa el discurs d'odi sinó que també han de saber que amb el que escriuen i publiquen poden ajudar a combatre les condicions que donen lloc a aquests discursos».

L'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa també tracta la necessitat de mesures formatives. La **Recomanació 1277 (1995) sobre migrants, minories ètniques i mitjans de comunicació**, demana «fomentar l'organització de seminaris i cursos de formació per a professionals dels mitjans de comunicació sobre la matèria d'educació intercultural, i l'ensenyament, a les escoles de periodisme, de qüestions d'ètica en relació amb el problema de la intolerància». La **Recomanació 1543 (2001) sobre racisme i xenofòbia al ciberespai**, sol·licita «educació i capacitació dirigides a desenvolupar el discerniment dels usuaris d'Internet, en particular les generacions més joves». La **Recomanació 1768 (2006) sobre la imatge dels sol·licitants d'asil, migrants i refugiats als mitjans de comunicació** demana «facilitar, finançar i fomentar la formació i sensibilització dels professionals dels mitjans per a temes relacionats amb el multiculturalisme, el pluralisme i la importància de la tolerància, la integració i la igualtat per a tots». La **Resolució 1728 (2010) sobre discriminació per motius d'orientació sexual i identitat de gènere**, destaca que s'han d'introduir i desenvolupar programes contra la discriminació i de sensibilització que fomentin la tolerància, respecte i comprensió de les persones LGBT als mitjans de comunicació (entre d'altres sectors). La **Resolució 2143 (2017) sobre mitjans en línia i periodisme: desafiaments i rendició de comptes**, demana incloure l'alfabetització mediàtica en els currículums escolars i donar suport a projectes de sensibilització i programes de capacitació específics destinats a promoure l'ús crític dels mitjans en línia. La **Resolució 2144 (2017) sobre acabar amb la ciberdiscriminació i l'odi en línia**, insta a «sensibilitzar a la societat sobre l'abast i l'impacte de l'odi en línia». S'afirma que s'ha de reconèixer «que els nens i els joves són particularment vulnerables als efectes negatius efectes de la ciberdiscriminació i l'odi en línia i, per tant, ha

de garantir-se que siguin educats a una edat primerenca», demanant que «les competències en línia s'inclouin com un element essencial de l'escola plans d'estudis». Alhora, es sol·liciten programes «per a fomentar l'ús responsable d'Internet, per a combatre el ciberassetjament i ajudar a les víctimes a manejar-lo, empoderar a les persones perquè desenvolupin discursos alternatius i narratives alternatives a discurs d'odi en línia».

Per últim, citem la **Resolució 2314 (2019) sobre l'educació mediàtica en el nou entorn mediàtic**. Aquesta afirma que «han de prendre's mesures per a sensibilitzar als membres de la societat, en particular als joves, respecte als desafiaments i riscos que porta el nou entorn dels mitjans per a augmentar la seva capacitat de distingir informació d'opinió i fets objectius de propaganda o notícies falses, fent-los conscients de la possible manipulació, desinformació o discurs d'odi». S'estableix que «l'educació en mitjans ha de dirigir-se a tots els membres del públic. Ha de començar a l'escola i continuar com a part d'un procés d'aprenentatge al llarg de tota la vida, amb l'objectiu de permetre que totes les persones explotin el potencial dels mitjans per a l'accés a la cultura, l'entreteniment, l'aprenentatge i el diàleg intercultural». També demana millorar la formació dels periodistes i incentivar la responsabilitat i l'ètica professional. Entre d'altres, es sol·liciten les següents mesures. Als Estats els hi demana el següent: 1) Desenvolupar una política nacional coordinada d'alfabetització mediàtica i garantir la seva posada en pràctica i implementació a través de plans d'acció anuals o pluriennals i amb recursos adequats; 2) Donar suport a la creació d'una xarxa nacional coordinada d'alfabetització mediàtica que compregui una àmplia gamma de les parts interessades, o el desenvolupament ulterior d'aquesta xarxa quan ja existeixi; 3) Encoratjar als intermediaris d'Internet a donar suport a les estratègies d'alfabetització mediàtica i informacional; 4) Crear, juntament amb actors rellevants a nivell nacional, un mapa de pràctiques d'alfabetització mediàtica, assegurant que això es repeteixi periòdicament i que el seu resultat estigui disponible en línia; 5) Promoure l'educació en mitjans en tots els nivells de l'educació formal i l'educació contínua, integrant alfabetització mediàtica en establiments educatius i currículums; 6) Garantir una formació adequada dels docents, en particular pel que fa a la formació inicial i contínua; 7) Donar suport a campanyes nacionals d'educació en mitjans com una forma complementària per a augmentar la consciència de la importància d'aquest tema i impulsar la cooperació entre les

diverses parts interessades. També s'insta als mitjans de comunicació de servei públic a portar a terme les següents mesures: 1) Seguir les directrius sobre alfabetització mediàtica desenvolupades per la Unió Europea de Radiodifusió, en particular en la seva NewsReport 2018; 2) Desenvolupar projectes d'alfabetització mediàtica individualment i en cooperació amb altres parts interessades, com a mitjans comunitaris o privats, diaris, societat civil, intermediaris d'internet, i en aquest context, compartir les millors pràctiques amb institucions associades nacionals i europees; 3) Proporcionar continguts educatius especialitzats dirigits a nens i joves, utilitzant també nous tècniques adaptades al comportament dels joves, per a desenvolupar amb ells la capacitat crítica vers la informació i els mitjans de comunicació en general, brindant consells i suggeriments sobre seguretat digital i comportament ètic en línia; 4) Proporcionar capacitació interna a periodistes i altres professionals dels mitjans sobre diversos temes, incloent-hi aspectes ètics i periodisme de qualitat. Per últim, destaquem que l'Assemblea insta als intermediaris d'Internet a emprendre les següents accions: 1) Cooperar activament amb entitats públiques, socials i privades per a promoure i donar suport a l'alfabetització mediàtica, en particular per a contrarestar la desinformació; i 2) Donar suport al desenvolupament de programes i eines apropiats en el domini dels mitjans i alfabetització informacional i, en particular, d'eines específiques per a ser utilitzades en el procés d'educació en mitjans en escoles i durant la formació de periodistes.

3.3.6.6. La representativitat com a mesura d'acció positiva transformadora

En cinquè i últim lloc, des de la normativitat internacional i europea s'apel·la a una major representació als mitjans de les pautes marcades pels moviments antidiscriminatoris. Això es pot traduir, tant en un major tractament de temes que afectin als grups socials que històricament han estat discriminats (entenent que aquests grups no són monolítics, sinó diversos i hereogenis), com per una major ocupació per part dels integrants d'aquest grups socials dels espais de poder i representativitat en els mitjans.

Des de l'ONU, el **Programa d'acció de Durban de 2001** alenta a que «les comunitats marginades tinguin accés als mitjans de comunicació tradicionals i alternatius, en particular

mitjançant la presentació de programes que reflecteixin les seves cultures i idiomes». Els **Principis de Yogyakarta sobre l'aplicació de la legislació internacional de drets humans en relació amb l'orientació sexual i la identitat de gènere, de 2007**, estableixen que els Estats «asseguraran que els productes i l'organització dels mitjans de comunicació que són regulats per l'Estat siguin pluralistes i no discriminatoris pel que fa a assumptes relacionats amb l'orientació sexual i la identitat de gènere, com també que en el reclutament de personal i les polítiques de promoció no es discrimini per motius d'orientació sexual o identitat de gènere». El **Pla d'Acció de Rabat sobre la prohibició de l'apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi incitació a la discriminació, hostilitat o violència, de 2012**, estableix que els mitjans han de «informar sobre diferents grups o comunitats i donar als seus membres l'oportunitat de parlar i ser escoltats d'una manera que promogui una millor comprensió d'ells, mentre que al mateix temps reflecteixi les perspectives d'aquests grups o comunitats». També tracten aquest tipus de propostes els **Principis de Camden sobre la llibertat d'expressió i la igualtat, de 2009**, ja que estableixen les següents mesures: 1) Fer que la diversitat sigui un dels criteris per a avaluar les aplicacions per a llicències per a la radiodifusió; 2) Assegurar que el personal dels mitjans sigui divers i representatiu de la societat íntegrament; 3) Abordar assumptes d'interès per a tots els grups de la societat; i 4) Buscar una multiplicitat de fonts i veus dins de les diferents comunitats en comptes de representar a les comunitats com a blocs monolítics. Per últim, la **Recomanació General núm 27 CERD, de 2000**, demana encoratjar i facilitar l'accés dels romanís als mitjans de comunicació i ajudar a establir els seus propis mitjans de comunicació, mentre que la **Recomanació General núm 35 del CERD, de 2012**, aborda la necessitat de major representativitat dels integrants dels grups socials històricament discriminats en el mitjans.

En l'àmbit del Consell d'Europa podem destacar que la **Recomanació núm. 13 de política general de l'ECRI, de 24 de juny de 2011, sobre combatre la romafòbia i la discriminació contra el poble roma/gitano**, demana «promoure la participació del poble roma en els mitjans, fonamentalment prenent mesures perquè periodistes i presentadors del poble roma siguin contractats i formats». També podem citar dues recomanacions de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa. La **Recomanació 1277 (1995) sobre migrants, minories ètniques i mitjans de comunicació**, demana promoure l'accés al mercat laboral de les

persones pertanyents a comunitats immigrants o minories ètniques i establir, en cooperació amb la indústria dels mitjans, programes d'ensenyament i formació destinats a persones d'origen immigrant o pertanyents a minories ètniques per a donar-los una oportunitat real de fer carrera en els diversos sectors dels mitjans. Per altra banda, la **Recomanació 1768 (2006) de sobre la imatge dels sol·licitants d'asil, migrants i refugiats als mitjans de comunicació**, determina la necessitat de fomentar la participació de migrants i refugiats en els mitjans de comunicació, així com promoure i subvencionar la producció i emissió de programes destinats i realitzats per migrants i refugiats.

4. Anàlisi dels mecanismes de regulació i autoregulació dels mitjans de comunicació catalans en relació als discursos d'odi

4.1. El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC)

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) és l'òrgan regulador de la comunicació audiovisual. En l'Article 1.1 de la Llei 2/2000, de 4 de maig, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, el CAC es defineix com a “autoritat reguladora independent en l'àmbit de la comunicació audiovisual pública i privada. El Consell té personalitat jurídica pública pròpia i actua amb plena independència del Govern de la Generalitat i de les administracions públiques en l'exercici de les seves funcions. El Consell té, per tant, autonomia orgànica i funcional.

Els principis d'actuació del CAC són la defensa de la llibertat d'expressió i d'informació, del pluralisme, de la neutralitat i l'honestat informativa, així com de la lliure concurrència al sector. Té com a finalitat vetllar pel compliment de la normativa aplicable als prestadors de serveis de comunicació audiovisual, tant els públics com els privats.

El CAC es regeix per la [Llei 2/2000, de 4 de maig, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya](#), així com per la llei marc del sector, és a dir, la [Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya](#). A nivell reglamentari, el CAC es regeix per l'[Estatut Orgànic i de Funcionament del Consell de l'Audiovisual de Catalunya](#), aprovat pel Ple del CAC el 28 de febrer de 2001.

Entre les funcions del CAC, i en relació als temes que s'adrecen a l'estudi WE2.0, destaquen les següents:

- Promoure l'adopció de mesures de coregulació i d'autoregulació en el sector audiovisual (article 38 de l'Estatut Orgànic i de Funcionament del CAC).
- Exercir, a instàncies de les parts en conflicte, funcions arbitrals i de mediació
- Emetre informes propis o a instància de la Generalitat

La Llei de la Comunicació Audiovisual de Catalunya,¹⁵ aprovada el 2005 al Parlament i que va entrar en vigor el 3 de gener de 2006, va ampliar les competències del CAC dotant aquest organisme de capacitat sancionadora. La Llei regula el sector atenent els reptes de la digitalització del sistema comunicatiu i en resposta als requeriments del marc regulador europeu i estatal. És una Llei que estableix les competències concretes de la Generalitat en matèria de regulació de la comunicació per dotar-la d'un major protagonisme respecte la Llei anterior, incloent la planificació de l'espai radioelèctric. La Llei estableix quins son els principis que han de regir tant el servei públic audiovisual català com l'activitat privada en aquest camp.

A la Llei de la comunicació audiovisual de Catalunya es defineixen les característiques necessàries del sistema de mitjans com a base de la consideració de la comunicació com a "servei públic". La normativa regula també els continguts de tots els operadors per protegir "els drets constitucionals" i "fonamentals" de les ciutadanes i els ciutadans. Es considera infracció molt greu l'incompliment dels "principis bàsics de regulació de continguts" que obliguen a "una informació veraç", que obliguen a distingir clarament les informacions de les opinions i que limiten la llibertat d'expressió i informació sobre la base drets constitucionals com el respecte a la dignitat i la no incitació a l'odi per motius de raça, sexe, religió o nacionalitat. Per infraccions greus de la Llei de l'Audiovisual el CAC pot imposar sancions als mitjans d'entre 90.001 i 300.000 euros, així com la suspensió d'activitat per tres mesos.

EL CAC gestiona les queixes ciutadanes sobre els continguts dels mitjans audiovisuals comunicació a Catalunya. A la pàgina d'inici de la web del CAC hi ha una pestanya dedicada a "Ciutadania", des d'on es pot accedir a la informació relativa als drets reconeguts per la Llei en relació a diferents temàtiques, així com a l'espai des d'on s'informa sobre les diferents vies de presentar queixes (via formulari online, per telèfon, per correu electrònic, per correu

---

¹⁵ LLEI 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/4543/531253.pdf>

ordinari o bé presencialment). A banda de gestionar les queixes que li arriben de forma directa el CAC també gestiona les queixes que li són derivades pel Síndic de Greuges de Catalunya (en relació als continguts de mitjans audiovisuals).

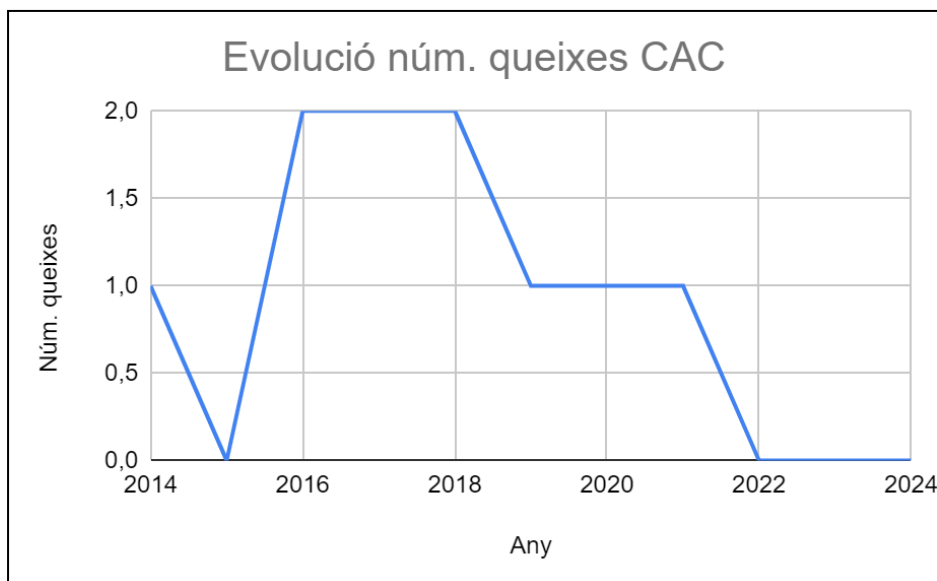
Totes les queixes rebudes són admeses a tràmit. El primer que es fa és analitzar el contingut que ha estat motiu de queixa. En cas que es resolgui que aquest contingut no s'ajusta a la normativa, el Consell actua d'acord amb les seves competències: impulsa l'exercici de l'autoregulació o, quan s'escau, obre l'expedient administratiu corresponent i exerceix la potestat sancionadora que li atorga la Llei. El procediment de gestió de queixes rebudes pel CAC es desenvolupa de la següent manera:

- 1) Recepció de la queixa (hi ha multiplicitat de vies previstes)
- 2) Classificació dels motius de queixa i primeres aproximacions sobre el contingut. Tasca duta a terme pel personal l'Àrea de Continguts
- 3) Debat de la queixa a la Comissió de Relacions amb la Societat, Infància, Gènere i Educació en Comunicació i establiment de la tramitació següent.
  - 3.1. Resposta a la persona que ha formulat la queixa argumentant els motius pels quals no es dona continuïtat al procediment /o es dona trasllat a un altre organisme
  - 3.2. Informes de les àrees tècniques (Continguts i Jurídica), si escau
- 4) A la vista dels informes tècnics, valoració del cas en Comissió i proposta de resposta en la forma que la Comissió i les normes determinin.
- 5) Comunicació de la resposta a qui ha formulat la queixa i al servei de comunicació audiovisual objecte de la mateixa, quan correspongui.
- 6) Publicació de l'Acord del Ple, en cas que n'hi hagi.

Quan l'acord implica la imposició d'una sanció per infracció greu de la Llei, el CAC activa un període d'al·legacions en què el mitjà sancionat pot dir-hi la seva. Les al·legacions, per tant, no s'activen en el moment que es rep la queixa (com es fa des del CIC) sinó en el moment que el CAC ja ha formalitzat i emès l'acord, un cop feta l'anàlisi de contingut i l'anàlisi jurídica del cas. No hi ha, per tant, espai per a la mediació entre qui interposa la queixa i el mitjà de comunicació. La possibilitat de rectificació del mitjà penalitzat no es contempla que impliqui

un retiment de comptes davant la persona o col·lectiu que formula la queixa sinó davant el CAC com a organisme amb competències de reformular la sanció. Si bé s'ha observat que en el període estudiat el CAC ha exercit el seu poder sancionador per infraccions greus (en àmbits aliens al tema d'aquesta recerca), **no s'ha detectat cap sanció** per infracció greu de la legalitat i vulneració de drets constitucionals com el respecte a la dignitat i la no incitació a l'odi per motius de raça o identitat de gènere i sexual.

Pel que fa al nombre de queixes tramitades, el CAC ha atès un total de 10 queixes en els gairebé 10 últims anys. L'anàlisi de l'evolució de les queixes al llarg del temps ens indica una tendència clara a la baixa, amb zero queixes tramitades d'ençà 2022, i pics puntuals de major activitat (com a màxim dues queixes per any).

Gràfic 1. Evolució del número de queixes tramitades pel CAC des de 2014 fins el primer trimestre de 2024

Pel que fa a la tipologia de queixes tramitades, de les 10 queixes, 4 eren sobre continguts racistes, 6 eren sobre continguts lgtbi-fòbics i una combinava tots dos discursos d'odi.

S'observa una distribució equitativa de les queixes entre els mitjans de comunicació que han generat el contingut motiu de queixa. Els 10 mitjans que reportats només han motivat una queixa cadascun .

Una altra qüestió a destacar pel que fa a les queixes és la del tipus de contingut que ha esdevingut motiu de queixa. En el cas de les queixes ateses pel CAC, 4 son sobre gèneres informatius, 4 sobre gèneres d'opinió i 2 sobre espais d'infoentreteniment.

Pel que fa al servei d'atenció a les queixes, el CAC posa a disposició de la ciutadania diversos canals per a fer arribar les seves queixes sobre els continguts dels mitjans audiovisuals. Totes les queixes reben resposta. Pel que fa a les queixes que no es consideren susceptibles de generar una actuació per part del CAC, simplement es notifica aquest fet als seus emissors. Es pot donar el cas, però, que a la resposta s'hi afegeix la resolució emesa per una comissió competent en la matèria. En el període estudiat només s'ha pogut detectar el cas de la Q11, que compta amb la resolució emesa per la Comissió de Relacions amb la Societat i Educació en Comunicació Audiovisual del CAC. No s'han pogut obtenir dades sobre el temps de resolució de queixes que no impliquen actuació per part del Consell.

Pel que fa a les queixes que sí es consideren susceptibles de generar una actuació i que requereixen de l'emissió d'un acord del Ple del Consell, la resolució incorpora el contingut dels informes elaborats per l'Àrea de Continguts (que ha fet l'anàlisi de la peça informativa que ha generat la queixa) i per l'Àrea Jurídica (que fa l'anàlisi de si aquest contingut infringeix la legalitat). La resolució incorpora els termes de l'acord i també una menció explícita a la comunicació de la mateixa a les parts implicades. En aquests casos, per tant, hi ha constància que tant els mitjans implicats com els emissors de la queixa reben la resolució. El temps d'emissió de la resolució en aquests casos durant el període analitzat és d'entre tres mesos i set mesos. No s'observen indicis dels motius pels quals un acord pot trigar més o menys temps en ser resolt i informat.

En el cas del CAC, el temps de resolució d'una queixa pot variar entre períodes de 2-3 mesos i 6-7 mesos. No s'observa una pauta regular pel que fa a la celeritat de les respostes, si bé en

dos casos coincideix que es va trigar entre 3-4 mesos. Aquesta apreciació s'ha obtingut de l'anàlisi de les resolucions de les úniques queixes de les que s'ha pogut inferir el temps d'espera (i que són les 4 queixes que van ser gestionades via acord del Ple del Consell) . No s'han obtingut dades sobre el temps de resolució pel que fa a la resta de queixes.

Pel que fa a la qualitat jurídica de les resolucions i la seva capacitat d'incidir en el sistema de mitjans, trobem que l'actuació de l'Àrea Jurídica del CAC només s'activa quan una queixa és susceptible de generar un acord del Ple i se li aplica el protocol d'actuació fins a la seva resolució. Les queixes que només generen una resposta (i no generen cap més actuació per part del CAC) no contemplen un argumentari que expliqui (ni genèricament ni de forma detallada) el marc normatiu. El CAC esmenta la normativa d'autoregulació en 3 ocasions (dues, en relació a les queixes sotmeses a acord i una a una altra queixa que no rep argumentació jurídica en la resposta). Dues de les recomanacions son textos que han estat iniciativa del propi CAC (tractament immigració i tractament col·lectiu gitano) i l'altra fa referència al llibre d'estil del mitjà objecte de queixa. No s'esmenta mai el Codi Deontològic, ni tan sols en la resposta a la única queixa enviada al CAC que feia esment explícitament a aquesta norma periodística.

Durant el període 2014 - primer trimestre del 2024 s'han comptabilitzat només quatre queixes (Q1, Q3, Q6 i Q10) que han estat resoltes mitjançant acord del Ple del Consell. Hem realitzat una anàlisi del marge interpretatiu de les resolucions en base als arguments jurídics aportats.

L'acord núm. 64/2015, de 6 de maig, del CAC, fonamenta la seva decisió a partir d'un enfocament que acaba resultant poc eficient en el combat al discurs d'odi. L'anàlisi es centra en valorar si un contingut radiofònic ha vulnerat el dret a l'honor dels propietaris xinesos d'un restaurant. La resolució cita els següents preceptes: 1) Art. 20 CE, que estableix el dret a la llibertat d'expressió i comunicació, fent referència explícita a que l'exercici d'aquests drets té entre els seus límits el respecte als drets a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge; 2) Art. 4 de la Ley 7/2010 General de Comunicación Audiovisual (prèvia a la actual de 2022) i art. 3 de la Llei 22/2005 de la Comunicació Audiovisual de Catalunya, que garanteixen els

drets a la llibertat d'expressió i informació; 3) Art. 80, apartat d), de la mateixa Llei 22/2005 de la Comunicació Audiovisual de Catalunya, que estableix que els drets esmentats han de respectar els drets de les persones que resten reconeguts a la CE, fent esment de nou de manera particular als drets fonamentals a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge; 4) Sentències de TC, TS, AP (Illes Balears) i TEDH sobre el dret a l'honor, establint que aquest només es pot considerar vulnerat quan les expressions tenen "certa intensitat". Aquesta utilització de la normativa ens mostra que l'Acord desestima utilitzar una interpretació del discurs d'odi que podria resultar més garantista amb la salvaguarda dels drets a la igualtat i la dignitat. Això es percep, per exemple, a partir de comprovar que quan es citen els límits al dret a la llibertat d'expressió i comunicació hi ha una explícita menció a la protecció al dret a l'honor, deixant en un segon pla els demés drets reconeguts en el mateix Títol, entre els que s'hi troben el dret a la igualtat i a la dignitat. Alhora, l'Acord no cita altres referències normatives que aportarien una interpretació més protectora amb els drets dels grups socials passius de veure's afectats pels discursos d'odi, com: 1) La Conferència de Durban, de 2009, que determina que entre les accions que han de ser censurades ho són també "la creació d'estereotips negatius" (apartat 76); 2) La Recomanació General núm. 35 del CERD, sobre la lluita contra el discurs d'odi racista, de 2012, la qual censura "la incitació al despreci" i "l'estigmatització, les burles i les calúmnies" (apartat 13), alhora que determina que la incitació pot adoptar múltiples formes, utilitzar un llenguatge indirecte i no té perquè comportar necessàriament una acció material discriminatòria posterior com a conseqüència, ja que els elements a observar són la intenció de l'emissor i el risc que genera (no el seu resultat material ulterior) (apartat 16); 3) La Recomanació 1277 (1995) de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa sobre migrants, minories ètniques i mitjans de comunicació, que estableix que «la presentació mediàtica de temes relacionats amb immigrants i minories ètniques té influència en l'opinió pública», el que pot tenir un paper important en el sorgiment o enfortiment d'idees discriminatòries i que, en conseqüència, es reconeix que «els immigrants i les minories ètniques tenen dret a ser retratats de manera integral i imparcial en la mitjans de comunicació», el que «és una condició prèvia perquè tots els ciutadans adoptin una visió més racional de la immigració i el multiculturalisme i acceptin a les persones d'origen immigrant o membres de minories ètniques com els seus iguals» (s'afirma que «una imatge objectiva es pot aconseguir principalment a través d'un

enfocament responsable per part dels professionals dels mitjans»); i 4) La Recomanació núm. 7 de política general de l'ECRI, de 13 de desembre de 2002, sobre la legislació nacional per a combatre el racisme i la discriminació racial, que estableix "la difamació" com a conducta irregular. .

L'Acord 102/2016, de 20 de desembre, del Ple del CAC, torna a centrar la seva interpretació dels fets a partir de l'anàlisi de la possible vulneració al dret a l'honor, en aquest cas d'una persona acusada d'una agressió sexual i de la que la notícia (televisiva) en citava la orientació sexual, la nacionalitat i la seva situació administrativa. Alhora, la resolució afegeix l'anàlisi sobre la veracitat de la informació i la possible vulneració al dret a la intimitat, citant jurisprudència i normativa al respecte. De nou, no es citen normatives més compromeses amb la censura del discurs d'odi, com poden ser en aquest cas concret: 1) La Recomanació núm. 15 de política general de l'ECRI, de 8 de desembre de 2015, relativa a la lluita contra el discurs odi, que determina que s'han de combatre la informació maliciosa, la difusió d'estereotips negatius i l'estigmatització; 2) Els Principis de Camden sobre la llibertat d'expressió i la igualtat, de 2009, que emplaça a evitar referències innecessàries a la raça, la religió, el sexe i altres característiques dels grups; 3) La Recomanació General núm 35 del CERD, de 2012, que apunta a la necessitat de donar una correcta imatge dels grups minorats, evitant estereotips i referències innecessàries; 4) El Pla d'Acció de Rabat sobre la prohibició de l'apologia de l'odi nacional, racial o religiós que constitueixi incitació a la discriminació, hostilitat o violència, de 2012, estableix que els mitjans han d'«evitar referències innecessàries a la raça, religió, gènere i altres característiques que puguin promoure la intolerància» i «sensibilitzar sobre los danys causats per la discriminació i els estereotips»; 5) La Recomanació núm. 13 de política general de l'ECRI, de 24 de juny de 2011, sobre combatre la romafòbia i la discriminació contra el poble roma/gitano, demana als mitjans que no esmentin l'origen ètnic de les persones anomenades en els seus articles o reportatges quan no sigui essencial per a comprendre el missatge; i 6) La Recomanació 1768 (2006) sobre la imatge dels sol·licitants d'asil, migrants i refugiats als mitjans de comunicació, estableix que els mitjans han d'«abstenir-se de revelar l'origen ètnic o la nacionalitat dels migrants, sol·licitants d'asil o refugiats quan són arrestats o condemnats per delictes en els quals aquesta informació és irrellevant»

Alhora, l'Acord no menciona el Codi Deontològic, que expressa que «la utilització per part dels mitjans audiovisuals de paraules i conceptes relacionats amb la nacionalitat o llocs de procedència per designar en titulars a un individu o grup d'individus que han comès actes delictius és discriminatòria. El Codi Deontològic estableix que quan el tractament que donen els mitjans de comunicació a les informacions pot entrar dins d'un context discriminatori a fi de cridar l'atenció del receptor, el que es provoca és que els ciutadans tinguin una actitud negativa respecte al fet migratori i als immigrants. El CIC recomana als mitjans de comunicació que actuïn amb especial responsabilitat i rigor en el cas d'informacions o opinions amb continguts que puguin suscitar discriminacions per raons de gènere, ètnies, creences o extracció social o cultural, és a dir, evitant-se en tot cas les generalitzacions i l'etiquetatge de les persones per trets diferencials, ja siguin ètnics, religiosos, econòmics o socials.

L'acord núm. 35/2018, d'11 d'abril, del Ple del CAC, torna a reproduir els mateixos arguments, centrant-se en l'anàlisi de la possible vulneració al dret a l'honor i a la pròpia imatge, i com ponderar-ho en relació al dret a la llibertat d'informació. Però especialment destacable és la resolució presa en l'Acord núm. 45/2018, de 4 de maig, sobre una queixa que tracta l'expressió de vocabulari de caràcter eminentment lgtbifòbic en un programa de ràdio. La resolució cita l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i la seva apel·lació a que els poders públics han de promoure la igualtat de totes les persones amb independència de l'origen, la nacionalitat, el sexe, la raça, la religió, la condició social o l'orientació sexual (art. 40), així com la Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, com a marc normatiu, citant la lletra *b*) de l'apartat 3 del seu article 34, que tipifica com una infracció lleu: "Emetre intencionadament expressions vexatòries que incitin a la violència, i tinguin connotacions homofòbiques, bifòbiques o transfòbiques en els mitjans de comunicació, en discursos o en intervencions públiques". Malgrat això, la valoració jurídica realitzada pel CAC es situa, de nou, en l'anàlisi de la col·lisió entre el dret a la llibertat d'expressió i el dret a l'honor, adoptant una sèrie de jurisprudència que aborda la controvèrsia de forma que permet un major grau de llibertat periodística en desfavor a la protecció del dret a la igualtat i no discriminació. Així, es fa referència a la STS, de 26 de

gener de 2009, que determina que la protecció constitucional tant de la llibertat d'expressió com d'informació arriba a un màxim nivell quan la llibertat és exercida pels professionals de la informació mitjançant el vehicle institucionalitzat de la formació de l'opinió pública que és la premsa.. Segons l'Acord:

“En l'exercici de la ponderació, cal tenir en compte dues consideracions importants: d'una banda, que la llibertat d'expressió, segons la seva pròpia naturalesa, comprèn també la crítica de la conducta d'altre, encara que pugui molestar, inquietar o disgustar a aquell contra qui es dirigeix (STC 204/2001, de 15 d'octubre); i de l'altra, el fet que la informació o la crítica es projecti sobre persones que exerceixin un càrrec públic o una professió de notorietat o projecció pública (STS 6 de juliol de 2009), amb el benentès que la projecció pública ha estat interpretada, de forma àmplia, pel l'alt tribunal (per totes, STS de 17 de desembre de 1997) que la reconeix per raons diverses, com l'activitat política, la professió, la relació amb un succés important, la transcendència econòmica o la relació social, entre altres circumstàncies. La concurrència d'aquestes circumstàncies minora la prevalença del dret a l'honor davant la llibertat d'expressió, encara que les expressions proferides comportin un descrèdit de la persona afectada”.

Tenint en compte aquest tipus de jurisprudència, la resolució determina que “és permisible un cert grau de provocació, o de to immoderat en la manifestació d'opinions sobre un tema de rellevància pública”. En conseqüència, es va considerar que “no s'havia produït una vulneració de la normativa en matèria de comunicació audiovisual a Catalunya”. D'aquesta forma, l'Àrea Jurídica del CAC acabava legitimant que s'utilitzés, en el cas en concret, un vocabulari eminentemnt lgtbi-fòbic, com “maricón”, “travesti”, “tortillera”, així com que es difonguessin estereotips degradants com que “las transexuales muestran continuamente las tetas” o que reivindicar drets de les persones lgtbi és “la exaltación del gay” o que permet que “los niños aprenden a ser maricones desde las edades tiernas”.

D'aquest anàlisi dels informes emesos per l'Àrea Jurídica del CAC en relació a les quatre queixes esmentades i de les limitacions o biaixos del seu marge interpretatiu, se'n desprèn la **constatació de la manca de correlació entre les interpretacions del marc jurídic i les**

recomanacions que el propi CAC ha elaborat a fi d'impulsar l'autoregulació del sector periodístic davant els discursos d'odi i discriminatoris. Podem citar, per exemple, les *Recomanacions sobre el Tractament Informatiu de la Immigració* (CAC 2002) vigents en el moment que es van produir les queixes.¹⁶ Alhora, es detecta que l'Àrea Jurídica del CAC utilitza criteris d'interpretació i resolució que provenen de tribunals que coneixien de fets tramitats per via penal. Els Acords realitzen constants referències jurisprudencials derivades de l'activitat del TC, del TS i de les AP, el que deixa de banda un ampli ventall de normatives que aborden els discursos d'odi com a infracció no penal i, en conseqüència, de forma més problematitzadora.

4.1.1 Bones pràctiques impulsades pel CAC

Durant l'estudi s'han detectat un seguit d'actuacions per part del CAC que, si bé no tenen relació directa amb les queixes, constitueixen un bon indicador que l'organisme treballa activament per l'impuls de la no discriminació en els continguts audiovisuals. Algunes d'aquestes iniciatives (incloses en l'annex 7 d'aquest informe) son:

- Recomanacions sobre el tractament de la comunitat gitana als mitjans de comunicació

https://www.cac.cat/sites/default/files/201811/Recomanacions_comunitat_gitana_CA.pdf

- Recomanacions sobre el tractament de les persones lgtbi+ als mitjans audiovisuals (maig 2024)

https://www.cac.cat/sites/default/files/2024-05/Recomanacions_lgtbi%2B.pdf

- Informe 43/2017, de 24 de novembre, de l'Àrea de Continguts, sobre l'anàlisi de la presència a Internet de continguts susceptibles de justificar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia

https://www.cac.cat/sites/default/files/2018-07/Acord_106_2017_CA.pdf

---

¹⁶ https://www.cac.cat/sites/default/files/2019-05/Q12_recomanacions_CA.pdf. Aquestes recomanacions, publicades l'any 2002, han estat actualitzades amb les *Recomanacions sobre el Tractament Informatiu de les Persones Migrades i Refugiades* (CAC 2021): https://www.cac.cat/sites/default/files/2021-03/Recomanacions_persones_migrades_refugiades_0.pdf

- Informe “Diversitat i igualtat a la televisió (2016)

https://www.cac.cat/sites/default/files/2017-10/Informe_diversitat_igualtat_tv.pdf

- Recomanacions sobre el tractament informatiu de les persones migrades i refugiades als mitjans de comunicació (2021)

https://www.cac.cat/sites/default/files/2021-03/Recomanacions_persones_migrades_refugiades_0.pdf

- Impuls de la Plataforma per a l'Educació Mediàtica (PEM) (2019). La Plataforma aplega 67 grups d'interès (col·legis professionals, fundacions, empreses i acadèmics) i té com a objectiu facilitar que els joves i els adults adoptin una visió crítica envers els continguts que difonen els mitjans de comunicació, amb un accent especial en els nous mitjans digitals.

<https://www.plataformaeducaciomediatica.cat/>

4.2. El Consell de la Informació de Catalunya (CIC)

El Consell de la Informació de Catalunya (CIC) és una entitat sense afany de lucre constituïda pel Col·legi de Periodistes de Catalunya (CPC) l'any 1997. Té la finalitat de vetllar per l'acompliment Codi Deontològic de la professió periodística, el qual va ser aprovat per la Junta de Govern del CPC i pel II Congrés de Periodistes de l'any 1992. El CIC va assolir personalitat jurídica pròpia l'any 1999 convertint-se en la Fundació Consell de la Informació de Catalunya (FCIC), amb l'objectiu de ser un òrgan d'arbitratge privat i independent. Al tractar-se d'un instrument d'autoregulació de la professió, les seves recomanacions són considerades de “caràcter moral”.

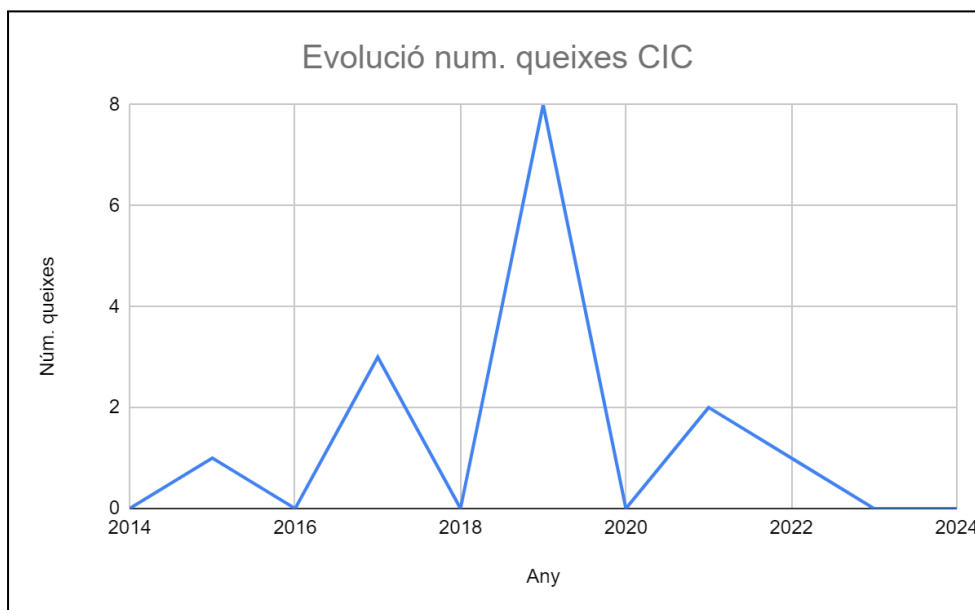
El CIC gestiona les queixes ciutadanes sobre els continguts de qualsevol tipus de mitjà de comunicació a Catalunya. Té establerts uns canals de queixa que la ciutadania pot utilitzar de forma directa (via formulari i via missatge de correu electrònic). També gestiona les queixes que li són derivades pel Síndic de Greuges de Catalunya (en relació als continguts de mitjans

escrits no-audiovisuals, ja que les queixes relatives als continguts de mitjans audiovisuals són derivades -com s'ha dit més amunt- al CAC).

El procediment de gestió de queixes es desenvolupa de la següent manera:

1. Recepció i admissió a tràmit de la queixa
2. Petició d'al·legacions al mitjà
3. Una ponència valora la informació recopilada i emet un informe
4. El Consell emet un acord en reunió plenària
5. S'estén la certificació de l'acord amb el vist-i-plau del president del Consell

Pel que fa al nombre de queixes tramitades, el CIC ha atès un total de 15 queixes en els gairebé 10 últims anys. D'aquestes queixes, 14 eren sobre continguts racistes i només 1 era sobre continguts lgtbi-fòbics. Una dada que pot explicar parcialment aquest desequilibri es el fet que l'any 2019 entréssin a tràmit 8 queixes sobre la mateixa temàtica (en relació al tractament informatiu dels menors estrangers no acompanyats).

Gràfic 2. Evolució del número de queixes tramitades pel CIC des de 2014 fins el primer trimestre de 2024

Pel que fa a la tipologia de queixes tramitades, s'observa un repartiment divers de les queixes en relació als mitjans de comunicació que han generat el contingut motiu de queixa. Dels 12 mitjans identificats, 2 han motivat 3 queixes (el nombre màxim de queixes per mitjà detectat) i 2 han motivat 2 queixes. La resta n'han motivat només una cadascun. Cal destacar la presència de mitjans d'àmbit local, un dels quals és una emissora de ràdio. La tramitació d'aquest cas per part del CIC (les ràdios són competència del CAC) s'explica perquè va arribar a través d'una queixa que alertava de la presència de continguts discriminatoris relacionats amb una mateixa notícia en un mitjà escrit (Regió 7) i en un programa de ràdio (Ràdio Igualada). Com s'explica més endavant, hi ha un altre cas de queixa (Q2) tramitada pel CIC en relació a una emissora de ràdio.

Una altra qüestió a destacar pel que fa a les queixes és la del tipus de contingut que ha esdevingut motiu de queixa. En el cas de les queixes ateses pel CIC, 14 són sobre gèneres informatius i només 1 sobre gèneres d'opinió. No hi ha cap queixa relacionada amb l'infoentreteniment, ja que aquest és un gènere característic dels mitjans audiovisuals.

L'anàlisi de l'evolució de les queixes al llarg del temps ens indica una evolució molt irregular i amb tendència clara a la baixa, donat que no es comptabilitza cap queixa tramitada d'ençà 2022. Cal destacar un pic puntual de major activitat (8 queixes per any), corresponent -com ja s'ha dit més amunt- a les queixes sobre el tractament informatiu del col·lectiu de menors estrangers no acompanyats.

Pel que fa al servei d'atenció a les queixes, el CIC posa a disposició de la ciutadania diversos canals per a fer arribar les seves queixes sobre els continguts dels mitjans de comunicació. Totes les queixes reben resposta. Destaca la varietat del nivell i qualitat argumentativa dels textos de resposta. La darrera gestionada per aquest organisme (Q25) constitueix un exemple de bona ponència, amb rigor expositiu i ben argumentada. No s'observa una pauta regular pel que fa al temps de resposta. Les resolucions triguen entre 1-2 mesos i 10-11 mesos en ser comunicades. Una quarta part de les queixes (4 de 15, la majoria corresponents a les queixes del 2019 corresponents al tractament informatiu del col·lectiu de menors estrangers no acompanyats) es resolen en un període d'entre 4 i 5 mesos.

Pel que fa a la qualitat jurídica de les resolucions i la seva capacitat d'incidir en el sistema de mitjans, no hi ha evidència que el CIC se serveixi d'un servei d'assessorament jurídic per analitzar les queixes i avaluar el seu tractament des del punt de vista dels drets. Se pressuposa que la raó que això sigui així pot ser el fet que les competències del CIC es limitin a garantir el compliment de la deontologia, sense entrar en el terreny de la legalitat. Als textos de les seves resolucions no hi ha mai referència a una anàlisi del marc legal ni de la jurisprudència.

Totes les queixes gestionades i resoltes (exceptuant la Q24 sobre la que la ponència conclou que no hi pot haver actuació per falta d'elements d'anàlisi) han generat una resposta en la que es fa esment a l'articulat del Codi Deontològic. Només en dues respostes a les queixes es fa esment a les recomanacions que els mitjans haurien d'haver tingut en compte.

Es detecten diferents nivells de menció del Codi en la formulació de la queixa, des de les queixes que identifiquen els punts concrets de l'articulat del codi afectats pel contingut objecte de queixa (8 queixes de 15) fins les queixes que fan una menció general al Codi (2 queixes de 15). 5 de les 15 queixes no mencionen el Codi en la seva formulació. Aquestes diferències poden ser degudes a la forma com s'ha fet arribar la queixa al CIC. Si s'ha enviat via formulari online o havent consultat la informació disponible a la web sobre com fer l'enviament la queixa haurà hagut de fer explícits els articles del Codi Deontològic que es creuen vulnerats. Un altre factor que incideix en el nivell de coneixement del Codi a l'hora de formular la queixa és el fet que aquesta l'emeti una persona física o bé una persona jurídica o un organisme. En els darrers casos s'incorpora majoritàriament la menció al marc autoregulator (sobretot aquelles entitats o organismes públics que tenen àrea d'assessoria jurídica), mentre que aquesta menció és escassa en el cas de queixes formulades per particulars.

Pel que fa a la capacitat d'incidència de les resolucions, s'observa un baix nivell de correlació entre la resolució positiva de la queixa (a favor de qui interposa la queixa) i la rectificació per part del mitjà dels continguts que són motiu de queixa. En aquest sentit, 10 de 15 queixes obtenen una resolució positiva per part del CIC i, d'aquestes, només en 3 casos el procediment ha donat peu a la rectificació de continguts per part del mitjà.

El protocol de resolució de queixes del CIC contempla el dret a rèplica i revisió dels mitjans de comunicació abans de la resolució de l'acord del Ple del Consell. El CIC es posa en contacte amb el mitjà després de rebre la queixa per informar-lo que té un període d'al·legacions a la mateixa. Passat aquest període, la ponència encarregada de valorar el cas analitza tant el contingut motiu de queixa com les al·legacions del mitjà (si n'hi ha) i emet la seva anàlisi. La resolució del cas es vota en reunió del Ple del Consell. Es constata una alta proporció de casos en què el mitjà presenta al·legacions (12 dels 18 mitjans que són objecte de queixa). D'aquests, només 2 casos impliquen una rectificació per part del mitjà. Es dona el cas d'un mitjà que no presenta al·legacions però rectifica el contingut després de rebre la petició del CIC.

Aquesta pràctica del CIC és un bon indicador de la tasca de mediació del Consell, ja que el document certificat sobre l'acord que s'emet com a text formal de resolució inclou les al·legacions del mitjà, de manera que la persona que ha posat la queixa les pot conèixer. El fet que el CIC inclogui les al·legacions en el certificat de resolució de la queixa es considera un indicador de bon arbitratge entre els mitjans i la ciutadania, ja que d'aquesta manera aconsegeix que el mitjà objecte de queixa pugui retre comptes, rectificar o fins i tot disculpar-se públicament (no només davant de qui hagi emès la queixa).

No obstant, aquesta capacitat de mediació no comporta a la pràctica un canvi substancial en els continguts dels mitjans ja que tant l'emissió d'al·legacions com la rectificació a partir de les recomanacions és voluntària. El mitjà objecte de queixa pot fer cas omís de les indicacions del CIC, ja que aquestes no són vinculants.

Cal remarcar, per tant, la limitació del poder d'incidència del CIC ja que, per la seva naturalesa i àmbit de competència, les seves recomanacions no són d'obligat compliment i queden supeditades a la bona voluntat dels mitjans. El baix nombre de mitjans que rectifiquen els seus continguts demostra que aquesta voluntat no és un valor estés a la pràctica.

4.2.1. Bones pràctiques impulsades pel CIC

Durant l'estudi s'han detectat un seguit d'actuacions per part del CIC que, si bé no tenen relació directa amb les queixes, constitueixen un bon indicador que l'organisme treballa activament per l'impuls de la no discriminació en els continguts audiovisuals. Algunes d'aquestes iniciatives (incloses en l'annex 7 d'aquest informe) son:

- Jornada CIC sobre discurs d'odi (2022):

<https://fcic.periodistes.cat/2022/09/23/pots-veure-la-sessio-periodisme-contra-el-discurs-de-lodi-a-youtube/>

- Comunicat CIC en reivindicació d'un marc legal que garanteixi la transparència i la responsabilitat dels mitjans de comunicació (abril 2024):

<https://fcic.periodistes.cat/2024/04/30/el-cic-reivindica-un-marc-legal-que-garanteixi-la-transparencia-i-la-responsabilitat-dels-mitjans-de-comunicacio/>

- Reflexions CIC sobre tractament informatiu de la ultradreta (2023):

<https://fcic.periodistes.cat/2023/06/28/reflexions-del-consell-de-la-informacio-de-catalunya-sobre-el-tractament-mediatic-a-la-ultradreta/>

5. Anàlisi del posicionament de les entitats davant dels discursos d'odi als mitjans de comunicació i els mecanismes de queixa

La visió que tenen les entitats del tercer sector sobre els discursos d'odi als mitjans de comunicació i els mecanismes o possible vies de queixa és un dels eixos de l'anàlisi d'aquest projecte. Les entrevistes als representants de les associacions i l'estudi dels seus recursos i estratègies (disponibles en línia o facilitats expressament per les entitats) s'han realitzat amb la finalitat d'entendre com des del teixit social es valora el moment actual dels discursos d'odi als mitjans i s'intenta posar-hi fre. L'estudi aborda els següents objectius d'investigació: 1) El nivell de coneixement de les entitats sobre la normativitat que prohibeix els discursos d'odi als mitjans; 2) La valoració que es fa des de les associacions de les pràctiques dels mitjans en relació als discursos d'odi; 3) L'adopció d'eines o mecanismes per part de les entitats i organismes competents a fi de rebre queixes i interposar reclamacions; 4) L'avaluació que des de les entitats es fa dels canals disponibles per a denunciar males pràctiques dels mitjans; i 5) La detecció de bones pràctiques realitzades per les entitats per a abordar la problemàtica. A continuació, passem a exposar els resultats assolits.

5.1. Nivell de coneixement de les entitats sobre la normativitat que prohibeix els discursos d'odi als mitjans

Una de les qüestions que resulta interessant d'analitzar és el coneixement que des de les entitats es té de la normativitat que prohibeix els discursos racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació. Analitzar el coneixement que les entitats demostren tenir sobre les normes i jurisprudència ens permet entendre fins a quin punt utilitzen o valoren aquesta normativitat a l'hora d'abordar les pràctiques discriminatòries que es produeixen des dels mitjans.

5.1.1. El coneixement de les lleis, la jurisprudència, els codis deontològics i les recomanacions sobre la professió periodística

L'estudi ens ha permès concloure que la gran majoria d'entitats consultades coneixen les lleis que prohibeixen, en termes generals, els discursos d'odi. En algun cas, hem pogut identificar un coneixement avançat dels preceptes que censuren els discursos d'odi, el que és coherent amb l'activitat que les associacions realitzen en favor de la protecció dels grups socials que pateixen discriminacions. Podem destacar que només una de les entitats representants del col·lectiu LGTBI fa esment a la Llei 11/2014 el 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia (l'any d'aprovació de la qual marca l'inici d'aquesta recerca). En el cas concret de l'esmentada llei, es comprova que la seva aprovació no ha marcat un abans i un després pel que fa a la percepció que tenen les entitats lgbti de les possibilitats d'exercir els seus drets.

No hem detectat una utilització de la normativitat en els raonaments, reflexions i argumentacions de les entitats sigui generalitzada, el que mostra una influència parcial del dret en la identificació que des de les entitats es porta a terme dels discursos discriminatoris. En aquest sentit, si bé es detecta l'ús habitual d'expressions de caràcter jurídic, com «incitació a la violència», «provocar discriminació», «motivació racista», etc, aquest fet no és necessàriament indicatiu d'un alt coneixement del contingut de les lleis. En aquest sentit, el poder de nominació que ostenta el dret (Bourdieu, 2000) no cristal·litza suficientment en la influència de les categories jurídiques en la interpretació de les conductes censurables.

Aquest relatiu domini que des de les entitats es té de la legalitat antidiscriminatòria no treu que les entitats tinguin clara la importància de facilitar l'accés a materials de caràcter jurídic a través dels seus llocs web. Hem pogut trobar enllaços a textos legals (com a la *Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia*), notícies sobre novetats normatives (com les que afecten al Reglament d'estrangeria, al Codi Penal o a l'aprovació de la *Ley para la igualdad real y efectiva de las personas trans y para la garantía de los derechos de las personas LGTBI*), estudis i articles divulgatius que aborden la normativitat vigent (com el titulat *El discurs d'incitació a l'odi: anàlisi des dels drets humans i pautes interpretatives*) o,

en general, diferents recursos que tenen com a eix central l'aprofundiment en les lleis antidiscriminatòries (com formacions sobre el marc normatiu que prohibeix la discriminació, els delictes d'odi o els discursos d'odi).

Ara bé, el coneixement de la normativitat antidiscriminatòria sembla reduir-se als textos legislatius, presentant majoritàriament poc domini sobre la jurisprudència que aborda aquesta problemàtica. Aquesta situació ens apunta a una possible limitació en l'abordatge que des de les entitats es porta a terme respecte als discursos d'odi, ja que són els tribunals a través de les seves resolucions els que acaben donant un significat concret als textos legals, fixant-ne el seu contingut específic. Per tant, aquest poc domini de la jurisprudència pot comportar dificultats a l'hora d'identificar aquelles conductes que poden o no poden ser denunciades.

Respecte als textos jurídics que específicament serveixen per a regular els mitjans, els responsables entrevistats han declarat tenir-ne coneixement, però a l'hora de citar recomanacions o normes concretes s'observen importants deficiències. Existeixen, doncs, dificultats per referir-se a recomanacions específiques que des dels diferents organismes competents es poden haver fet sobre el tractament periodístic que s'ha de donar a les informacions que aborden qüestions que tenen relació amb els grups socials que pateixen racisme i lgtbi-fòbia. Durant les entrevistes alguns dels responsables han mencionat conèixer les recomanacions del Codi Deontològic de la Professió Periodística a Catalunya i les del Consell Audiovisual de Catalunya, però de forma abstracta i sense saber-ne concretar el seu contingut. La resta de normativitat que aborda aquesta problemàtica no ha estat citada. Aquesta conclusió es veu reforçada al constatar que entre els materials disponibilitzats en els llocs web de les associacions no consten informacions al respecte, sinó que les referències normatives es realitzen en termes generals i no tracten específicament sobre els mitjans.

En conclusió, hem pogut observar que **les lleis antidiscriminatòries són un material recurrent en l'activitat de les entitats, però que aquestes presenten deficiències a l'hora de concretar el seu contingut específic ja que existeix un important buit de coneixement al respecte de la jurisprudència específica que aborda els discursos d'odi**. Alhora, s'han identificat deficiències en el coneixement de la normativitat que tracta concretament de la

relació entre els mitjans de comunicació i els discursos d'odi. Entenem que la complexitat que comporta el coneixement jurídic (multiplicitat de fonts, llenguatge tècnic especialitzat, resolucions judicials contradictòries, etc.) resulta un *handicap* per a les associacions, ja que la majoria presenten uns serveis jurídics poc robustos en relació al número de personal o al seu finançament. De fet, diverses entitats ni tan sols compten amb serveis jurídics. Per tant, podem concloure que un dels factors que explica les limitacions en la capacitat de les associacions per a abordar jurídicament les pràctiques periodístiques discriminatòries es pot deure a la precarietat que caracteritza històricament a les entitats socials (amb recursos econòmics reduïts) ja que limita la possibilitat de comptar amb uns serveis jurídics robustos.

5.1.2. El posicionament davant de la col·lisió entre els drets a la informació, a la llibertat d'expressió i la no discriminació

Totes les entitats treballen el concepte relatiu al *dret a la no discriminació*. Resulta coherent amb els propòsits i objectius de les entitats antiracistes i antigaybífobiques que dominin aquesta temàtica i utilitzin els coneixements derivats en l'abordatge als discursos d'odi. En conseqüència, és congruent que en el debat sobre la col·lisió entre els drets a la no discriminació i a la llibertat d'expressió, totes les entitats es posicionin a favor de la limitació del dret a la llibertat d'expressió amb l'objectiu d'assolir la protecció dels grups socials que pateixen racisme i lgtbi-fòbia. Les entitats tenen clar que el dret a expressar idees no és un dret absolut i que no pot prevaldre sempre. Opinen que quan el gaudi d'aquest dret genera atacs a la dignitat de les persones o les situa en contextos o situacions propenses a la discriminació o la violència ha de ser limitat. Les següents reflexions ens mostren de forma clara aquest posicionament:

«El concepte de llibertat d'expressió s'ha de limitar. La llibertat d'expressió no pot incloure el discurs d'odi perquè atempta contra els drets de les persones».

«La llibertat d'expressió acaba quan afecta als col·lectius vulnerables».

«El racisme no hauria d'entendre's emparat per la llibertat d'expressió».

«No hi ha llibertat d'expressió si els drets bàsics no estan garantits».

«Llibertat d'expressió dins dels límits del respecte als drets fonamentals de les persones».

«La llibertat d'expressió és un valor a defensar, però en cap cas hauria de vulnerar els drets de les persones».

En aquest sentit, els responsables de les associacions han identificat i denuncien una tendència a excusar els discursos d'odi a través d'arguments que, per una banda, s'escuden en la defensa de les llibertats individuals i, per l'altra, intenten restar transcendència als discursos ofensius. Les entitats es troben sovint, també, amb posicionaments que exculpen la gravetat dels discursos d'odi dels qui difonen aquestes idees a través de reivindicar que les idees discriminatòries formen part del pluralisme polític de les societats. I, fins i tot, han detectat que es justifiquen aquests discursos emparant-se en arguments que els situen en el camp de l'humor i, per tant, intrascendents a efectes discriminatoris. Aquesta anàlisi de les entitats es veu reforçats per estudis que tenen per objecte la dissertació sobre la prohibició dels discursos d'odi, com és el cas del portat a terme pel sociòleg brasiler Luiz Valério Trindade a *Discurso de ódio nas redes sociais* (2022):

És possible observar que la llibertat d'expressió és a vegades utilitzada com una espècie d'escut protector adoptat per qui intervé en la construcció i disseminació de discursos d'odi (Trindade, 2022, p. 87, trad. pròpia).

Sembla resultar, doncs, una pràctica habitual de les entitats l'haver de posicionar-se a favor de la protecció i garantia del dret a la no discriminació i la igualtat com a límit al dret a la llibertat d'expressió.

Tanmateix, les entitats presenten posicionaments flexibles sobre on col·locar aquests límits a la llibertat d'expressió. La casuística sembla ser el criteri adoptat a l'hora de definir una posició en aquest debat i, per tant, per a decidir en quin moment han d'intervenir en la denúncia dels discursos que poden considerar ofensius i/o generadors de discriminació. En aquest sentit, **les entitats demanen a les institucions una regulació clara que permeti a les**

entitats i als mitjans entendre on estan situats els límits entre els drets a la llibertat d'expressió i a la no discriminació.

Per altra banda, hem pogut observar que cap de les entitats treballa el concepte *dret a la informació*, excepte la Asociación de Usuarios de la Comunicación. Aquesta circumstància es suma, tal i com hem vist en l'apartat anterior, al desconeixement que les entitats demostren tenir en relació a les recomanacions específiques per eliminar el racisme i l'lgbti-fòbia dels discursos mediàtics. De nou, doncs, sembla detectar-se un menor abordatge per part de les entitats de les problemàtiques relacionades amb els mitjans de comunicació. Tanmateix, tot i no treballar específicament el concepte *dret a la informació*, algunes de les entitats han qüestionat la difusió de determinades idees sota l'empara del que normativament estaria sota el paraigua del dret a la informació. Es considera des del teixit associatiu que donar espai als discursos d'odi no ajuda a que la ciutadania s'informi (i es formi una opinió) sobre temàtiques que afecten als grups que pateixen racisme i lgtbi-fòbia, ja que aquests discursos afecten a la garantia del dret a la igualtat. De la mateixa manera, entenen que la defensa del dret a la informació per a justificar la difusió de determinades idees confón a la ciutadania respecte a quins discursos haurien de ser acceptables i no acceptables en una societat democràtica, tal i com reflexiona una de les persones entrevistades:

«Cal ser molt conscients del paper legitimador que tenen els mitjans només pel fet de donar cabuda a certs discursos emparats en el dret a rèplica o al de llibertat d'expressió».

Per altra banda, algunes entitats han referit que hauria d'existir una exigència diferent a l'hora de valorar com s'exerceix el dret a la llibertat d'expressió entre els mitjans públics i els privats. Les associacions consideren que els mitjans públics haurien d'actuar de forma més responsable en relació als continguts informatius. Aquesta reflexió condueix a pensar que des de les entitats entenen que el dret a la informació des d'un canal de comunicació públic ha de tenir una especial cura en la no difusió d'idees i discursos que poden fomentar el racisme o la lgtbi-fòbia, així com un major compromís amb la defensa i garantia de la igualtat i la no discriminació.

5.2. La valoració de la pràctica dels mitjans en relació als discursos discriminatoris

Les entitats majoritàriament consideren que els discursos d'odi als mitjans estan a l'alça. Els seus representants expressen preocupació i opinen que alguns mitjans donen massa veu als discursos d'odi, valorant la problemàtica com a molt greu. Ara bé, resulta complicat oferir conclusions generalitzadores de les valoracions de les entitats perquè mantenen anàlisis diferents del tractament informatiu que es dona a aquest tipus d'idees depenent de diversos factors, el que dificulta un anàlisi homogeni. Aquests factors van des del tipus de mitjà (premsa escrita, canal digital d'informació, ràdio, televisió, etc.), la seva titularitat (pública o privada), la seva orientació ideològica (amb majors o menors dependències polítiques), el grau de rigorositat periodística adjudicada al mitjà (si existeix una tendència a l'espectacularització informativa), etc.

Les entitats entenen que el racisme i la lgtbi-fòbia són fenòmens estructurals i que, conseqüentment, els mitjans de comunicació són un espai més on es reproduïxen els discursos i pràctiques discriminatòries. Ara bé, **les associacions relacionen l'augment dels discursos d'odi als mitjans amb una major incidència dels partits d'extrema dreta a l'escenari polític** i, en conseqüència, amb l'increment de notícies d'actualitat política que versen sobre qüestions que afecten als grups socials històricament discriminats (i que els situen al centre del debat públic). En conseqüència, es considera que des dels mitjans es dona massa veu i espai mediàtic als grups que defensen idees excloents.

Sobre el tractament informatiu que es dona a les notícies que afecten als integrants dels grups socials històricament discriminats pel racisme i lgtbi-fòbia, les entitats consideren que en masses ocasions es vulneren els seus drets. Preguntats sobre la percepció del grau de vulneració de drets a través de les informacions periodístiques, l'han valorat com alt i mitjà, no expressant en cap cas que fos baix. Sobre l'evolució d'aquest tractament, existeix diversitat de valoracions. Mentre hi ha entitats que valoren que el tractament informatiu no ha millorat o que directament consideren que és una «batalla perduda», d'altres opinen que existeixen millores en alguns mitjans, sobretot en la utilització del llenguatge. Ara bé, les

entitats que consideren que hi ha millores en el tractament informatiu les atribueixen a una part dels mitjans i mai a la totalitat ni tan sols a la majoria:

«Alguns mitjans i professionals ho fan molt bé. D'altres són un desastre».

«Hi ha de tot. Alguns mitjans ho treballen. I alguns mitjans donen molta veu als discursos d'odi».

Una diferenciació important que es porta a terme des de les entitats és la que fa referència als mitjans que presenten un tractament informatiu negatiu però que ho fan per falta de coneixement antiracista i antigtbifòbic i els que ho fan perquè són «ideològicament» racistes i/o lgtbifòbics:

«Hi ha temes que van més enllà del contingut informatiu dels mitjans i que tenen a veure amb la línia editorial, color polític o estratègia comercial dels mitjans. El bon periodisme no es pot demanar a aquests mitjans».

També es valora des de les associacions que la crítica que des d'alguns mitjans es pot arribar a fer dels discursos d'odi pot estar motivada per interessos polítics lligats a la línia editorial del mitjà (per a erosionar a partits polítics de signe contrari) i no per un interès antidiscriminatori genuí.

Alhora, es valora que existeixen algunes temàtiques que els mitjans dominen i amb les que estan més familiaritzades, el que porta a que sigui més complicat que caiguin en pràctiques informatives que es puguin identificar com a discursos d'odi. Per altra banda, consideren que n'hi ha d'altres que estan menys treballades i que poden ser objecte de tractaments ofensius o estereotipitzadors.

5.2.1. Identificació de males praxis dels mitjans

Aprofundint en la valoració general que les entitats poden fer del comportament dels mitjans de comunicació en relació als discursos d'odi, durant les entrevistes els seus representants han fet referència a mitjans concrets i a pràctiques específiques.

Hem pogut identificar que les entitats citen mitjans que actuen a través de tots els canals de difusió possibles: premsa en paper, ràdio, televisió, podcast i portals d'informació digital. Alhora, s'ha identificat una gran varietat de mitjans, d'abast estatal, autonòmic i local, de titularitat pública i privada i amb línies editorials diverses. Així, s'ha fet referència a mitjans en paper com El Mundo, l'ABC, La Razón, El País, La Vanguardia, El Periódico, l'Ara o el Diari de Terrassa. També a portals d'informació digitals com Alerta Digital o El Nacional. Alhora, s'han citat emissores de ràdio com RAC1 o Catalunya Ràdio, així com cadenes de televisió com TVE, Cuatro, Tele5, Antena3 o TV3. Per últim, també s'han identificat conductes inadequades en podcasts accessibles a través de la plataforma Spotify.

També hem pogut observar que les entitats citen diverses males praxis realitzades pels mitjans de comunicació: la reproducció de rutines com no contrastar informacions o no diversificar les fonts.

5.2.1.1. Rutines que minen el rigor periodístic: informació sense contrastar i poca diversitat de fonts

Una primera qüestió criticada ha estat la pràctica de no contrastar les informacions. Les entitats es queixen que aquesta negligència ha augmentat en els últims anys, el que ha donat lloc al fenomen de les *fake news* enteses com a formes de difusió d'idees discriminatòries. Segons les entitats, existeix una falta de diversitat de fonts a l'hora de fonamentar les informacions periodístiques i un biaix en la seva tria que no permet un tractament adequat de les notícies. De la mateixa manera, les associacions critiquen que no es compta amb la seva «veu experta i autoritzada» com a entitats que representen els grups socials discriminats per tal de contrarestar o contextualitzar les informacions. Per exemple, es denuncien pràctiques periodístiques com nodrir-se d'informacions publicades a les xarxes

socials i no contrastar-les. També es retreu als mitjans el tractar sobre fets que afecten als grups socials referits només a partir de les fonts policials. A més, consideren que el no entrar en contacte amb les entitats pot comportar una limitació en l'anàlisi periodístic dels fets, tractant-los com un cas concret i aïllat, sense entrar a contextualitzar-los en la seva dimensió social. Les entitats critiquen la falta d'abordatge estructural de les problemàtiques i el tractament aïllat dels fets entesos com a casos individuals. Les entitats, alhora, opinen que aquest tipus de pràctiques contribueixen a la revictimització de la persona afectada ja que es consulta a aquesta directament i no a les entitats que representen aquell grup social, el que en última instància contribueix a generar un clima sensacionalista i/o morbós en el tractament de la notícia. Les entitats, doncs, consideren que les actuals rutines periodístiques són perniciososes.

5.2.1.2. Tractament dels discursos d'odi com a opinions legítimes

Una segona pràctica criticada per les entitats és el tractament que des dels mitjans es dona als discursos discriminatoris com a opinions legítimes emparades pel dret a la llibertat d'expressió. Es considera que aquest tipus de pràctica contribueix a amplificar aquestes idees, donant-los-hi una categoria de notícia/informació que és inadequada. D'acord amb el posicionament anteriorment referit de les entitats sobre el debat relatiu a la col·lisió entre els drets a la llibertat d'expressió i a la no discriminació, aquestes coincideixen sense excepcions en la defensa de la idea que els discursos mediàtics que atempten a la dignitat i a la igualtat no haurien de ser difosos pels canals de comunicació. En conseqüència, es considera que s'haurien d'erradicar els discursos d'odi dels mitjans, no donant-los-hi espai mediàtic. Per exemple, defensen que els discursos que identifiquen la homosexualitat com una patologia o que relacionen a la immigració amb la delinqüència no haurien de ser admissibles als mitjans. Aquesta denúncia també es fa extensible a textos o espais considerats pels propis mitjans com humorístics i que les entitats identifiquen com una porta d'entrada de discursos lgtbi-fòbics i racistes emmascarats.

5.2.1.3. Línies editorials per damunt de l'ètica professional

Una tercera pràctica criticada per les entitats fa referència al posicionament polític dels mitjans. Les entitats diferencien entre mitjans amb línies editorials més o menys favorables/contràries a idees emancipadores i antidiscriminatòries. També, identifiquen mitjans amb connexions polítiques més o menys marcades i l'afectació que aquestes tenen a l'hora de tractar diversos temes relacionats amb els grups socials afectats per discriminacions lgtbi-fòbiques i racistes. En aquest sentit, es critica el paper dels mitjans com a actors que produeixen i reproduïxen corrents d'opinió o idees polítiques d'acord amb la seva línia editorial, la propietat del mitjà o les connexions polítiques que presenten. Aquest tipus de pràctiques poden arribar a propiciar una sobrerrepresentació o infrarepresentació de determinades idees d'acord amb aquests interessos. Les persones entrevistades, però, són capaces d'identificar periodistes (sobretot en premsa escrita) que es desmarquen d'aquests condicionants establerts per la línia editorial del mitjà.

5.2.1.4. Informació que alimenta l'estigma

Una quarta pràctica criticada, i gairebé per unanimitat, és la presència de tractaments informatius que estigmatitzen els integrants dels grups socials afectats pel racisme i la lgtbi-fòbia. Per exemple, la Fundación Secretariado Gitano es queixa de la relació entre la cobertura mediàtica que es dona a la comunitat gitana i la seva estigmatització social. També SOS Racisme Catalunya critica la cobertura de informacions que vinculen els actes delictius amb unes nacionalitats determinades (o amb la condició d'estrangeria), valorant-la com una important font de criminalització dels estrangers (el que alerten que succeeix especialment amb els menors estrangers no acompanyats). Alhora, les entitats antilgtbi-fòbiques critiquen l'estigmatització que pateixen els membres del col·lectiu a través de contingut mediàtic que els responsabilitza de la reproducció de determinades malalties (com el VIH o la verola del mico), considerant-lo com un dels elements utilitzats per reforçar l'estigma. Per últim, tant les entitats antilgtbi-fòbiques com les antiracistes critiquen la utilització d'estereotips caricaturitzats i marcats per clixés discriminatoris en programes o continguts pretesament humorístics.

5.2.1.5. Desconeixement dels temes i escassa comprensió de les problemàtiques

En cinquè lloc, les entitats es queixen de la falta de coneixement sobre les temàtiques i problemes que afecten als grups socials històricament discriminats. Detecten, doncs, un problema en la manca de formació que perjudica el tractament de diverses matèries periodístiques. Les entitats al·leguen un creixement de la precarietat en la professió periodística que consideren que comporta que els professionals encarregats de tractar aquestes temàtiques estiguin poc preparats i/o en situació de prova. Així, des de les associacions es denuncia que s'aborden entrevistes o es tracten informacions des d'una posició marcada per prejudicis racistes i lgtbi-fòbics, el que detecten principalment a través de l'ús de llenguatge inapropiat per part dels periodistes. Tot i que des de les entitats es considera que bona part d'aquests prejudicis podrien ser neutralitzats a través de formacions especialitzades, també es retreu una manca de voluntat d'autocrítica per part d'un sector de la professió periodística.

5.2.1.6. Manca d'indicadors sobre el compliment dels codis ètics i manca de mecanismes efectius per a garantir-ne el compliment

Per últim, les entitats critiquen que no existeixin indicadors ètics clars sobre com tractar la informació o el contingut mediàtic de forma antidiscriminatòria. Es considera que els codis deontològics són poc específics sobre aquestes qüestions. A més, opinen que existeixen pocs mecanismes de compliment d'aquests codis. Per tant, demanen una major regulació dels mitjans, entenent que es tracta d'«espais de poder» que tenen una responsabilitat majúscula en la reproducció d'idees discriminatòries.

5.3. Les entitats davant la possibilitat de denúncia/queixa de les males praxis

5.3.1. Organismes a qui es recorre

Les entitats diuen conèixer, gairebé per unanimitat, els organismes que vetllen per l'aplicació de les lleis que prohibeixen els discursos d'odi però només la meitat d'aquestes coneixen els organismes que s'encarreguen de regular els mitjans de comunicació o de l'aplicació del Codi Deontològic de la professió periodística a Catalunya. Per tant, hem pogut observar que només algunes de les entitats consultades treballen específicament el concepte *dret a queixa/rectificació* davant dels mitjans de comunicació.

D'entre les que sí que ho treballen s'ha detectat que algunes fan arribar la seva queixa a l'organisme que creuen que la pot gestionar de forma més eficaç. Les institucions accionades són principalment el CAC i, en menor mesura, el CIC, el Col·legi de Periodistes o la Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia. En d'altres ocasions hem observat que les entitats presenten la queixa directament davant del propi mitjà de comunicació que ha realitzat la pràctica inadequada, enviant una carta a la direcció del mitjà o a la secció de reclamacions (les comunament anomenades *defensor del lector* o *carta al director*).

5.3.2. Poca judicialització de les denúncies

Per altra banda, s'ha identificat una tendència a vehicular judicialment les queixes, denunciant la pràctica del mitjà davant del jutjat de guàrdia o del Servei de la Fiscalia Provincial de Barcelona contra els Delictes d'Odi i Discriminació. També hem detectat que es fan arribar denúncies no judicialitzades a l'administració, com pot ser al Síndic de Greuges, al

Departament de la Generalitat que es considera adequat (en major mesura, el Departament d'Igualtat i Feminismes) o els consells municipals destinats a matèries afins. En l'àmbit estatal es recorre al Ministerio de Igualdad del Gobierno de España. Alhora, hem comprovat que hi ha entitats que accionen l'Oficina per la No Discriminació (OND), entitat depenent de l'Ajuntament de Barcelona. Tanmateix, en d'altres ocasions hem observat que es presenten queixes davant de institucions que no semblen les adequades per a tractar sobre aquesta matèria, com considerem que pot ser el cas de l'Agència Catalana del Consum.

5.3.3. Denúncia pública

Un altre tipus d'acció empresa per les entitats amb l'objectiu de queixar-se o reclamar d'alguna pràctica realitzada pels mitjans de comunicació és la denúncia pública. Aquesta és la principal via de denúncia que utilitzen. Aquest tipus de propostes tracten d'incidir en l'esfera pública a través de la difusió de missatges propis, (sobretot a les xarxes socials), el que consideren més efectiu que no pas combatre els missatges discriminatoris que poden estar sent reproduïts als mitjans. Per tant, les associacions tracten de visibilitzar i alertar sobre un determinat tractament informatiu a través de les seves xarxes socials o dels seus llocs web. Alhora, hem observat que algunes de les entitats consultades han realitzat campanyes sobre els discursos d'odi als mitjans o sobre el tractament que des d'aquests es dona als grups socials històricament discriminats. En aquests casos no es fa referència a una pràctica concreta d'un mitjà específic sino que s'analitza la problemàtica en termes generals. La proposta més específica (i més original) que hem trobat entre les accions portades a terme per les entitats que utilitzen la denúncia pública és la realitzada per la Fundació Secretariado Gitano a través del projecte *Payo Today*. Aquest projecte tracta de denunciar (de forma humorística) l'ús pejoratiu i estigmatitzador que es realitza per part dels mitjans de la identitat gitana a través de destacar la identitat paya dels protagonistes de diverses informacions reals.

5.3.4. Factors que limiten l'acció de denúncia/queixa

Les entitats que no presenten queixes/denúncies argumenten diversos motius. Per una banda, algunes no ho fan perquè ho deriven a altres associacions amb més estructura tècnica i que, consegüentment, consideren que estan més preparades. Per altra banda, les entitats també han al·legat que creuen que hi ha molt poc coneixement dels mecanismes de queixa/rectificació que existeixen per a reclamar sobre pràctiques dels mitjans de comunicació, el que els perjudica a l'hora de vehicular una possible queixa. Alhora, han argumentat una falta de confiança en els mecanismes de queixa/denúncia existents, així com en la pròpia capacitat de canvi dels mitjans de comunicació com a resposta a la presentació de queixes.

5.3.5 No-acció com a estratègia

Finalment, resulta necessari esmentar que hi ha entitats que consideren que la millor estratègia per a abordar els discursos d'odi consisteix en aïllar-los. Com que es parteix de la premissa que els mecanismes de queixa no són efectius es valora que la reclamació pot acabar tenint conseqüències contraproductives, ja que comporta major visibilització del discurs d'odi sense que hi hagi una sanció que el reprobï de cara a la ciutadania. Aquest tipus d'abordatge contrasta amb l'estratègia defensada per les entitats que defensen la necessitat de contrarestar els discursos d'odi als mitjans amb queixes o amb notes de premsa que serveixin de denúncia pública.

5.4. L'avaluació que fan les entitats dels mecanismes de queixa que els organismes competents posen a disposició de la ciutadania

5.4.1. Limitacions i deficiències

5.4.1.1. Falta d'informació

La primera qüestió que destaca és la falta coneixement que les entitats poden arribar a tenir dels mecanismes i vies de queixa que tenen a disposició per a combatre els discursos d'odi als mitjans. Segons els entrevistats existeix una limitació important en relació a la informació per a queixar-se d'aquest tipus de problemàtiques. Al·leguen, doncs, una manca d'accessibilitat derivada de la falta d'informació.

Les entitats es queixen, també, de la lentitud dels processos que tenen com a objectiu valorar les queixes presentades, el que creuen que desincentiva la seva presentació. Els processos són, segons les entitats, molt llargs i impliquen tal inversió d'esforços que acaben generant desistiment. Tot i així, les associacions que han vehiculat denuncia judicial consideren que els mecanismes de queixa dels mitjans presenten un millor funcionament que els canals de denuncia administrativa i judicial.

5.4.1.2. Corporativisme dels mitjans

Un dels factors més criticats per les entitats és la dificultat per a vèncer l'actitud defensiva i corporativista dels mitjans. Per això algunes associacions han manifestat no tenir confiança en la resposta sancionadora que poden arribar a oferir els canals de queixa. Les experiències patides per les entitats (el no haver rebut resposta o haver-ne rebut de signe contrari) resulta desincentivador de cara a la presentació de futures queixes. Opinen que, tot i existir normativa suficient per a erradicar els discursos d'odi als mitjans de comunicació, el que acaba fallant són les vies per a fer-la efectiva, donada la reduïda capacitat d'autocrítica dels mitjans i de les institucions que els fiscalitzen. En aquest sentit, les entitats denuncien una actitud d'autodefensa gremial.

5.4.1.3. Prevalença dels interessos polítics/econòmics

Alhora, es queixen de la voluntat de preservació dels interessos polítics/econòmics als que poden estar lligats els mitjans com a limitació a la capacitat per a eliminar determinats discursos mediàtics. Es considera que hi ha pocs mitjans que es comportin amb responsabilitat social si aquesta afecta als interessos defensats pel mitjà.

Des d'una de les entitats entrevistades es feia esment concretament a aquest tema:

Jo començo a tenir por de l'impacte d'aquest discurs [d'odi] en els mitjans en funció de qui hi ha darrere del seu finançament. No és un fenomen que haguem de menystenir perquè són mitjans amb gran capacitat d'incidència en l'esfera pública (no només per com aborden la informació sinó per com marquen l'agenda pública decidint de què s'ha de parlar i amb quins termes). Hi han molts diners al darrere de la hegemonització dels discursos d'odi i això és quelcom del que la gent no n'és conscient.

5.4.1.4. Manca de coneixement sobre discriminació per part dels mitjans i els organismes reguladors

Una altra qüestió adduïda de forma recurrent per les entitats és la poca o nul·la comprensió dels fenòmens opressors (i dels discursos d'odi, en concret) que tenen els mitjans i les institucions que s'han d'encarregar de la seva vigilància. Els entrevistats han manifestat que han rebut respostes a queixes presentades en les que es desprenia una falta de coneixement respecte de les matèries antidiscriminatòries. En aquest sentit, les entitats es queixen d'actituds dels mitjans i de les institucions que els fiscalitzen que s'escuden en arguments que treuen transcendència a la problemàtica, el que valoren com una conseqüència de la falta de comprensió del fenomen discriminatori. Per exemple, resulta habitual que des d'aquests espais es parapetin en la defensa del dret a la llibertat d'expressió i/o opinió per a legitimar i no censurar (i, per tant, no actuar de forma sancionadora) la difusió d'idees discriminatòries.

5.4.1.5. Manca d'educació ciutadana en dret a la informació

Aquesta circumstància també afecta, segons les entitats, a la capacitat d'anàlisi de la pròpia ciutadania, ja que es valora que existeix una falta d'educació antiracista i antigitbi-fòbica que pot generar que no es presentin queixes. Alhora, les entitats consideren que la ciutadania també pateix una desconeixença d'informació jurídica que perjudica la detecció de pràctiques inadequades des dels mitjans de comunicació.

En resum, **les entitats són crítiques amb els mecanismes de queixa, el que les porta a valorar negativament la possibilitat que els col·lectius incideixin en el tractament de la informació.**

5.4.2. Propostes de possibles millores

Des de les entitats s'han proposat algunes idees per a combatre els discursos d'odi als mitjans de comunicació i millorar l'eficàcia dels canals de reclamació.

5.4.2.1. Major participació dels col·lectius

La primera qüestió plantejada fa referència a la participació de les entitats socials i dels afectats pels discursos d'odi en l'elaboració de les recomanacions destinades als mitjans i dels mecanismes de denúncia, reparació i restitució. És a dir, es resalta la importància de l'assessorament que poden oferir els actors que combaten i pateixen els discursos d'odi davant del baix grau de coneixement que entenen que presenten els mitjans i els organismes que els fiscalitzen.

En conseqüència, des de les entitats s'aposta per les formacions com a accions que poden millorar el camp de la pràctica periodística. Es destaca la necessitat de més formació i que aquesta sigui continua. Per tant, consideren imprescindible que es realitzin formacions especialitzades, començant amb els als futurs periodistes que estudien a les universitats i continuant durant tot el seu recorregut professional.

5.4.2.2. Augmentar la pluralitat/diversitat en les plantilles dels mitjans o dels organismes reguladors

Per altra banda, com que des de les entitats es critica la poca (o nul·la) presència de persones que integrin els grups afectats pel racisme i la lgtbi-fòbia (persones no blanques, migrades i lgtbi) a les redaccions dels mitjans o als organismes que gestionen les queixes, s'emplaça a que es treballi a favor d'una major representació d'aquests grups socials en aquests espais. Es considera, doncs, la necessitat de polítiques públiques que no només incentivin l'ocupació per persones no blanques, migrants i lgtbi en dels espais periodístics i de control del periodisme, sinó que també estableixin unes condicions de treball que garanteixin la no discriminació i la visibilització de la diversitat.

5.4.2.3. Augmentar l'eficàcia dels canals de reclamació

Destaca, també, la necessitat de canals de reclamació eficaços, ja que l'actual funcionament d'aquestes vies resulta desincentivador:

«Les denúncies no són efectives, no ajuden a canviar res. No cal gastar energies en intentar canviar mitjans als que visiblement no els interessa tractar la informació amb ètica i rigor».

Les experiències negatives que han tingut les entitats quan han posat en coneixement alguna pràctica inadequada és un factor que porta a les associacions a insistir en la necessitat de que els canals efectius. Per tant, es demana un compromís real per part de qui gestiona aquests canals de queixa amb el combat de les pràctiques periodístiques que poden incentivar l'odi, la discriminació o la violència racista i lgtbi-fòbia.

Ara bé, donada la desconfiança respecte a l'eficàcia dels canals de queixa, des de les associacions es valora com una proposta necessària la promoció d'un sentit crític entre la ciutadania que permeti que aquesta integri pràctiques de consum responsable respecte als mitjans de comunicació. Aquesta proposta es fonamenta en la idea de que un major sentit crític dels consumidors dels mitjans hauria de comportar que, per raons comercials, s'acabés oferint un servei informatiu incompatible amb la difusió d'idees discriminatòries, ja que els mitjans s'hi veurien empesos pel perill que els usuaris deixessin de consumir-los com a

conseqüència de la difusió de discursos d'odi. Per tant, s'aposta per la formació dels usuaris dels mitjans de comunicació a través de processos d'alfabetització mediàtica i informativa, així com referents a la sensibilització i aprenentatge en matèria antiracista i antigitbi-fòbica.

5.4.2.4. Garantir el compliment dels preceptes del periodisme ètic i rigorós

Algunes de les entitats aposten per la conveniència d'ampliar informació des d'un sentit antidiscriminatori quan es tractin informacions en les que hi puguin figurar idees discriminatòries. És a dir, que en lloc de prohibir determinats discursos als mitjans (partint de la premissa que aquests discursos existeixen en l'àmbit polític i social) es considera que seria més efectiu contrastar-los i/o contextualitzar-los de mode que es puguin desacreditar i deslegitimar informativament.

Relacionada amb aquesta última idea podem connectar la proposta d'implantació dels *fact checkers* com a espais on es poden fer arribar queixes. La verificació de fets és un mètode periodístic pel qual es certifica si una determinada informació s'ha obtingut de fonts fiables, valorant si és certa o falsa. L'utilització d'aquest recurs és una proposta que podria millorar els canals de col·laboració entre les entitats socials i els mitjans de comunicació i/o els organismes encarregats de fiscalitzar-los, alhora que serviria per a desacreditar i deslegitimar els discursos d'odi a través de la difusió d'informacions fiables.

5.5. Bones pràctiques impulsades per les entitats

Podem destacar algunes bones pràctiques portades a terme per les entitats que resulten interessants per a combatre la difusió de discursos d'odi a través dels mitjans de comunicació, sent moltes d'aquestes fonamentades en la col·laboració de les entitats socials amb institucions acadèmiques, periodístiques i governamentals.

5.5.1. Recollida de queixes i gestió de dades per part de les entitats

Algunes entitats s'han dotat de mecanismes propis per a la recollida i gestió de queixes dels usuaris davant els discursos d'odi. Molts cops, aquesta iniciativa es porta a terme a partir de la necessitat de generar indicadors de qualitat sobre l'activitat de l'entitat. Hem pogut identificar que algunes de les entitats tenen formalitzats protocols per recollir queixes/denúncies sobre fets discriminatoris. Aquestes entitats, però, no presenten un sistema de recollida de queixes especialitzat en recollir reclamacions sobre problemàtiques relacionades amb la difusió de discursos d'odi a través dels mitjans de comunicació, sinó que es tracta de mecanismes de recollida de queixes/denúncies de caràcter general que abarca tot l'espectre de conductes discriminatories (agressions físiques o verbals, denegació de prestacions per motius discriminatoris, etc.). Per tant, quan reben la queixa/denúncia la someten a anàlisi i si tracta sobre la difusió de discursos d'odi a través de mitjans l'encaminen a través de les accions corresponents que cada entitat té previstes per aquests casos.

En el cas de l'AUC, el sistema de queixes evidentment fa referència a qüestions esdevingudes als mitjans de comunicació. Ara bé, no està especialitzat en matèria de discursos discriminatoris sinó que aborda tot tipus de queixes. De fet, el seu representant va manifestar que la majoria de reclamacions rebudes fan referència al tractament que es dona informativament als menors d'edat i a qüestions relacionades a pràctiques de publicitat enganyosa. Compten, doncs, amb poques reclamacions que tractin sobre discursos d'odi o sobre la veracitat de les informacions difoses a través dels mitjans, sent el motiu al·legat que creuen que els afectats es dirigeixen a altres entitats i organismes referents en el combat a les discriminacions.

Entre els mecanismes específics de recollida de queixes/denúncies de les entitats trobem des de posar a disposició un adreça electrònica per a què la ciutadania pugui comunicar incidències fins a oferir espais de denúncia online (formularis) que es poden trobar als seus llocs web. Les associacions també compten amb canals telefònics per a rebre incidències. Destaquem que la Fundación Secretariado Gitano compta amb una aplicació informàtica que els alerta quan es porta a terme en algun mitjà de comunicació alguna referència a l'ètnia

gitana, el que utilitzen per a tenir un control exhaustiu del tractament que s'està oferint i valorar el seu possible contingut discriminatori.

Algunes de les entitats presenten serveis molt estructurats per a la recepció de queixes/denúncies. Especialment, destaquen el Servei d'Atenció i Denúncia per a víctimes de racisme i xenofòbia (SAiD) de SOS Racisme Catalunya i la Oficina de Denúncies de l'Observatori contra la LGBTI-fòbia. Per la seva banda, la Fundación Secretariado Gitano té relació amb el Servicio de Atención y Orientación para Víctimas de Discriminación Racial y Étnica (CEDRE), que depèn del Ministerio de Igualdad.

Les associacions que no presenten sistemes de recepció de queixes/denúncies protocolitzats ho assumeixen com una conseqüència de la manca recursos, anteriorment ja referida. En algun cas, però, també s'ha al·legat falta de recepció queixes en nombre suficient com per a justificar mantenir un sistema estructurat de recollida d'incidències. Tanmateix, aquestes entitats manifesten que es mostren observants i proactives davant de la possible difusió de notícies falses i per a combatre la disseminació d'idees o discursos discriminatoris.

A partir de la detecció d'errors estratègics a l'hora de reaccionar a la publicació de continguts mediàtics es que poden considerar discriminatoris, alguna de les entitats ha realitzat un examen de les deficiències dels seus canals de recepció de queixes, el que ha generat una millora en la comunicació amb la ciutadania i en la detecció de informacions discriminatories.

5.5.2. Estudis/recerca

La majoria de les entitats no han desenvolupat estudis, informes o anàlisis detallats sobre la problemàtica dels discursos d'odi als mitjans. El motiu principal al·legat no és la falta d'interès o la poca transcendència que es dóna a aquesta qüestió, sinó que majoritàriament s'atribueix a la manca de temps, el que està connectat a la falta de recursos econòmics i de personal que pateix el teixit associatiu històricament. Davant d'aquest escenari, les entitats prioritzen altres temàtiques que consideren que poden tenir un impacte més urgent.

L'única entitat que ha realitzat informes específics és la Fundación Secretariado Gitano. Aquesta va publicar la *Guía práctica para periodistas: Igualdad de trato, medios de comunicación y comunidad gitana* (2010), document on es tracten qüestions com el paper dels mitjans de comunicació en la construcció de la imatge estereotipada que existeix de la comunitat gitana i com es pot contribuir a millorar-la des de la professió periodística. En aquest informe l'entitat destaca que «desde 2004 hasta 2009 se han recogido un total de 668 casos de discriminación, de los cuales 188 señalan como agente discriminador a los medios de comunicación» (2010, p. 13), detallant que «en su mayor parte se trata de casos en los que se cita la etnia de personas implicadas sin que esto sea necesario para la comprensión de la noticia» (*ibid.*). En aquest estudi es recullen casos concrets, sense citar específicament el mitjà de comunicació, i es realitzen recomanacions sobre qüestions com:

- La problemàtica de citar l'ètnia gitana de persones que protagonitzen notícies negatives.
- El tractament de temes sensacionalistes relacionats amb aquesta comunitat, amb finalitats comercials.
- L'utilització de lèxic amb connotacions pejoratives per a referir-se als membres d'aquest grup social.
- L'al·legació al dret a la llibertat d'expressió per a difondre contingut discriminatori contra els gitanos.
- La justificació d'idees discriminatòries a través d'un aduït contingut humorístic.
- La manca de professionalitat identificada en alguns periodistes que contribueixen a la difusió de notícies falses que perjudiquen la imatge social de la comunitat gitana.

Més recentment, l'any 2021, trobem al lloc web de la mateixa entitat l'informe *Discurso de odio antigitano y crisis de la covid-19* on es tracten diverses qüestions d'entre les que hi destaca el paper dels mitjans de comunicació en la difusió de notícies falses, entesa aquesta com a forma de propagació de discurs d'odi.

Per altra banda, ens trobem amb entitats que han treballat de forma més específica la temàtica però que ho han fet en el marc d'estudis generals, sent un capítol o apartat dels

mateixos. Per exemple, a l'*Informe sobre l'estat de la lgtbi-fòbia a Catalunya* de l'any 2021 trobem la referència a un cas (el núm. 2) en el que denuncien un article del diari *20 minutos* (pp. 66-67). En el cas de l'OCH trobem, també, que entre les tipologies dels casos atesos hi figura la categoria *mitjans de comunicació*, el que ens mostra que és una temàtica que tenen en compte a l'hora d'avaluar els casos de lgtbi-fòbia. Aquestes situacions ens mostren que per a l'entitat aquesta temàtica compta amb una representativitat important.

Aquest també és el cas de SOS Racisme Catalunya, que contempla entre les categories analítiques en els seus informes anuals els discursos d'odi racistes difosos a través dels mitjans de comunicació. En el darrer informe (relatiu a l'any 2021) s'assenyala que l'11% dels casos nous atesos per l'entitat corresponen a aquesta tipologia, el que implica un increment important respecte a l'any anterior que era del 8%. L'entitat, alhora, compta amb un capítol en el seu *Informe sobre l'estat del racisme a Catalunya* de l'any 2019 que tracta sobre aquesta temàtica, titulat *La criminalització dels mitjans de comunicació i la manca d'eines efectives de fiscalització per fer-hi front* (pp. 35-40). En el mateix es reflexiona sobre la responsabilitat social de la professió periodística, afirmant que «el periodisme i els mitjans tenen un paper actiu en la construcció racial de la societat, atès que en la seva transmissió d'informació activa prejudicis que estan latents, contribuint així a alimentar i reforçar un imaginari racista preexistent a la societat» (p. 35).

Malgrat les limitacions a l'hora d'emprendre recerques per iniciativa pròpia, les entitats demostren tenir una bona valoració de l'experiència de participar en estudis impulsats per institucions i organismes. Així, treballs en col·laboració amb el Col·legi de Periodistes, amb el CAC o amb el Síndic de Greuges són pràctiques valorades per les entitats com a molt positives.

5.5.3. Formació amb participació dels mitjans

Una pràctica lligada a la col·laboració entre entitats i institucions acadèmiques, governamentals i empreses periodístiques és la realització de formacions i tallers que tractin sobre els discursos d'odi en els mitjans de comunicació i en els que hi participin els propis mitjans. En aquest sentit, destaquem la labor desenvolupada per l'entitat Colors de Ponent oferint un taller a les treballadores i treballadors a petició del Grup Segre, a Lleida, sobre el tractament periodístic de les informacions sobre el col·lectiu LGTBI.

5.5.4. Plans d'acció o estratègies internes

Una altra pràctica a destacar són les reunions destinades a les mateixes entitats per tal d'informar-se sobre els drets davant discursos odi als mitjans i les vies de queixa/denúncia. Per exemple, una de les entitats va assistir una formació amb el fiscal en cap del Servei contra Delictes d'odi i discriminació de la Fiscalia Provincial de Barcelona, on van obtenir informació que consideren molt útil sobre com identificar els delictes d'odi.

5.5.5. Treball orientat a fomentar el reconeixement dels col·lectius com a fonts autoritzades per part dels mitjans

Les entitats són conscients que cal treballar la relació amb els mitjans. Això implica una labor adreçada gestionar correctament les ocasions en les que els mitjans entren en contacte amb elles per tal de contrastar informació. Tot i que és una pràctica poc comú (tal i com hem comentat anteriorment), quan es dona comporta diverses conseqüències positives, com el poder comptar amb una veu autoritzada sobre la temàtica tractada informativament i, en els casos en els que hi hagi un afectat concret (una víctima individualitzada) es pot ajudar a preservar-lo del procés de revictimització que pot suposar la seva exposició mediàtica.

5.5.6. Publicacions i comunicats

Podem observar que resulta habitual entre les entitats la publicació d'articles divulgatius i/o comunicats de denúncia pública sobre aquesta temàtica, sent localitzables als seus llocs web. Per exemple, hem trobat els següents articles:

- *Las armas de los medios de comunicación para el engaño masivo*, on Musulmans contra l'Islamofòbia divulga l'article de la periodista i autora britànica Yvonne Ridley en el que es critica el comportament dels mitjans de comunicació en relació qüestions de geopolítica internacional que afecten a la comunitat musulmana, com la situació sociopolítica d'Agnastistan o Irak (publicat el 02/09/2021)

- *Comunicado en relación al uso del término "sumisión química"*, on Stop Sida critica l'utilització d'aquest concepte com a substitutiu del terme «violació» per a fer referència a casos d'abusos o agressions sexuals, afirmant que «el efecto mediático que se genera es que las víctimas de violaciones con uso de sustancias, y todas las personas a las que nos preocupa esta deriva, vemos cómo se trata este tipo de violaciones de manera condescendiente y se infravalora el daño que pueden ocasionar» (publicat el 05/08/2022).

- *Noticias falsas: un peligro*, on ACATHI denuncia un augment de «informaciones inciertas» o «parcialmente ciertas» difoses per diversos canals de comunicació, el que consideren que genera una «epidemia de noticias falsas».

- *Denunciem les declaracions racistes d'Albert Batlle, així com la criminalització constant per part dels mitjans de comunicació a les comunitats migrades i racialitzades*, on SOS Racisme Catalunya denuncia el «retorn del terme "bandes llatines" als mitjans de comunicació», apuntant que el terme correcte seria *bandes juvenils* i alertant que aquesta pràctica suposa «una vegada més, exercir una funció d'assenyalament de certes comunitats» (publicat el 18/11/2022).

5.5.7. Eines tecnològiques al servei de la detecció de males praxis

Per últim, destaquem l'utilització d'aplicacions informàtiques per a la detecció de notícies falses i discursos d'odi. L'eina pot ajudar a la identificació de contingut informatiu inadequat, més enllà del detectat per la pròpia entitat o per la denúncia ciutadana.

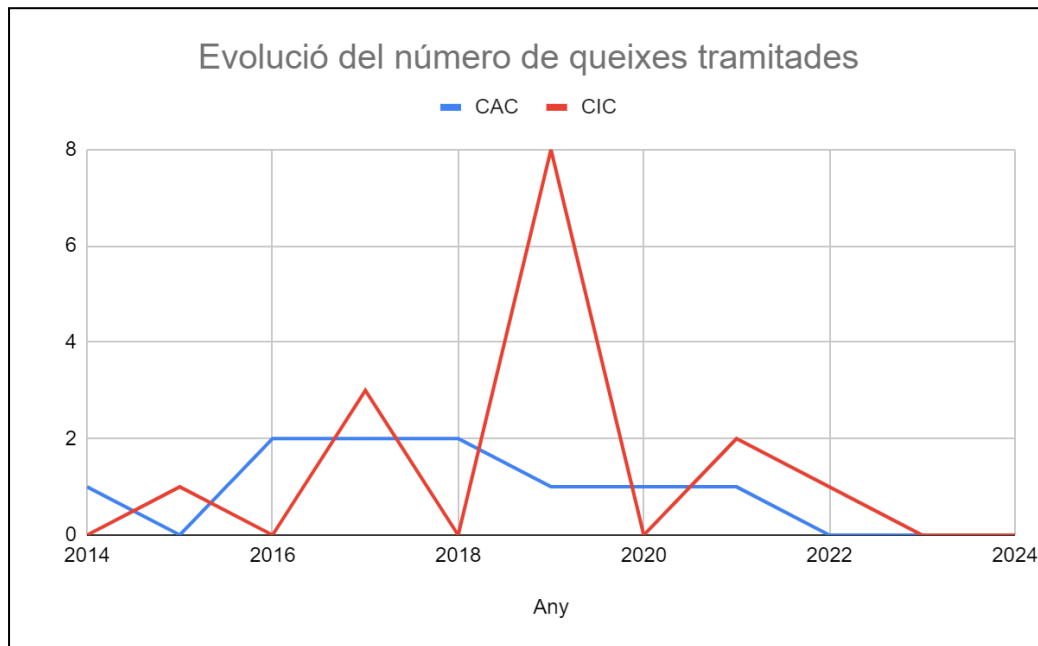
6. Resultats i conclusions

En els apartats que segueixen es desenvoluparan amb els resultats i les conclusions mitjançant la confirmació o refutació de les hipòtesis i mitjançant la resposta a les preguntes de recerca, en base a les dades obtingudes i analitzades en aquesta recerca.

6.1. Confirmació o refutació de la hipòtesi principal

Les vies de queixa de què disposa la ciutadania per fer front als discursos racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació són ineficients a Catalunya.

La primera dada que s'ha tingut en compte per a la confirmació o refutació d'aquesta d'aquesta hipòtesi és la de la baixa incidència de la tramitació de queixes, tenint en compte el número d'expedients oberts des de 2014 fins el primer trimestre de 2024. Tant el CAC (amb 10 queixes) com el CIC (amb 15 queixes) registren xifres molt baixes pel que fa a la freqüència de queixes tramitades. Les dades només remunten puntualment (en el cas del CIC, l'espectacular augment de queixes registrat l'any 2019 es deu a la recepció de 8 queixes sobre un mateix tema de l'actualitat d'aquell any: el tractament informatiu dels menors estrangers no acompanyats). Per tant, **es detecta un nombre molt baix de queixes gestionades en gairebé deu anys.**

Gràfic 3. Comparativa de l'evolució del número de queixes tramitades pel CAC i el CIC des de 2014 fins el primer trimestre de 2024

Una altra dada important és que, com s'ha explicat més amunt, cap d'aquestes queixes tenen per resultat la imposició d'una sanció als mitjans per part de l'organisme competent. Un cop analitzades les argumentacions jurídiques del CAC en els casos de les queixes susceptibles de generar sanció i un cop constatat que no s'utilitzen tots els recursos jurídics existents (deixant de banda els més compromesos amb la detecció i combat del discurs d'odi), concloem que el fet que no hi hagi sancions **no es pot explicar únicament per la possible naturalesa improcedent de la queixa, sinó també per les deficiències en la resolució jurídica del cas.**

Una altra raó que explica la baixa eficiència dels sistemes de resolució de queixes per continguts lgtbi-fòbics i racistes als mitjans de comunicació a Catalunya és el fet que no hi hagi un ens regulador amb capacitat sancionadora que abarqui totes les queixes, sense distinció de si els continguts són emesos per mitjans audiovisuals o escrits. Les queixes sobre continguts xenòfobs i lgtbi-fòbics reproduïts en premsa escrita (paper o digital) no s'elevan al CAC sinó que es tramiten a través del CIC, tot i ésser un organisme privat. Per tant, **hi ha buit**

en el sistema públic de gestió de queixes que deixa desatès un gruix important dels continguts dels mitjans, malgrat que hi han lleis que amparen els drets dels col·lectius afectats pels discursos discriminatoris.

Aquests resultats importants pel que fa a la gestió de queixes, sumats al de la constatació del **sentiment d'escepticisme i de falta de confiança expressat per la majoria de les entitats entrevistades**, proporcionen elements suficients per qüestionar l'eficiència i l'eficàcia dels procediments.

Per tant, **es confirma la hipòtesi principal que les vies de queixa de què disposa la ciutadania per fer front als discursos racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació són ineficients a Catalunya.**

6.2. Confirmació o refutació de les hipòtesis secundàries

HS1. Hi ha un baix ús dels canals de queixa per part de la ciutadania degut al desconeixement i a la manca de recursos per a gestionar els tràmits.

El baix ús dels canals de queixa es confirma en relació a les dades sobre les entitats que configuren la mostra. De les 10 entitats només 3 han fet arribar formalment les seves queixes als organismes que tenen identificats com a encarregats de gestionar aquest tipus de peticions. Coincideix que aquestes tres entitats s'han adreçat al CAC en alguna ocasió. Cap d'elles menciona el CIC com a organisme on destinar-hi queixes.

El baix ús dels mecanismes de queixa no es deu al fet de no saber que existeixen organismes que vetllen per l'aplicació de lleis i normatives deontològiques davant del discurs d'odi als mitjans de comunicació. Només 1 entitat de les 10 analitzades declara no tenir coneixement de cap organisme que tingui aquesta funció.

Els organismes que les altres 9 entitats identifiquen són:

- CAC (4 mencions)
- Col·legi de Periodistes de Catalunya (4 mencions)
- Síndic Greuges (4 mencions)
- Departament Igualtat i Feminismes (Generalitat de Catalunya) (2 mencions)
- CIC (2 mencions)
- Observatori contra l'lgubi-fòbia (2 mencions)
- Fiscalia (2 mencions)
- Oficina per la No Discriminació (Ajuntament de Barcelona) (1 menció)
- Oficina d'Igualtat de Tracte i No-discriminació (Generalitat de Catalunya) (1 menció)
- Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (Govern d'Espanya) (1 menció)

La hipòtesi en relació a la idea que el baix ús de la queixa es deu al desconeixement es confirma parcialment, ja que també s'ha observat que la menció als organismes competents no implica necessàriament una comprensió de les seves funcions i competències. En resposta a la pregunta de quins són els organismes que vetllen pel compliment del Codi Deontològic, s'identifiquen tots els organismes correctament en dos casos. En un cas s'identifica (erròniament) només el CAC. En tres casos no se sap quins són aquests organismes. En els tres altres casos no hi ha resposta.

Convé destacar, però, que en algun cas el nivell de coneixement del funcionament dels mecanismes de denúncia o queixa per la via penal o per la via administrativa és molt elevat. En el cas d'una entitat, per exemple, davant un discurs d'odi el que fan és consultar via Fiscal especialitzat en delictes d'odi de l'àrea territorial si poden presentar una denúncia. Si no estan en condicions de fer res, contacten amb organismes que sí tinguin capacitat d'incidència. Van fer una formació amb el Fiscal especialitzat de la que en van obtenir manuals sobre els crims d'odi que consulten i fan servir. Tenen coneixement de les vies penals i administratives d'interposició de denúncies/queixes i saben que la via a la que es recorre més és l'administrativa. Ells organitzen la tramitació de queixes de la següent manera: si son faltes reiterades, recorren al CAC. Si són faltes puntuals es fa una denúncia pública (tipus nota premsa). Si es tracta de qüestions de fons, s'intenta treballar amb el CAC i

el sector (sindicats, col·legi) per que la cosa canviï. Han estat entitat consultada a l'hora de revisar les recomanacions del Codi Deontològic. Van fer un treball sobre racisme i lgtbi-fòbia amb el Col·legi de Periodistes anys enrere, en el marc del treball col·lectiu a la Xarxa Antirumors (Ajuntament de Barcelona). Una altra iniciativa que van dur a terme és en relació a la reproducció d'estereotips en el tractament informatiu de les treballadores sexuals trans. També van reunir-se amb el CAC per la revisió de les recomanacions als mitjans. Quan es van reunir amb el Síndic i el seu equip d'assessors sobre el tema tractament informatiu de la mort de persones trans el Síndic els va dir (com també ho va fer el Col·legi) que la informació era la quina s'obtenia de les fonts consultades (informes policials). No hi va haver reflexió o capacitat de incidència sobre el tema de com es treballa amb les fonts.

Una raó que sí que es confirma clarament com a causa del baix ús dels mecanismes de queixa és la **manca de recursos**. Aquesta és una dada que es desprèn de les respostes obertes i que apareix reiteradament: no hi ha prou gent ni prou temps per iniciar i desenvolupar un procediment de queixa, ja que no es dona a l'abast amb tots els temes que hi ha sobre la taula.

A banda d'aquesta raó, però, s'ha detectat una altra raó no present en la HS1 però que considerem important remarcar donat el seu alt grau d'incidència entre els col·lectius analitzats: la desconfiança respecte a la utilitat dels procediments de queixa. **Totes les entitats que configuren la mostra declaren no confiar en que el fet de queixar-se pugui contribuir a canviar les coses** i opten per altres vies d'assenyalament dels discursos d'odi als mitjans. Entre aquestes altres vies destaquen:

- 1) Fer arribar la queixa a una altra entitat que la pugui gestionar
- 2) Visibilitzar el tema a les xarxes
- 3) Fer arribar la queixa al mitjà

Com a manera de complementar l'anàlisi d'aquest resultat volem fer esment aquí als resultats d'un estudi de l'any 2014 titulat "Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms A Practical Guide" on l'OSCE (2014) analitzava les causes del baix nombre de denúncies o queixes interposades per delictes d'odi (inclosos els discursos d'odi) (Serra, 2018). Entre aquestes causes, destaquem aquí la que fa referència a la **incertesa sobre**

com/on denunciar un incident o sobre quins beneficis li reportarà com a víctima, ja que és un tema que apareix de manera reiterada en les respostes de les entitats entrevistades en el marc del projecte WE2.0.

Per tant, **el baix ús dels canals de queixa s'explica tant pel baix coneixement que té la ciutadania d'aquests espais d'exercici dels seus drets com per l'alt nivell d'escepticisme i de manca de confiança que els genera l'eficiència i l'eficàcia d'aquests circuits.**

HS2. El marc normatiu que configuren les lleis i les normes d'autoregulació de la comunicació pel que fa als discursos d'odi no és apel·lat per la ciutadania a l'hora d'interposar una queixa o denuncia.

Es confirma la hipòtesi en la major part de les queixes analitzades. La menció a les lleis no és una pràctica estesa a l'hora de formular una queixa pels continguts discriminatoris o d'odi dels mitjans. De les entrevistes a les entitats hem pogut extreure la conclusió que des del tercer sector es fa una aproximació instrumental (i, per tant, parcial) al marc legal que ampara el dret de la no discriminació en els continguts dels mitjans de comunicació. Les entitats reconeixen que existeixen lleis que poden ser d'aplicació davant demandes o queixes per discursos d'odi, però no sempre les identifiquen totes ni amb prou claredat, ni les situen en un marc de reflexió més ampli que permeti, d'una banda, apel·lar a normatives internacionals i europees i, d'altra banda, qüestionar la vigència d'un marc regulador a escala nacional que ha esdevingut obsolet i que es presta a interpretacions jurídiques poc atentes a les discriminacions històriques.

Pel que fa a les normes d'autoregulació, el codi deontològic de la professió periodística demostra ser una eina útil a l'hora de formalitzar les queixes per racisme i lgtbi-fòbia a través del CIC, però no se'n detecta un ús majoritari en les argumentacions, segons es desprén de l'anàlisi dels textos de formulació de les queixes. D'altra banda, del buidatge de les entrevistes realitzades a les entitats s'han obtingut dades que apunten a que no hi ha un coneixement ampli i estès de la deontologia periodística.

Per tant, **l'existència d'un marc normatiu es demostra en sí mateixa insuficient per garantir que la ciutadania pugui exercir el seu dret a queixa davant els discursos d'odi als mitjans.**

Aquesta conclusió conflueix amb la idea que una part de la professió periodística, representada pels sindicats, ha estat defensant en els darrers anys: l'autoregulació del sector no és suficient. La deontologia i les recomanacions no suposen una eina de garantia universal de drets de la ciutadania com podria ser-ho una regulació legal. Com s'ha vist en els apartats 2.5 i 3.3.6.1. d'aquest informe, a dia d'avui seguim tenint sobre la taula el debat sobre els termes amb què caldria definir una llei estatal pel dret a la informació.

HS.3. L'abordatge jurídic dels continguts racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació a Espanya presenta desajustos respecte als estàndards de dret europeu i internacional

L'hipòtesi es confirma, d'acord amb la compilació i anàlisi de la normativitat catalana, espanyola, europea i internacional que aborda la prohibició dels discursos d'odi. Hem comprovat un major desenvolupament legislatiu per combatre els discursos d'odi per part de l'ONU, el Consell d'Europa i la Unió Europea. A Espanya, els desajustos respecte aquest marc normatiu internacional s'evidencien en la interpretació judicial que es fa de les lleis antidiscriminatòries vigents al país. Aquest marc interpretatiu, alimentat per les sentències realitzades al llarg dels anys pels tribunals espanyols (com hem vist a l'apartat 3.2.), demostra ser poc coherent amb els orígens polítics i el desenvolupament jurídic del dret antidiscriminatori en les societats democràtiques.

A partir de l'anàlisi de jurisprudència que hem dut a terme es constata que l'ordenament jurídic espanyol és tolerant respecte a la difusió de discursos antidemocràtics, el que l'ubica lluny d'assimilar-se al model europeu. Mentre a Europa es vincula la defensa del model democràtic amb el combat contra les idees discriminatòries, el Tribunal Constitucional emet sentències on s'afirma que a Espanya **«no tiene cabida un modelo de “democracia militante”»** (STC 48/2003, de 12 de març, FJ 7), el que legitima que en defensa de la llibertat

d'opinió i expressió siguin legítims els discursos que contenen idees que **«ataquen al propi sistema democràtic»** (STC 176/1995, de 11 de desembre, FJ 2).

L'anàlisi sobre el contingut de les argumentacions jurídiques que acompanyen els acords del CAC sobre les queixes rebudes en relació a continguts discriminatoris als mitjans de comunicació confirmen la predominància d'aquest marc interpretatiu tan allunyat dels estàndards europeus i internacionals. En els textos de resolució dels acords (cap dels quals implica la imposició de sancions als mitjans) es reproduïx el tipus d'argument jurídic que s'ha normalitzat des dels tribunals espanyols, de manera que l'àmplia tolerància davant l'ús de llenguatge discriminatori pel fet de considerar-lo compatible amb el dret a la lliure expressió en els mitjans eixampla també els marges d'expressió del discurs d'odi en l'esfera pública.

Per tant, **es confirma que l'abordatge jurídic dels continguts racistes i lgtbi-fòbics als mitjans de comunicació està allunyat dels estàndards de dret europeu i internacional i, per tant, està allunyat del compromís d'aplicar tolerància zero enfront els discursos d'odi.**

HS.4. El CAC (com a organisme amb competències de regulació de la comunicació a Catalunya) fa poc ús de la seva capacitat sancionadora davant els discursos d'odi en els continguts periodístics.

En els gairebé deu anys analitzats, no s'ha aplicat cap sanció en relació a la difusió de discursos racistes o lgtbi-fòbics als mitjans. Per tant, **no es confirma que El CAC (com a organisme amb competències de regulació de la comunicació a Catalunya) fa poc ús de la seva capacitat sancionadora davant els discursos d'odi en els continguts periodístics, sinó que el CAC no en fa cap ús.**

HS.5. El CIC (com a entitat amb competències d'autoregulació del sector periodístic) té escàs poder d'incidència en l'eliminació del discurs d'odi en els continguts periodístics.

Aquesta hipòtesi secundària es confirma parcialment. Les resolucions del CIC son de caràcter “moral” pel fet de no ser un organisme amb capacitat sancionadora, malgrat que es dona el cas que les seves actuacions amb capacitat medidora tenen cert impacte en el sistema de mitjans. Només alguns dels mitjans interpelats per les queixes acaben rectificants els continguts. Per tant, **es confirma que el CIC (com a entitat amb competències d'autoregulació del sector periodístic) té escàs poder d'incidència en l'eliminació del discurs d'odi en els continguts periodístics.**

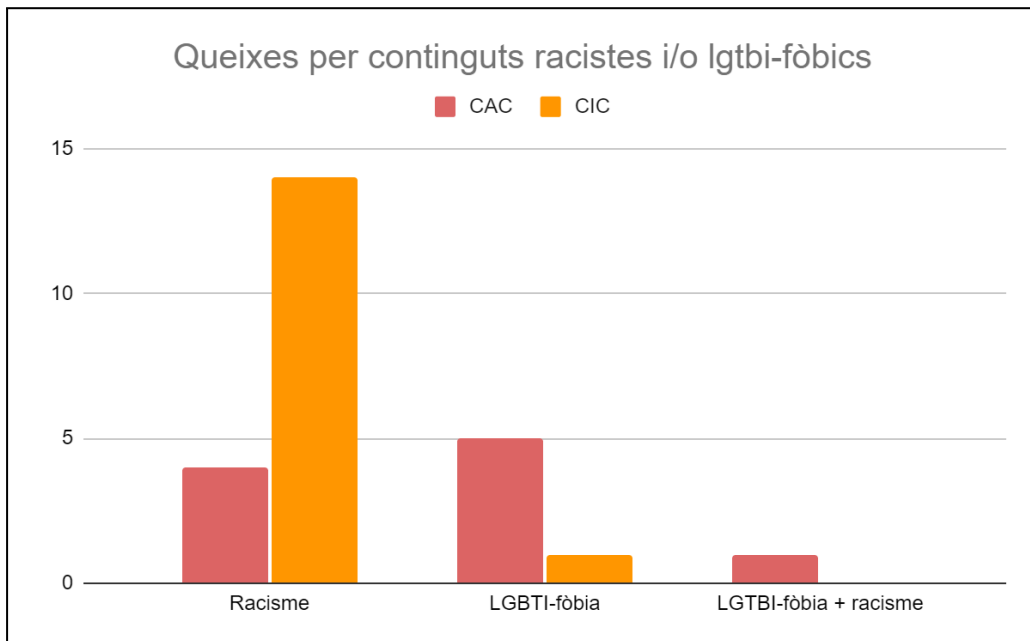
6.3. Respostes a les preguntes de recerca

En aquesta secció resumirem els resultats de la recerca en base a les dades obtingudes. Es recorrerà de manera més estesa a l'ús de gràfics que ajudin a visualitzar la informació i permetin el creuament de variables i l'establiment de comparatives.

6.3.1. Pel que fa a les queixes:

PR1. Quantes queixes per discursos d'odi racistes i lgtbi-fòbics als mitjans s'han gestionat en els darrers deu anys?

El CAC ha gestionat un total de 10 queixes d'aquesta temàtica i el CIC, 15. Com a particularitats, destacar el fet que el CIC hagi gestionat queixes adreçades majoritàriament als continguts racistes dels mitjans (14 de 15 queixes), mentre que en el cas del CAC s'observa una major quantitat de queixes per lgtbi-fòbia, i sense un salt tant acusat respecte a les queixes per racisme (5 queixes per lgtbi-fòbia, 4 queixes per racisme i 1 queixa per lgtbi-fòbia + racisme).

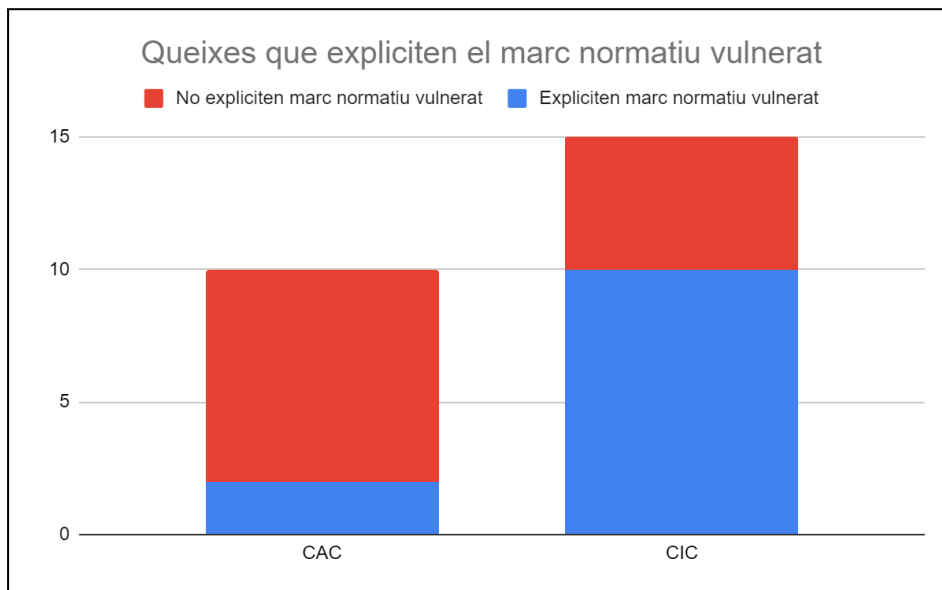

Gràfic 4. Tipologia de les queixes tramitades entre 2014-primer trimestre de 2024 pel que fa a la temàtica

Per tant, s’observa que **el CIC rep moltes més queixes per continguts racistes que no pas el CAC, mentre que el CAC rep més queixes sobre els continguts lgtbi-fòbics.**

PR2. Quina proporció de queixes apel·la l’incompliment dels marcs legals i/o d’autoregulació periodística?

Les queixes del CIC expliciten el marc normatiu vulnerat en major proporció que no pas les queixes del CAC:

Gràfic 5. Número de queixes en relació a si expliciten o no l'incompliment dels marcs legals i/o d'autoregulació periodística

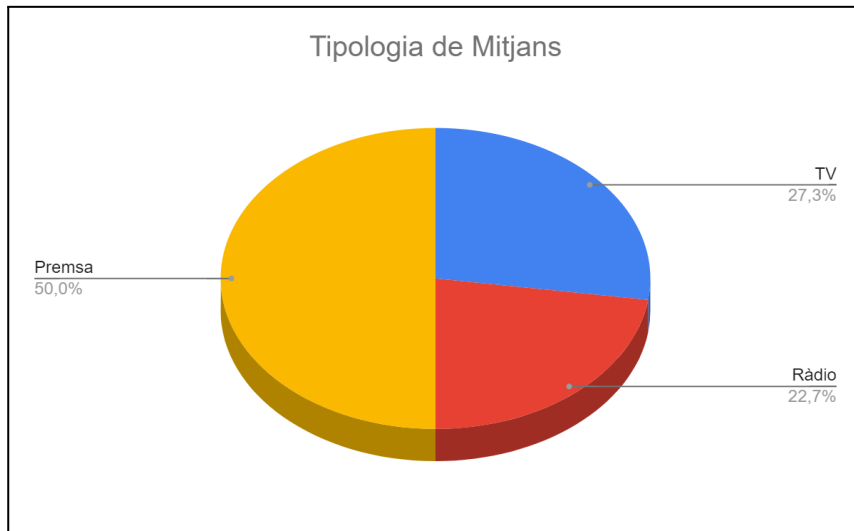
La desproporció dels resultats té dues possibles explicacions:

- el fet que el formulari de les queixes que posa a disposició dels usuaris a la seva web es pregunta concretament quins articles del Codi Deontològic es creuen vulnerats.
- el fet que el CAC i el CIC tenen delimitades les competències de tramitació de queixes: el CAC, com a organisme públic regulador, s'ocupa d'observar les infraccions dels marcs legals i el CIC, com a organisme privat autoregulador, s'ocupa de les infraccions del Codi Deontològic i els seus annexos.

Per tant, s'evidencia una **desigualtat en el coneixement que tenen del marc normatiu les persones usuàries del servei de queixes. Les eines de formulació de queixes poden afavorir o reduir aquesta desigualtat.**

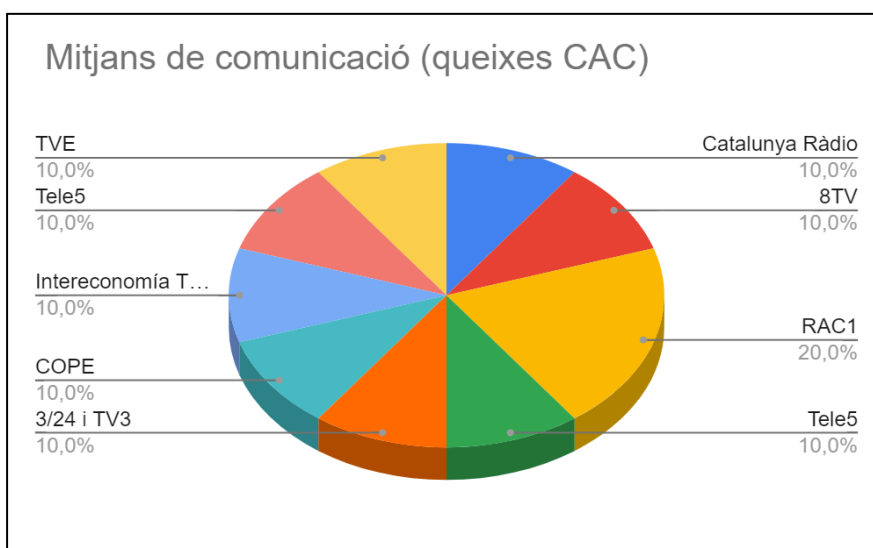
PR3. Quina tipologia de mitjans difonen més continguts susceptibles de ser motiu de queixa?

En termes generals, pel que fa al total de queixes gestionades pel CAC i pel CIC, els mitjans escrits i els mitjans audiovisuals es reparteixen a parts iguals la difusió de continguts susceptibles de ser motiu de queixa:

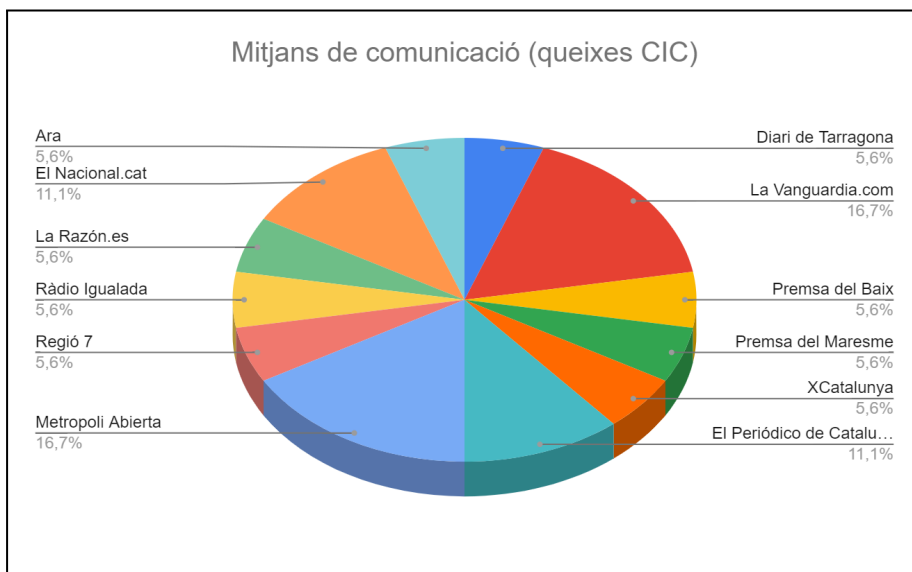
Gràfic 6. Percentatge de mitjans que motiven queixes en funció de la seva tipologia

Pel que fa a les queixes gestionades pel CAC, es detecta un nivell baix de reincidència en el cas dels mitjans assenyalats (hi ha una sola queixa per mitjà, tret de RAC1, que reincideix amb una queixa més):

Gràfic 7. Percentatge de queixes tramitades pel CAC en relació als mitjans de comunicació

El CIC, en canvi, registra una major diversitat de quantitat de queixes acumulades per mitjà de comunicació. Destaquen la major reincidència de Metròpoli Abierta i La Vanguardia (amb tres queixes cadascú), seguida de la de El Periódico de Catalunya i El Nacional (amb dues queixes cadascú).

Gràfic 8. Percentatge de queixes tramitades pel CIC en relació als mitjans de comunicació

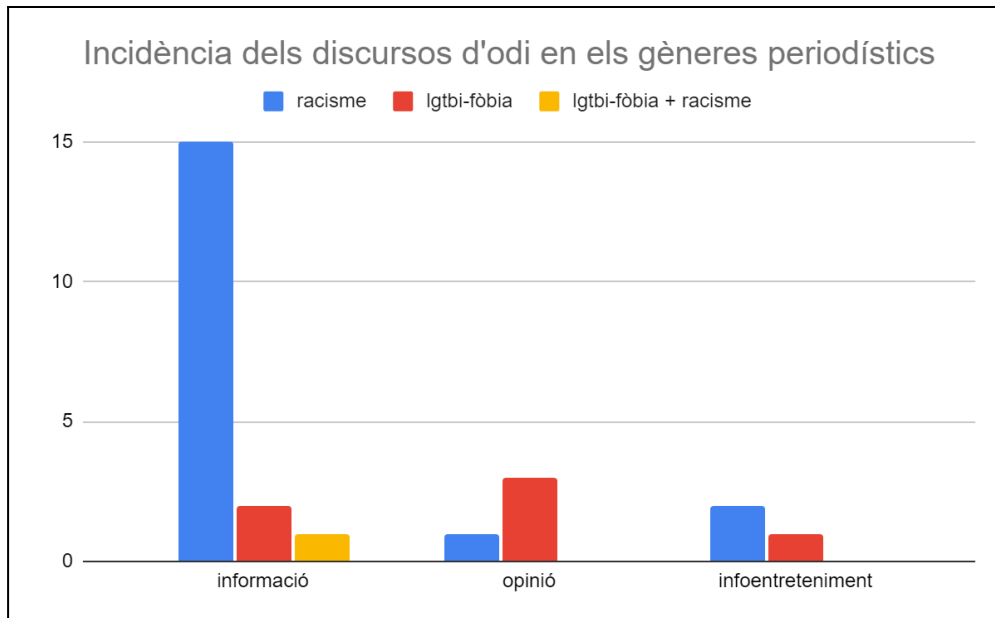
Per tant, **s'evidencia que les queixes fan referència tant a mitjans escrits com a mitjans audiovisuals. Els mitjans que acumulen més queixes són els de premsa escrita, seguits de la ràdio. No s'observen casuístiques en relació a les línies editorials.**

PR4. Quins són els gèneres periodístics amb els quals es difonen més continguts susceptibles de ser motiu de queixa?

Com a element destacar, els gèneres periodístics que més difonen els discursos racistes son els informatius, mentre que els discursos lgtbi-fòbics estan més repartits

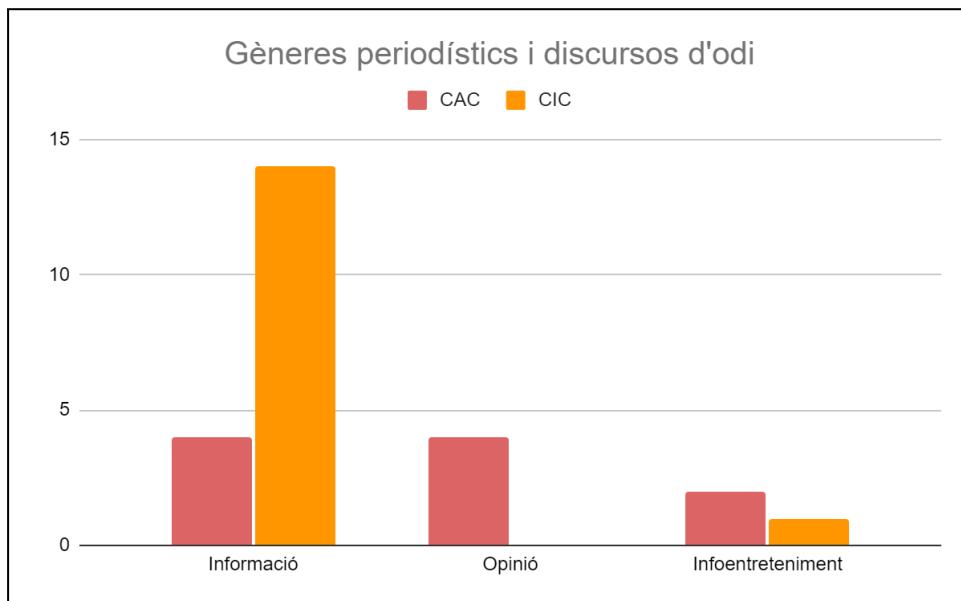

entre els diferents gèneres periodístics i apunten cap a una major incidència en els gèneres d'opinió.

Gràfic 9. Distribució dels discursos racistes i lgtbi-fòbics per gèneres periodístics

Es constata que el discurs d'odi racista i lgtbi-fòbic té una major diversificació pel que fa a la tipologia dels continguts i de gèneres periodístics quan es tracta de mitjans audiovisuals (queixes tramitades pel CAC). Totes les queixes relatives a programes d'infoentreteniment i a gèneres d'opinió corresponen a continguts audiovisuals. El CIC gestiona una única queixa corresponent a infoentreteniment (continguts emesos per l'emissora de ràdio M80). El CAC gestiona els altres dos casos corresponents a infoentreteniment més tots els casos de continguts difosos a través de gèneres d'opinió. Aquest fet pot explicar la major incidència de queixes relatives a gèneres informatius en el CIC.

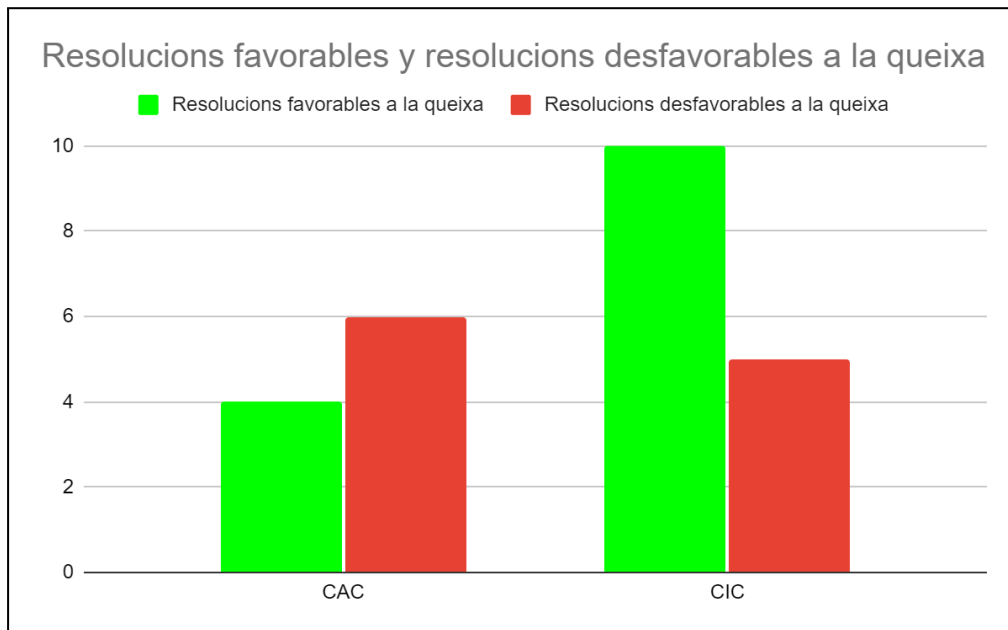
Gràfic 10. Percentatge de queixes tramitades pel CAC i pel CIC en relació als gèneres periodístics

Per tant, s'observa que **el CIC rep moltes més queixes per continguts emesos a través dels gèneres informatius que no pas el CAC, mentre que el CAC rep totes les queixes sobre els continguts emesos a través de gèneres d'opinió i gairebé totes pe que fa a l'infoentreteniment.**

6.3.2. Pel que fa a la gestió de les queixes per part del CAC i el CIC

PR5. Quina és la proporció de queixes resoltes a favor de la persona o entitat que fa la queixa?

El CIC emet més resolucions positives (totalment o parcialment favorables als motius de la queixa) que no pas negatives, quan en el cas del CAC és a l'inrevès. De les 15 resolucions del CIC, 10 son positives i 5 son negatives. Pel que fa al CAC, 4 son positives i 6 negatives.

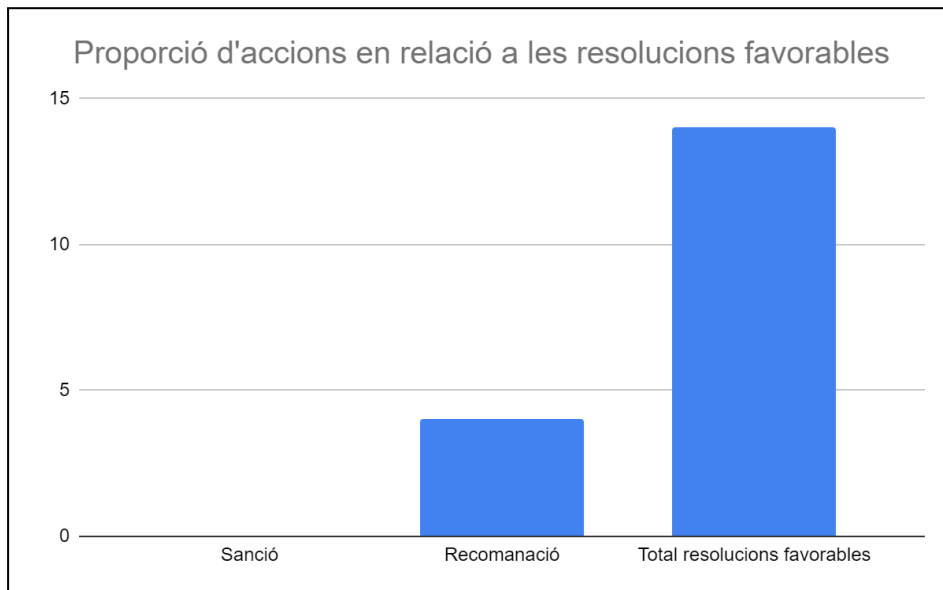

Gràfic 11. Número de resolucions favorables i desfavorables a la queixa per part de CAC i CIC

Per tant, **s'observa una tendència per part del CIC a resoldre a favor de la queixa, mentre que s'observa una tendència per part del CAC a resoldre en contra de la queixa.**

PR6. Quina és la proporció de queixes resoltes a favor de la queixa que impliquen una sanció, respecte les que impliquen una recomanació d'autoregulació dels mitjans?

No totes les queixes que han estat resoltes a favor de la queixa comporten una acció per part de l'organisme que ha gestionat el cas. Destaca, sobretot, la dada de zero sancions interposades durant el període estudiat. Quan l'acció implica l'impuls de l'autoregulació veiem també una molt baixa proporció de resolucions que acompanyen el seu veredicte d'una o varies recomanacions als mitjans sobre com abordar un tractament informatiu no discriminatori. Només 4 de 14 incorporen les recomanacions.

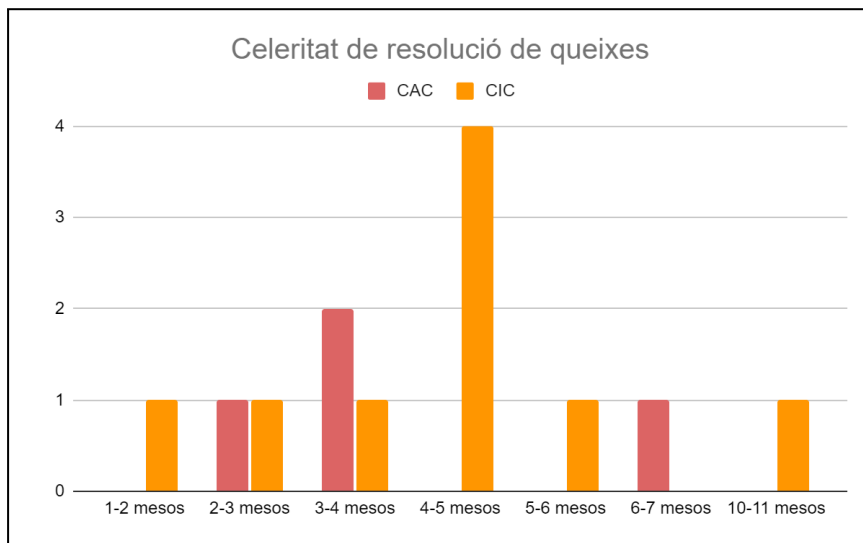

Gràfic 12. Proporció de queixes resoltes a favor de la queixa que impliquen una sanció al mitjà respecte les que impliquen una recomanació

Per tant, **tant el CAC com el CIC registren un nivell molt baix de capacitat d'actuació efectiva.**

PR7. Quina és la qualitat del servei d'atenció a les queixes?

Atenent els indicadors i les variables tingudes en compte a l'hora d'analitzar la qualitat del servei d'atenció de queixes, ens trobem davant dos resultats rellevant pel que fa al temps que els organismes triguen en comunicar la seva resolució: 1) No hi ha una pauta regular pel que fa a la celeritat de la resposta i 2) el temps d'espera de la resolució pot arribar a superar el mig any. En un cas (CIC), arriba als 10-11 mesos. El repunt de casos (4) resolts en 5-6 mesos remet al paquet de queixes CIC del 2019 sobre el tractament informatiu dels menors estrangers no acompanyats.

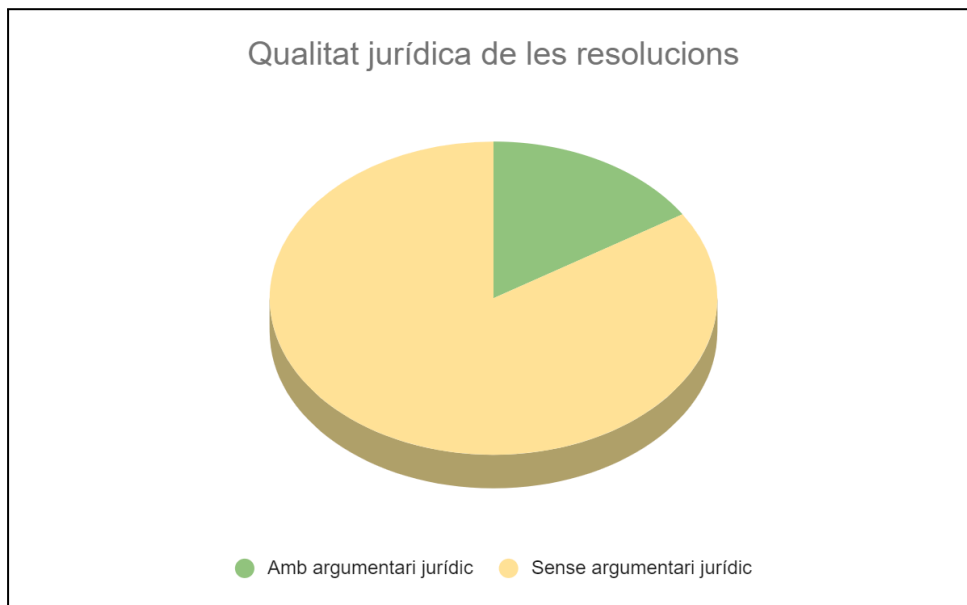

Gràfic 13. Quantitat de queixes per temps de resposta

Per tant, **tant el CAC com el CIC registren temps de resolució de les queixes molt variables i en gran mesura excessius.**

PR8. Quina és la qualitat jurídica de les resolucions del CAC i del CIC?

La formulació d'aquesta pregunta responia a l'interès inicial de confirmar si les resolucions emeses pel CAC i el CIC incorporaven la perspectiva jurídica i de quina manera. S'intuïa que el CIC, en no tenir competències reguladores, no incorporaria aquesta perspectiva, al contrari del CAC. A partir de les dades obtingudes podem observar que, certament, només el CAC utilitza l'argumentació en relació al marc legal i a la jurisprudència a través dels informes de la seva àrea jurídica.

Gràfic 14. Proporció de resolucions que incorporen argumentari jurídic

Es detecta que l'argumentació al voltant dels drets no és l'objecte central de la gran majoria de respostes a les queixes que han emès els dos organismes. Ho podem confirmar tant a partir de l'anàlisi de les dades relatives a les resolucions de les queixes (només 4 de 25 respostes presenten aquest argumentari) com a partir de l'anàlisi jurídica que hem realitzat sobre els informes tècnics que acompanyen les resolucions.

Per tant, tant el CAC com el CIC tenen un perfil baix pel que fa a la qualitat jurídica de les seves resolucions i en relació a la capacitat d'incorporar la referència als drets de les persones al capdavant de situacions discriminatòries.

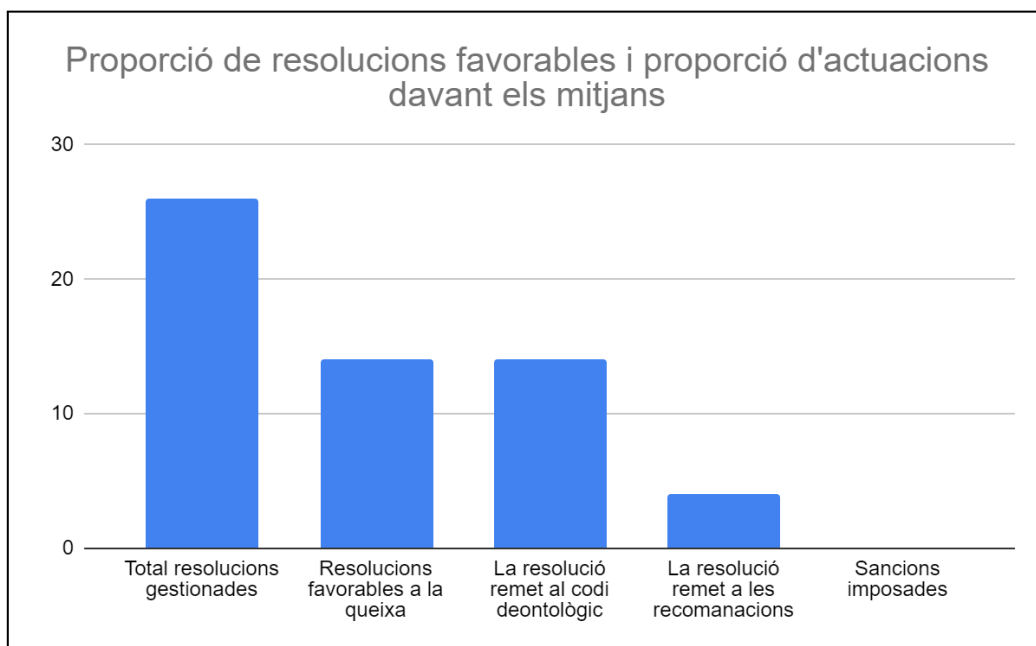
PR9. Quin és el grau d'impacte de les resolucions en el sistema de mitjans?

Les resolucions a les queixes presentades entre el 2014 i el primer trimestre del 2024 no han comportat la imposició de cap tipus de sanció als mitjans de comunicació. En els casos en què s'han acceptat els arguments de la queixa, les accions empreses pel CAC i

el CIC s'han limitat a fer arribar recomanacions als mitjans objecte de queixa, així com (en el cas del CIC) recordar l'articulat del Codi Deontològic aplicable al motiu de queixa.

El CAC no incorpora la menció al Codi Deontològic en les seves resolucions, com tampoc fa referència a altres recomanacions que no siguin les promogudes pel mateix organisme. D'igual manera, el CIC no menciona en les seves resolucions altres recomanacions que les quines es deriven dels annexos del Codi Deontològic.

La proporció de recomanacions fetes als mitjans des de les resolucions fallades a favor de la queixa es de 14 sobre 25. D'aquestes 14, 14 es remeten al codi deontològic a l'hora de comunicar la resolució i només 4 es remeten a les recomanacions existents en el corpus autoregulador.

Gràfic 15. Proporció de resolucions favorables i proporció d'actuacions davant dels mitjans

De tots els mitjans objecte de queixa, només hi ha constància de tres que rectifiquin els seus continguts. En un d'aquests casos, la rectificació es dona a pesar que la resolució no

donava la raó a la queixa. En aquest sentit, es constata que el poder d'incidència sobre la capacitat d'autoregulació dels mitjans és molt baixa.

Per tant, **el poder d'incidència en el sistema de mitjans del CAC i el CIC és molt limitat.**

6.3.3. Pel que fa a la visió que tenen les entitats

PR10. Quines males praxis periodístiques s'identifiquen?

Malgrat que alguna entitat (Secretariado Gitano) reporta una clara millora del tractament informatiu en relació als seu col·lectiu i malgrat també que gran part de les entitats reconeixen l'existència d'un sector professional minoritari dins del periodisme molt conscient i curós, destaca l'ampli abast de les seves percepcions negatives sobre la situació actual de l'exercici periodístic. A la següent taula s'indiquen els principals problemes identificats per part de les entitats pel que fa a les praxis periodístiques:

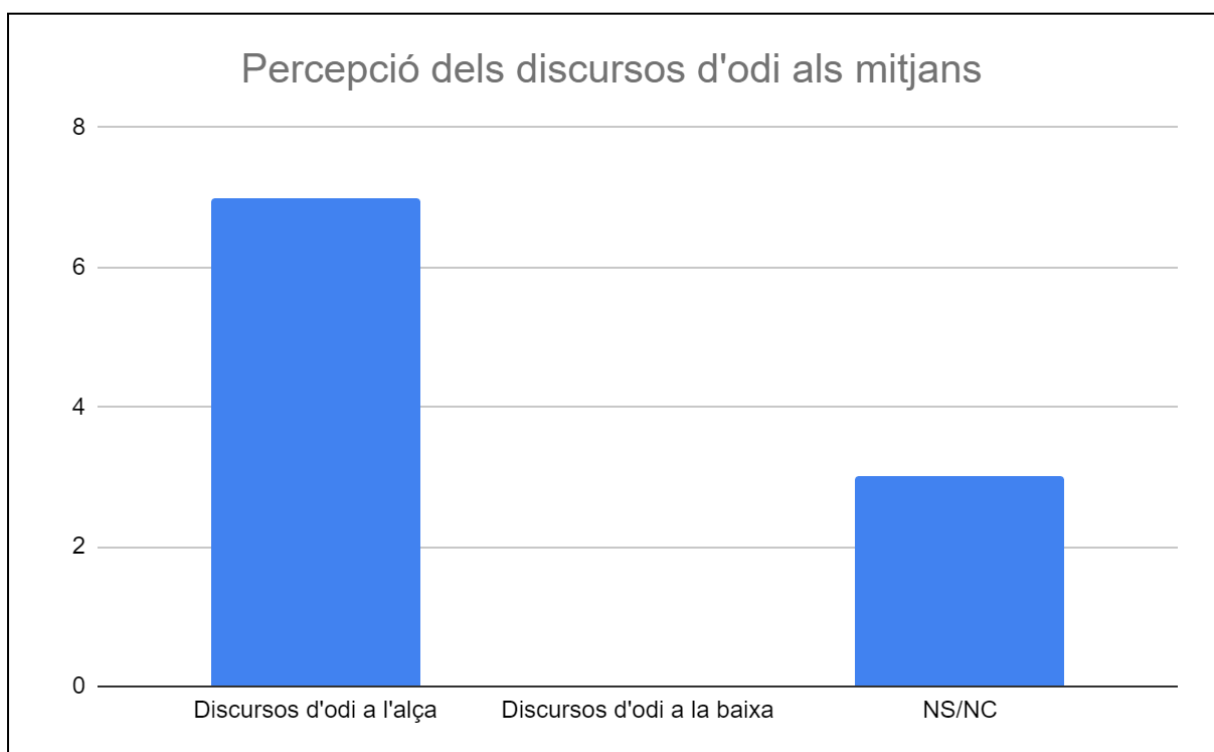
Les fonts d'informació	● Manca diversitat de fonts ● No es té en compte el col·lectiu com a font primària d'informació ni com a veu autoritzada/experta ● Només es demanen declaracions al col·lectiu en informacions amb un alt grau d'espectacularització ● Sobredimensió de la veu concedida a grups excloents
El llenguatge periodístic	● Llenguatge no inclusiu ● Llenguatge estereotipant ● Llenguatge sensacionalista ● Llenguatge criminalitzador ● Llenguatge opinatiu sense base argumentativa ● Llenguatge abusiu
La professionalitat de les i els periodistes	● Manca de rigor ● Manca de coneixements ● Manca d'experiència ● Manca d'ètica ● Prevalença dels prejudicis ● Manca de consciència i reflexió ● Foment de la desinformació ● Sobredimensió dels espais concedits a grups excloents

Les rutines periodístiques	• No es contrasta la informació • No es verifica la informació • No es donen dades de context
Els factors estructurals	• Precarització de les plantilles • Manca de temps per abordar les informacions amb rigor • Manca de formació de les i els periodistes • Manca d'independència • Prevalença dels interessos polítics i econòmics • Manca de regulació dels mitjans

Taula 2. Males praxis periodístiques identificades per les entitats

Pel que fa a l'altre indicador que s'ha tingut en compte a l'hora d'analitzar les males praxis periodístiques (el de la percepció que les entitats tenen de l'evolució dels discursos d'odi als mitjans), s'han obtingut els següents resultats:

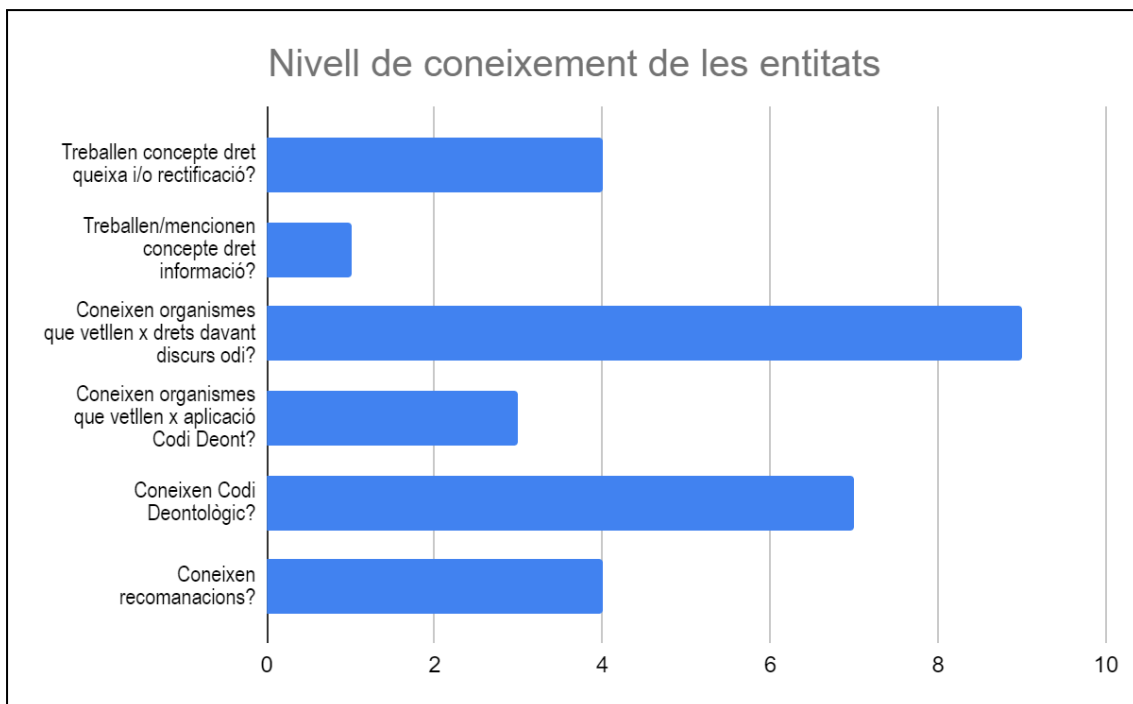

Gràfic 16. Percepció que tenen les entitats de la presència dels discursos d'odi als mitjans

Per tant, **les entitats demostren tenir un coneixement pràctic molt acurat sobre les males praxis que actualment sovintegen en els mitjans**. La seva percepció majoritària és que els **els mitjans de comunicació estan cedint cada cop més espais als discursos d'odi i a qui els divulguen**.

PR11. Quin nivell de coneixement tenen les entitats dels mecanismes de queixa?

Les entitats tenen un nivell baix del dret a queixa/rectificació. Menys de la meitat en coneixen el concepte. Encara més baix és el coneixement que demostren tenir del concepte de dret a la informació (només una de les 10 entitats entrevistades). Si bé tenen un alt coneixement dels organismes que vetllen per l'aplicació de les lleis en relació als discursos d'odi (9 de 10 n'esmenten més d'un), són poques (3) les que coneixen els organismes que vetllen per l'aplicació del Codi Deontològic de la Professi3 Periodística a Catalunya. Malgrat aix3, el nivell de coneixement del Codi resulta ser més alt (7 de 10 entitats el coneixen). Només 4 entitats coneixen algun tipus de recomanaci3 sobre com evitar el racisme i la lgtbi-f3bia en el tractament period3stic de les informacions.

Gràfic 16. Nivell de coneixement de les entitats en relació al dret a queixa i altres

Per tant, **les entitats tenen un alt coneixement de les institucions que vetllen per la no discriminació, incloent la lluita contra els discursos d'odi, però no son tan bones coneixedores del funcionament dels mecanismes i possibilitats de queixa pel que fa als discursos d'odi presents en els mitjans, ni veuen clar que per aquesta via puguin exercir els seus drets els col·lectius afectats.**

PR12. Quin grau d'eficiència atorguen les entitats als mecanismes de queixa?

Totes les entitats entrevistades coincideixen a l'hora de considerar ineficients els mecanismes de queixa. Davant la pregunta sobre quins són els defectes/limitacions dels actuals sistemes de queixes i de denúncia als que té accés la ciutadania, les entitats han donat respostes molt reflexionades que resumim en els següents punts:

- Interposar una queixa és iniciar un enfrontament desigual amb els mitjans. Els mitjans sempre tenen les de guanyar
- És preferible presentar la queixa als propis mitjans, ja que són més àgils en la resolució. L'Administració contesta amb molta lentitud i retard
- Els organismes a través dels quals es poden presentar queixes sobre els continguts dels mitjans són poc coneguts i estan allunyats del dia a dia de les entitats. Les entitats prefereixen treballar directament amb organismes que vetllen per la no discriminació.
- Falta coneixement dels mecanismes i vies de queixa, malgrat que hi hagi ens, com l'Oficina de No Discriminació de Barcelona, que ajuden molt a obtenir informació al respecte
- Els processos són tan llargs i impliquen tal inversió d'esforços que no val la pena intentar-ho
- Falta acompanyament en el procés.
- Llibertat d'expressió com a topall. Els organismes reguladors i autoreguladors donen la raó als mitjans quan el discurs d'odi es difon amb textos opinió.

- La població no té accés generalitzat a informació important com ara jurisprudència, denúncies o queixes que hagin funcionat.
- Poca o nul·la comprensió de què és el racisme i el discurs d'odi als mitjans
- Falta d'informació per part de la ciutadania sobre què és discurs d'odi.
- No val la pena l'esforç: no hi ha mai resposta sancionadora.
- Queixar-se pot comportar que els mitjans cancel·lin els col·lectius com a font d'informació o decideixin no informar sobre les temàtiques que els afecten.

Per tant, **les entitats no només es mostren crítiques en relació a l'eficiència dels mecanismes de queixa sinó que, a més a més, qüestionen que l'ús de la queixa els pugui beneficiar.**

PR13. Quins són els principals problemes amb què es topen els col·lectius afectats a l'hora d'exercir el dret a la queixa/denúncia?

Els principals problemes identificats a partir de les respostes de les entitats son:

- 1) La dificultat d'accés a la informació (no només sobre els procediments de queixa, sinó sobre la pròpia existència dels mecanismes i sobre els organismes que els habiliten)
- 2) La complexitat dels tràmits i la lentitud dels processos
- 3) La distància. Els organismes promotors dels mecanismes de queixa són vistos com molt allunyats de les realitats de les entitats, del seu dia a dia i de la comprensió del fenomen de la discriminació
- 4) La desconfiança que l'exercici del dret a queixa a través dels organismes competents serveixi per incidir realment en el sistema de mitjans
- 5) La manca de recursos. No es disposa ni de prou temps, ni de prou personal ni de prou diners per a incloure la cultura del dret a queixa en les seves estructures de funcionament

- 6) La por. Es tem per les possibles repressàlies (p. ex. cancel·lació com a fonts) pel fet d'“entrar en batalla” contra els mitjans de comunicació

Per tant, **els problemes identificats no apunten només a la manca de recursos o de coneixement sobre els mecanismes de queixa. Apunten també a la dificultat de reconciliar àmbits d'actuació, marcs de referència i lògiques de funcionament en la relació amb els organismes competents.**

PR14. Quin tipus d'iniciatives sorgeixen de les entitats per fer front als discursos d'odi? Entre les seves activitats, contempen la col·laboració amb altres entitats o organismes?

Les entitats es mostren força actives en relació al desenvolupament de propostes i accions per eradicar els discursos d'odi als mitjans. Pel que fa a les propostes, s'ha fet un recull de temes sorgits de la resposta a la pregunta “Quines serien les possibles accions de millora?”

- Incorporar altres processos, més participatius, on el nivell de qualitat de la garantia dels drets pogués ser mesurat també a partir de l'índex de participació dels col·lectius afectats. Garantir que les entitats i els afectats tinguin més veu a l'hora d'elaborar i millorar els mecanismes de regulació.
- Promoure més formacions, posar a l'abast recursos, combatre desconeixement. Garantir que la formació sigui continua (des de les universitats fins el sector professional). Impulsar formació específica per a entitats sobre els drets davant discursos d'odi i les vies de queixa/denúncia.
- Des de les pròpies entitats, elaborar recomanacions sobre el tractament periodístic d'informacions no discriminatòries, i/o col·laborar amb els mitjans de comunicació i les entitats del sector periodístic que les promoguin.
- Des dels moviments socials, promoure el dret de la ciutadania a exigir als mitjans no només la rectificació dels continguts dels mitjans, sinó la reparació o restitució envers els col·lectius afectats per continguts discriminatoris.

- Limitar el poder de les cooperacions a l'hora de decidir els continguts dels mitjans i de prioritzar la difusió d'idees antidemocràtiques i que atempten contra els drets de les persones.
- Millorar l'eficàcia dels canals de reclamació

Pel que fa a les accions que les entitats ja estan duent a terme, destaquen aquelles orientades a donar servei als seus usuaris i aquelles orientades a visibilitzar problemàtiques o elevar-les a altres entitats amb capacitat de gestionar-les. Així, entre les iniciatives destaquen:

- La creació d'espais de queixa o denuncia a la seva web
- L'oferta de formació adreçada als mitjans de comunicació
- La posada en marxa de serveis d'atenció (online, presencial i telefònica) a víctimes de discriminació
- L'ús d'eines i aplicacions que ajuden a detectar el discurs d'odi als mitjans
- La creació d'un banc de recursos per a la comunicació i relació amb els mitjans
- L'activació de protocols per a fer arribar amb celeritat les queixes i denúncies als organismes que les poden gestionar

Juntament a aquestes iniciatives, però, es detecta un alt nivell de dificultat per mantenir-les en el temps. La retallada de subvencions públiques sumada a la precarització de les plantilles fa que la viabilitat dels projectes no sempre estigui assegurada. En aquest sentit, es recullen afirmacions com ara "Vam tenir el protocol funcionant mentre se n'ocupava una persona. Ara ja aquesta persona ja no és a l'entitat i no sabem on para [el protocol]". En altres casos, les dificultats per mantenir el nivell d'activitat es manifesten a través del reconeixement que necessiten derivar certs temes (com ara la presentació de queixes formals) a altres entitats amb estructura suficient per a abordar-los. El tamany de les entitats i el grau de dependència econòmica de les subvencions esdevenen variables importants a tenir en consideració.

Per tant, **les entitats que no estan dotades d'una estructura potent veuen limitada la seva capacitat d'engegar iniciatives i mantenir-les en el temps. La col·laboració amb altres entitats i organismes esdevé una estratègia essencial per a la supervivència dels projectes.**

6.4. Consideracions finals

6.4.1. La performativitat del llenguatge com a eina de poder

A l'apartat 1.2. d'aquest informe feiem esment a un marc teòric que, arribats a les consideracions finals de la recerca, considerem important recuperar. Dèiem en aquell apartat que les aportacions de Judith Butler a l'estudi de la capacitat de denúncia o queixa de la ciutadania davant els continguts racistes i lgtbi-fòbics als mitjans era molt adient, ja que ens remetia als marcs d'interpretació jurídica que legitimaven la possibilitat de negar la capacitat performativa dels col·lectius discriminats pels discursos d'odi. Pensem que les conclusions d'aquest estudi contribueixen a refermar la comprensió d'aquest fenomen en el nostre context específic. Aquest marc teòric ens ha ajudat a identificar la necessitat d'ubicar la reflexió sobre l'eficiència dels mecanismes formals de queixa habilitats pel CAC i el CIC en un context més ampli, que és el quin configura el marge d'interpretació jurídica d'abast estatal marcat per una lògica preeminentment conservadora. A partir d'aquí hem pogut reflexionar sobre l'important limitació amb què es troba el model liberal de regulació i autoregulació dels mitjans al què Almiron et al. (2016) feien referència en la seva recerca per parlar de la distinció de la política de mitjans a Catalunya (pel que fa a l'*accountability*) respecte de la d'Espanya. Si bé els mecanismes de retiment de comptes sobre els continguts dels mitjans estan ideats per respondre els reptes de la regulació i de l'autoregulació dels mitjans de manera independent, els resultats d'aquest estudi ens porten a concloure que aquesta predisposició no és suficient. Tota la capacitat performativa implícita en la definició del model català com a model liberal de defensa dels valors democràtics es veu diluïda dins un aparell discursiu esdevingut hegemònic dins del marc estatal d'interpretació jurídica. Aquest és el marc en què es decideix sobre el que pot ser i no pot ser tingut en compte com una reivindicació legítima del dret a fer valdre la pròpia veu davant els discursos d'odi.

6.4.2. Constatacions i propostes

Hem considerat pertinent que les consideracions finals d'aquesta recerca s'adrecin de manera reflexiva a la pròpia capacitat performativa del que hem pogut deixar dit com a resultats i conclusions en aquest informe. Per això dedicarem aquest espai a l'abordatge de totes aquelles accions que, vistes totes les bones praxis identificades al llarg de l'estudi, es poden proposar des de la voluntat d'impulsar millores en el sistema català de gestió de queixes pels continguts racistes i lgtbi-fòbics dels mitjans, i que creiem són essencials a l'hora de trobar solucions a les limitacions i problemes que s'han detectat. El nostre posicionament com a investigadores aquí és explícit: no hem d'abandonar els espais de defensa dels drets de les persones. Son consideracions, per tant, que no es volen quedar ancorades en el mer llenguatge acadèmic ni en els seus espais de legitimació. Les exposarem amb l'objectiu d'interpel·lar no només tots els organismes i entitats que han participat en aquest estudi, sinó també tots els agents que, més enllà del camp específic d'estudi delimitat en aquesta recerca, poden tenir interès en participar en la configuració d'un sistema de mitjans lliures de discursos d'odi a Catalunya.

A mode de recapitulació, partim, doncs, d'un seguit de constatacions que hem pogut fer al llarg del treball de cerca i anàlisi:

- 1) La defensa i l'exercici dels drets són la pedra angular de l'activació dels mecanismes de queixa davant els continguts racistes i lgtbi-fòbics dels mitjans de comunicació
- 2) Les lleis i els codis ètics vigents contempnen els drets de les persones a no ser discriminades ni violentades mitjançant discursos d'odi
- 3) En l'àmbit penal l'efectivitat en el compliment de la normativa antidiscriminatòria és molt baixa. Aquest fet estableix un tipus de doctrina assumida i reproduïda en els procediments dels organismes reguladors dels mitjans de comunicació.
- 4) Tant el CAC com el CIC impulsen bones pràctiques, però presenten deficiències en els seus mecanismes de recepció i tramitació de queixes tant per a garantir l'exercici dels drets de la ciutadania com per a garantir que els mitjans de comunicació compleixin els seus deures.

- 5) Existeix un problema en relació a l'eficiència d'aquests mecanismes que pot passar inadvertit, com és la prevalència en el nostre context institucional d'una cultura jurídica conservadora, allunyada d'una interpretació de la normativitat antidiscriminatòria coherent amb seu origen polític i amb el seu posterior desenvolupament internacional i europeu.
- 6) Només 25 queixes tramitades en deu anys sobre discursos d'odi (cap en els darrers dos anys) i zero sancions son dades que mostren clarament una baixa incidència (i possible declivi) d'aquest tipus de procediments.

Partim també de la constatació que **hi ha un seguit d'iniciatives impulsades pels organismes i entitats analitzats que configuren una base important per a l'eradicació dels discursos d'odi als mitjans de comunicació a Catalunya**. En el decurs de la recerca hem detectat altres iniciatives que, si bé no formaven part del corpus de l'anàlisi, hem considerat oportú afegir al recull de l'**annex 7** per tal que estigui disponible com a material de consulta.

Adrecem aquesta acció al compliment dels objectius 4 i 5 d'aquest projecte de recerca:

- O5. Identificar bones pràctiques
- O6. Transferir el coneixement derivat d'aquest estudi fent que la informació generada sigui de lliure accés

Plantegem també des d'aquí la possibilitat que aquest llistat (que no ha pogut ser exhaustiu) resti obert a poder completar-se en endavant.

Dit això, formulem a continuació un seguit de propostes:

- A. Cal que els òrgans de regulació i autoregulació de la informació periodística emesa pels mitjans de comunicació **prioritzin**, entre les seves funcions, **l'impuls d'accions per millorar el coneixement ciutadà dels seus drets i deures i el desenvolupament d'una cultura democràtica amb base jurídica**, oberta als marges interpretatius europeus i internacionals. Les **bones pràctiques que cal reforçar** son:

1. Les tasques de **mediació/arbitratge** (entre els mitjans de comunicació, els sindicats i organitzacions professionals i la ciutadania)
  2. Les activitats de **divulgació** (adreçades a la ciutadania en general, però també en col·laboració amb les entitats on aquesta es veu representada)
  3. Les tasques educatives i de **formació** (adreçades tant a la ciutadania com a les i els periodistes i a les i els responsables dels mitjans)
  4. La **col·laboració entre diferents agents** (incloses la ciutadania organitzada, els sindicats i organitzacions professionals, les iniciatives privades, els organismes públics competents i les universitats) per incrementar el coneixement i actualitzar permanentment la detecció de limitacions i nous reptes.
  5. **Participar activament en els debats públics on es plantegin respostes als reptes que les normatives europees i internacionals (i algunes propostes de lleis a Espanya) estan abordant actualment.**
- B. Cal que els òrgans de regulació i autoregulació de la informació periodística emesa pels mitjans de comunicació **enduguin accions internes específicament adreçades a la millora de la confiança de la ciutadania** en els mecanismes per exercir el dret a queixa davant els discursos d'odi. Es detecta la necessitat d'actuació en els següents àmbits:
1. **Desenvolupament de formes d'evitar que la rectificació dels continguts motiu de queixa depengui només de la voluntat dels mitjans** i apel·lar a la seva responsabilitat social d'una manera més efectiva. En aquest sentit, afegim la proposta d'una de les entitats participants de la mostra d'estudi d'anar un pas més enllà i **demanar als mitjans no només rectificacions, sinó accions de reparació.**
  2. **Augment de la celeritat** de la resolució de les queixes
  3. **Revisió dels protocols** de tramitació de les queixes
  4. Augment i millora de la **sistematització de la recollida i monitorització de la informació** derivada de les queixes i les seves resolucions
  5. Desenvolupament d'una **estratègia gestió de dades en línia amb una millor transparència i accessibilitat:**

- i. Millora i simplificació dels mecanismes que permeten el **lliure accés** de la ciutadania a aquesta informació
  - ii. Revisió dels continguts i l'estructura de les pàgines web com a part de l'estratègia d'**afavorir una major cultura dels drets**.¹⁷
- C. Que els òrgans de regulació i autoregulació de la informació periodística emesa pels mitjans de comunicació **es dotin d'equips jurídics que garanteixin una interpretació de la normativitat que inclogui la protecció dels grups socials històricament discriminats** i no donin peu en les seves resolucions a que la ciutadania tingui una percepció negativa de la garantia dels drets (com ara la que es genera davant la col·lisió entre el concepte d'igualtat i el concepte de llibertat d'expressió o la que es genera davant la percepció d'impunitat de qui difon discursos d'odi).
- D. Que les **entitats del tercer sector incorporin als seus objectius immediats el coneixement i ús competent de la normativitat antidiscriminatòria que aborda els discursos d'odi**. Això passa per impulsar de manera col·laborativa amb altres entitats, les universitats, els sindicats o l'administració pública activitats per fomentar:
1. El coneixement del marc jurídic català, espanyol, europeu i internacional
  2. El coneixement dels mecanismes per exercir el dret a queixa o fins i tot per interposar una denúncia
  3. El desenvolupament d'estratègies per fer front als discursos d'odi que inclogui l'exercici del dret a queixa o la formulació de denúncies
- E. **Que es promogui un major debat social al voltant de la regulació del dret a la informació i a la comunicació**. Cal destacar que ni a l'Estat espanyol ni a Catalunya hi ha desenvolupades lleis que regulin la professió periodística i el dret de la ciutadania a la informació en compliment de l'article 20 de la Constitució i l'article 52 de l'Estatut. Un nou marc regulador permetria, a més, la **revisió de l'àmbit**

---

¹⁷ Posem com a exemple la bona organització de la informació i la bona navegabilitat de la pàgina web del Conseil de Déontologie Journalistique (CDJ) belga: <https://www.lecdj.be/fr/>

competencial dels òrgans independents que vetllen per la salut democràtica del sistema de mitjans.

La recuperació d'aquest debat és urgent i ho demostra el fet que els discursos d'odi es puguin seguir difonent sense aturador a través de les *fake news* o la desinformació (elements que atempten contra el dret a la informació). Aquesta reivindicació, de fet, té lloc aquí a Catalunya de forma paral·lela a les reivindicacions que es fan a escala estatal, però resta molt encorsetada com una qüestió sectorial o d'agenda política. La incorporació a l'agenda ciutadana del debat al voltant de la llei sobre el Dret a la Informació podria adreçar la qüestió de la creixent propagació de discursos d'odi i d'informacions malintencionades i contribuiria a desenvolupar una reflexió sobre drets democràtics, a nivell de ciutadania, en línia amb el que es ve reivindicant des de fa anys per una part de les associacions de periodistes.

6.5. Altres consideracions

En aquest apartat exposarem aquelles qüestions que l'estudi no ha pogut abordar i que caldria desenvolupar en recerques futures:

Caldria ampliar els objectius del projecte WE2.0 per incloure l'anàlisi de la **capacitat de queixa/denúncia dins del propi sector professional periodístic davant les situacions de cancel·lació o assetjament lgtbi-fòbic i racista a què poden estar sotmeses les i els periodistes**. Considerem important poder abordar aquest tema en un futur no molt llunyà, ja que es tracta d'una qüestió urgent que no es pot desatendre.

Hi ha una altra qüestió que s'ha apuntat en aquesta recerca, però sobre la que convindria aprofundir més. Es tracta del fet que actualment existeixen mitjans de comunicació digitals i un segment de periodistes dins del sector professional (alguns d'ells presents en la mostra analitzada) que segueixen una **línia editorial marcada pel sensacionalisme, amb estesa trajectòria en la difusió de *fake news* i d'informació d'escàs rigor periodístic**. S'obre aquí la necessitat d'estudiar amb detall no només l'explicació econòmica (de model de negoci del mitjà) sinó també les raons ideològiques subjacents en les línies editorials per tal de poder

confirmar si en la base d'aquests mitjans hi ha un ideari d'extrema dreta, tal com apunten els indicis recollits en aquesta recerca.

Un altre tema important que caldria adreçar en investigacions futures és el de l'**impacte de les SLAPPS** (Strategic Lawsuits Against Public Participation) en l'exercici d'un periodisme lliure de discursos d'odi. Pensem que aquest tema (i la seva creixent incidència en forma de denúncies contra periodistes que apliquen els codis deontològics en el seu treball) mereix un abordatge interdisciplinar on la perspectiva dels estudis de dret torna a ser imprescindible.

Per últim, els resultats d'aquest estudi apunten cap a un altre tema important que mereix ser analitzat amb major deteniment, i que el CIC està ja de fet abordant des de les seves comunicacions públiques, com és la **capacitat de mediació dels consells de premsa**. A Bèlgica s'ha desenvolupat una recerca puntera en aquest àmbit (Vidal i Hanot 2024) que mereix ser tinguda en compte com a referent. L'abordatge d'aquest tema en el nostre context més immediat constituïria una eina important per a l'impuls d'una major eficiència dels consells i d'una major confiança per part de la ciutadania en els processos de resolució de les seves queixes sobre els continguts dels mitjans de comunicació.

7. Bibliografia

Abramovich, V. [Víctor] (2022) “Dilemas jurídicos en la restricción de los discursos de odio”. *Sur - Revista Internacional de Derechos Humanos*, 19 (32): 87-99
<https://sur.conectas.org/es/dilemas-juridicos-en-la-restriccion-de-los-discursos-de-odio/>

Abrisketa Uriarte, J., 2015. *La discriminación racial: un análisis comparado sobre el marco jurídico internacional y europeo*. Revista electrónica de estudios internacionales, (29). Disponible a: DOI: [10.17103/reei.29.02](https://doi.org/10.17103/reei.29.02)

Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea i Tribunal Europeu de Drets Humans, 2011. *Manual de legislación europea contra la discriminación*. Luxemburg: Oficina de Publicaciones de la Unión Europea. Disponible a: https://www.echr.coe.int/documents/handbook_non_discri_law_spa.pdf.

Aguilar García, M. A. (dir.), 2015. *Manual práctico para la investigación y enjuiciamiento de delitos de odio y discriminación*. Catalunya: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Disponible a: https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/manual_investigacion_delitos_odio.pdf.

Akotirene, C. [Carla], 2018. *Interseccionalidade*. São Paulo: Pólen Livros.

Al Hasani Maturano, A. [Amir] (2023). El discurso del odio y la libertad de expresión (Especial referencia al ámbito político y artístico). Tesis doctoral, Universitat Illes Balears. https://repositori.uib.es/xmlui/bitstream/handle/11201/160482/AlHasani_Maturano_Amir.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Alastuey Dobón, C., 2016. “Discurso de odio y negacionismo en la reforma del Código penal de 2015”. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, núm. 18-14, pp. 1-38.

Alcácer Guirao, R., 2012. “Discurso de odio y discurso político”. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, núm. 14-02, pp. 1-32.

Almeida, S., 2019. *Racismo estrutural*. Belo Horizonte: Letramento.

Almiron N., Narberhaus M., Mauri M., 2016. “Mapping media accountability in stateless nations: the case of Catalonia”. *Catalan journal of communication & cultural studies* 8(2): 207-25.

https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/33237/Almiron_cat_mapp.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Anderson, T. H., 2004. *The Pursuit of Fairness: a History of Affirmative Action*. [ebook] New York: Oxford University Press.

Balibar, E. [Etienne] & Wallerstein, I. [Immanuel], 1991. *Race, nation, class: Ambiguous identities*. Verso.

Bazzaco, E., García Juanatey, A., Palacios, A., Tarragona, L. i Torrent, Ll., 2017. *Guia CIBERESPECT*. Barcelona: Institut de Drets Humans de Catalunya, SOS Racisme Catalunya i United Explanations. Disponible a: http://www.sosracisme.org/wp-content/uploads/2018/01/11-12-5-11.admin_.CIBERESPECT_Guia_practica.pdf.

Bourdieu, P. [Pierre], 2000. *Poder, derecho y clases sociales*. Bilbao: Desclée De Brouwer.

Brown, W. [Wendy], 2000. "Suffering rights as paradoxes". *Constellations*, 7 (2). Disponible a: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8675.00183>

Butler, J. [Judith], 2021. *Excitable speech: A politics of the performative*. London: Routledge.

Cabo Isasi, A i García Juanatey, A., 2016. *El discurso del odio en las redes sociales: un estado de la cuestión*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/bcnvsodi/wp-content/uploads/2015/03/Informe_discurso-del-odio_ES.pdf.

Canet, V. [Vicent], 2018. *Home, gai i jove: La imatge del col·lectiu LGBTI als mitjans [Man, gay and young: The image of the LGBTI collective in the media]*. Mèdia.cat. Observatori crític de mitjans. https://www.media.cat/wp-content/uploads/2018/05/Informe_LGTBI.pdf

Castilla Juárez, K., 2018. *Crimen de odio, discurso de odio: en el Derecho las palabras importan*. Barcelona: Institut de Drets Humans de Catalunya. Disponible a: <https://www.idhc.org/es/investigacion/publicaciones/discriminacio-intolerancia-iodi/crimen-de-odio-discurso-de-odio-en-el-derecho-las-palabras-importan.php>.

Carratalá, A. [Adolfo], & Herrero-Jiménez, B. [Beatriz], 2021. La regulación contra el discurso de odio hacia el colectivo LGTBI en los medios: Análisis comparado de diez leyes autonómicas. *Revista De La Asociación Española De Investigación De La Comunicación*, 6(12), 58-80. <https://doi.org/10.24137/raeic.6.12.3>

Clua-Infante, A. [Anna], Fernández, M. [Mariano] i García, J. [Javier], 2006. "Medios sin ánimo de lucro en la regulación del audiovisual. El caso de España: del vacío legal al espacio

marginal". A *Pensamiento crítico, comunicación y cultura*. I Congreso Nacional ULEPICC-España.

Clua-Infante, A. [Anna] & Gómez, D. [Dardo], 2024. *De las fake news al poder. La ultraderecha que ya está aquí*. Madrid: Akal

Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2002. "Recomanacions del CAC sobre el tractament informatiu de la immigració", a *Quaderns del CAC*, 12 (pp.63-67) https://www.cac.cat/sites/default/files/2019-05/Q12_recomanacions_CA.pdf

Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2009. *Informe sectorial trimestral. La presència de la immigració en la informació. Gener-març de 2009*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. https://www.cac.cat/sites/default/files/migrate/actuacions/Continguts/IST_2_2009_Informe_pres_ncia_immigraci_.pdf

Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2017. *Recomanacions sobre el tractament de les persones lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals (lgtbi) als mitjans audiovisuals*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. https://www.cac.cat/sites/default/files/2018-02/Recomanacions_lgtbi_CA.pdf

Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2018. *Recomanacions sobre el tractament de la comunitat gitana als mitjans de comunicació*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. https://www.cac.cat/sites/default/files/2018-11/Recomanacions_comunitat_gitana_CA.pdf

Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2021. *Recomanacions sobre el Tractament Informatiu de les Persones Migrades i Refugiades*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. https://www.cac.cat/sites/default/files/2021-03/Recomanacions_persones_migrades_refugiades_0.pdf .

Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2024. *Recomanacions sobre el tractament de les persones lgtbiQ+ als mitjans audiovisuals*. https://www.cac.cat/sites/default/files/2024-05/Recomanacions_lgtbi%2B.pdf

Correia, J. C. [Joao Carlos], Serrana Tellarí, A. [Ana], & Rocha, H. [Heitor] (2017). *Esferas públicas, intelectuais e mídia: inclusão e exclusão social nas teorias da democracia*. *EPTIC*, 19: 153-169.

Cortina Orts, A., 2017. *¿Cómo superar los conflictos entre el discurso del odio y la libertad de expresión en la construcción de una sociedad democrática?* *Anales de la Real Academia de Ciencias morales y políticas*, Fascículo 1, pp. 77-92. Disponible a:

https://www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-M-2017-10007700092.

Cugat Tarridas, N. [Núria] (2023). *Quan el discurs d'odi es maquilla de feminisme: anàlisi crítica comparada del discurs anti Llei Trans del PSOE i Vox*. Treball Final de Grau, Universitat Autònoma de Barcelona <https://ddd.uab.cat/record/284331>

Esteva García, F., 2008. *Las directivas europeas contra la discriminación racial y la creación de organismos especializados para promover la igualdad. Análisis comparativo de su transposición en España y en Francia*. Revista de Derecho Constitucional Europeo, (10), pp. 189-230. Disponible a:

<https://www.ugr.es/~redce/REDCE10/articulos/05FrancinaEsteveGarcia.htm>.

Estévez Araújo, J. A (ed.), 2013. *El libro de los deberes*. Madrid: Trotta.

Federación de Servicios a la Ciudadanía CCOO (FSC-CCOO) i Federació Estatal de Lesbianes, Gais, Transexuales y Bisexuales (FELGTB), 2019. *Guía de buenas prácticas para medios de comunicación*. <https://fsc.ccoo.es/d049101d1a87483b97155ecf7302c028000050.pdf>

Ferrajoli, L., 2018. *El paradigma garantista. Filosofía crítica del derecho penal*. Traduit de l'italià per A. Greppi. Madrid: Trotta.

Fleischman, L. [Lucía], Reguero, N. [Núria], i Sáez, C. [Chiara], 2009. "Políticas de comunicación y sustentabilidad del tercer sector de la comunicación: el caso catalán en el contexto español y europeo". A *VII Congreso Internacional de la Unión Latina de Economía Política de la Información, la Comunicación y la Cultura* (ULEPICC) (pp. 7-9)

Fòrum d'entitats de persones usuàries de l'audiovisual (CAC), 2010. *Les formes de discriminació per motius d'orientació sexual i d'identitat de gènere en els mitjans de comunicació audiovisual*

https://www.cac.cat/sites/default/files/2018-04/Formes_discriminacio_orientacio_sexual_i_identitat_de_genere.pdf

Fundación Secretariado Gitano, 2017. *Guía para combatir el discurso de odio*. Madrid: Fundación Secretariado Gitano. Disponible a: https://www.gitanos.org/upload/96/00/GUIA_COMBATIR_DISCURSO_ODIO_FSG.pdf.

Fundación Secretariado Gitano, 2010. *Guía práctica para periodistas: Igualdad de trato, medios de comunicación y comunidad gitana*. Madrid: Fundación Secretariado Gitano. Disponible a: https://www.gitanos.org/upload/54/77/Guia_Practica_Com_FinalCompleto.pdf

Gascón Cuenca, A., 2016. *El discurso de odio en el ordenamiento jurídico español: su adecuación a los estándares internacionales de protección*. Navarra: Thomson Reuters Aranzadi.

Giménez Merino, A., 2016. *La aporía de los derechos fundamentales sin soberanía*. Revista da EMERJ, 19(76), pp. 17-29. Disponible a: https://www.emerj.tjrj.jus.br/revistaemerj_online/edicoes/revista76/revista76.pdf.

Grup Barnils, 2017. *El prejudici fet notícia. Informe de l'estudi del discurs d'odi als mitjans de comunicació (2016-2017)*. Disponible a: https://discursodimitjans.media.cat/wp-content/uploads/2017/02/Estudi_2016-2017_00.pdf

Jiménez Leseduarte, A. [Ángel] (2003) *El control de la informació a Catalunya: Regulació i autoregulació dels periodistes i mitjans de comunicació*. [Treball final de grau]. Universitat Oberta de Catalunya. <http://hdl.handle.net/10609/1138>

Landa Gorostiza, J. M., 2004. Racismo, xenofobia y Estado democrático. *Eguzkilore*, (18), pp. 59-71. Disponible a: <https://www.ehu.eus/documents/1736829/2174326/05Landa.pdf>.

Laurenzo Copello, P. [Patricia], *La manipulación de los delitos de odio* a Portilla Contreras, G. i Velásquez Velásquez, F. (dir.), 2020. *Un juez para la democracia: libro homenaje a Perfecto Andrés Ibáñez*. Madrid: Dykinson, 2020.

Laurenzo Copello, P., & Daunis Rodriguez, A. (2021). *Odio, prejuicios y derechos humanos*. Comares.

López Gutiérrez, J. et al., 2020. *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España*. Madrid: Oficina nacional de lucha contra los delitos de odio.

Mir García, J. [Jordi] 2021. Necesidad de verdad, conflicto y generosidad. Más allá de la crítica a la cancelación. *Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*, ISSN 1888-0576, Nº. 152, 2020-2021, págs. 53-66

Moragas SpàM. D. [Miquel de], Fernández Alonso, I. [Isabel], & López López, B. [Bernat], 2003. "Les polítiques de comunicació". *Informe de la Comunicació a Catalunya*, 231-246.

Nadal Sabaté, C. et. al. (coord.), 2022. *Racismo digital y Covid-19*. Catalunya: UAB.

OSCE, 2005. *La lucha contra los delitos de odio en Europa*. Materiales didácticos n. 5, Madrid.

OSCE, 2014 *Hate Crime Data Collection and Monitoring: A Practical Guide*

<https://www.osce.org/odihr/datacollectionguide>

Robinson, C. J., 1997. *Black Movements in America*. New York: Routledge. Disponible a:

<https://www.proquest.com/docview/229979729?accountid=15299&pq-origsite=primo&forcedol=true>.

Rozgonyi, K. [Kristzina], 2020. “Negociació d’un nou marc normatiu per a les plataformes audiovisuals d’ús compartit: propostes per a un model de governança responsable de la llibertat d’expressió en línia”. *Revista Catalana de Dret Públic*, 83-98.

Sampedro, V. [Víctor] 2021. Espacio público digital y dinámicas polarizadoras. *Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*, ISSN 1888-0576, Nº. 152, 2020-2021, págs. 33-43

Serra, L., 2018. *Discurs d’incitació a l’odi. Anàlisi des dels drets humans i pautes interpretatives*. Barcelona: Institut de Drets Humans de Catalunya. Disponible a: https://www.idhc.org/arxius/recerca/Discurs_incitacio_odi.pdf.

SOS Racisme Catalunya, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 i 2021. *L’estat del racisme a Catalunya*. Barcelona: SOS Racisme Catalunya.

Torrent, B. G. (2023). El discurs de l’odi de la ultradreta. *Política & prosa*, (54), 37-41.

Trindade, Luiz Valério. *Discurso de ódio nas redes sociais*. São Paulo: Jandaíra, 2022.

Vicente Herreros, A. [Andrea] i Guerrero Moya, N. [Natalia], 2020. *El tractament mediàtic dels MENAS: un estudi sobre la criminalització dels mitjans al col·lectiu i la influència en el pensament social*.

https://ddd.uab.cat/pub/tfg/2020/236569/TFG_GuerreroMoya_Natalia_VicenteHerreros_Andrea.pdf

Vidal, A. [Anna] i Hanot, M. [Muriel], 2024. *The importance of Mediation among European Press and Media Councils (1)*. Brussel·les: Association pour l’autorégulation de la déontologie journalistique /Conseil de déontologie journalistique.

<https://www.presscouncils.eu/how-do-european-press-and-media-councils-resort-to-mediation/>

8. ANNEXOS

ANNEX 1: Guió de l'entrevista

PREGUNTES

- 1) Teniu mecanismes per a recollir les queixes i peticions ciutadanes de rectificació dels continguts dels mitjans? Teniu eines i mecanismes per interposar denúncies? En cas afirmatiu, si us plau, indiqueu quines han estat les principals queixes/denúncies i com les heu gestionat.
- 2) Treballeu amb les vostres usuàries des del concepte del dret a queixa i rectificació o el dret a la informació (a banda de conceptes com el del dret a la no discriminació o similars)?
- 3) Coneixeu les lleis que regulen els discursos d'odi? Coneixeu els organismes que vetllen per l'aplicació d'aquestes lleis? En cas afirmatiu, si us plau, indiqueu quines lleis i quins organismes.
- 4) Coneixeu els codis deontològics del periodisme? Coneixeu els organismes que vetllen pel seu compliment? En cas afirmatiu, si us plau, indiqueu quins.
- 5) Coneixeu algun document de recomanacions sobre el tractament informatiu de temes relacionats amb el col·lectiu LGBTI / col·lectius racialitzats? En cas afirmatiu, podeu especificar quin o quins? Com considereu que s'ha d'abordar la LGBTIfòbia o el racisme des dels mitjans de comunicació o els discursos d'odi presents a la societat? S'ha de donar veu a les fonts LGBTI-fòbiques o racistes? S'ha de donar el contrapés del moviment LGBTI o del moviment antirracista o de persones migrades de forma més freqüent?
- 6) Si heu utilitzat espais de queixa o denúncia sobre els continguts dels mitjans, heu fet esment al concepte de discurs d'odi? Per què?
- 7) Si us heu adreçat a organismes que vetllen pel compliment dels preceptes ètics de l'ofici d'informar i per la qualitat dels continguts dels mitjans, si us plau, indiqueu quines notícies van motivar les queixes (tema, data, autoria, mitjà)
- 8) En cas que no us hagueu adreçat a aquests organismes, si us plau, podrieu enumerar almenys dos esdeveniments noticiosos al voltant dels quals hagueu detectat males praxis periodístiques?
- 9) Penseu que la societat és conscient del dret a la queixa o denúncia davant les males praxis informatives?

- 10) Penseu que en són conscients d'aquests drets el col·lectiu LGBTI o les persones racialitzades o migrades o els moviment LGBTI o l'antirracista o el de defensa dels drets de les persones migrades?
- 11) Quins són per vosaltres els defectes/limitacions dels actuals sistemes de queixes i de denúncia als que té accés la ciutadania? Quines serien les possibles accions de millora?
- 12) Com valoreu l'actual moment pel que fa als drets i la capacitat que té la ciutadania i els moviments socials pels drets civils d'incidir en el tractament informatiu?
- 13) Quines són les vies que considereu més adequades per presentar queixes i treballar amb els mitjans?
- 14) Quin balanç general feu del tractament informatiu del col·lectiu LGBTI, de persones migrades o racialitzades? I de la presència en l'esfera pública de discursos d'odi cap a aquests col·lectius? Heu notat una evolució en el temps?
- 15) Heu fet algun estudi o prospecció de la qüestió? Teniu algun informe/anàlisi fet sobre el tractament informatiu i els discursos d'odi contra les persones LGBTI, les persones migrades o les persones racialitzades? Quines són les principals conclusions?
- 16) Heu fet alguna campanya o comunicació sobre aquest tema? (si us plau, indiqueu-ne les dades descriptives: tema, data, estratègies i mitjans de difusió...)
- 17) Heu generat notes de premsa, articles d'opinió, posts a un blog o a xarxes socials, o heu acudit a algun organisme? Heu acudit als mitjans?
- 18) Disposeu de dades obertes sobre les queixes, denúncies o resultats d'estudis realitzats? En cas afirmatiu, podeu especificar des d'on s'hi pot accedir?
- 19) Actualment existeix una polèmica sobre si les legislacions contra els delictes i els discursos d'odi poden entrar en contradicció amb la defensa de la llibertat d'expressió. Quina és la vostra posició al voltant d'aquest tema?

ANNEX 2: Full de consentiment informat (entrevistes)

FORMULARI DE CONSENTIMENT INFORMAT PROJECTE **Wisdom Empowerment 2.0 (WE2.0)**

Aquest document té l'objectiu d'informar-vos sobre el Projecte **Wisdom Empowerment 2.0** (d'ara en endavant, **WE2.0**) al que se us convidem a participar i que té com a finalitat la cerca, recollida i anàlisi de dades sobre queixes o denúncies en relació a dues dimensions dels discursos d'odi racistes i LGTBIfòbics:

- Denúncies/queixes de la ciutadania per mala praxi dels mitjans de comunicació
- Denúncies /queixes de les i els periodistes víctimes d'assetjament o violència racista /LGTBIfòbica en la cobertura d'aquests temes

La nostra intenció és que rebeu la informació correcta i suficient per a què pugueu decidir si accepteu o no participar en el Projecte. Us demanem que llegiu aquest document amb atenció i que ens formuleu els dubtes que tingueu.

Títol del Projecte: Wisdom Empowerment 2.0 (WE2.0)

Objectiu general del Projecte:

L'objectiu principal del Projecte és identificar i analitzar les queixes i denúncies generades al voltant dels discursos d'odi (xenofòbia i LGTBIfòbia) en l'àmbit dels mitjans de comunicació a Catalunya entre els anys 2014 i 2022

Objectius específics:

- Anàlisi de les dades en relació als marcs reguladors/jurisprudència dels delictes d'odi en l'esfera pública catalana pel que fa al racisme/xenofòbia i a la LGTBIfòbia
- Detectar possibles mancances o limitacions en l'exercici del dret a la informació per part de la ciutadania
- Detectar possibles mancances o limitacions en l'exercici del dret a la comunicació per part de les i els periodistes
- Construcció d'una base de dades obertes
- Elaboració d'unes recomanacions per a periodistes i mitjans de comunicació
- Elaboració d'unes recomanacions per a les entitats del tercer sector que donen servei i suport als col·lectius que configuren l'objecte d'estudi
- Elaboració d'unes recomanacions per a les institucions de l'administració pública que s'encarreguen de vetllar pel compliment de la deontologia periodística

El que es pretén analitzar són les dades obtingudes de les següents cerques:

- Cerca de dades del sector periodístic (Col·legi, sindicats)
- Cerca de dades dels mitjans de comunicació públics, privats i del tercer sector
- Cerca de dades d'entitats
- Cerca de dades d'organismes governamentals per la salvaguarda de la deontologia periodística
- Cerca de dades d'organismes governamentals per la no-discriminació
- Cerca de dades jurídiques

Metodologia mixta quantitativa/qualitativa: Consulta de dades disponibles, enquesta, entrevistes.

Persona responsable del Projecte: Anna Clua Infante

Nom:
 Cognom:
 DNI:
 Correu electronic:

Actua en el seu propi nom

Actua en nom i representació de [Especificar nom de l'entitat/empresa/institució]

MANIFESTO QUE HE ESTAT INFORMAT/DA DE LES QÜESTIONS RELACIONADES AMB EL PROJECTE

El tractament de les dades de caràcter personal de tots els subjectes participants s'ajustarà al que es disposa al Reglament General de Protecció de Dades (UE) 2016/679 i a la Llei Orgànica 3/2018 de Protecció de Dades Personals i garantia dels drets digitals.

La persona investigadora Responsable del tractament, durà a terme el tractament de les dades facilitades de la meua titularitat o corresponents a l'entitat/empresa/institució a la qual represento per a la realització de la recerca descrita en el marc del Projecte i segons els termes següents:

Informació bàsica sobre protecció de dades personals	
Responsable del tractament	Anna Clua. DNI XXXXXXX. Adreça electrònica: XXXXXX. Telèfon de contacte: XXXXXXXX ¹⁸
Finalitats	- Dur a terme les activitats de recerca detallades al marc del Projecte - Si vostè ens autoritza, gestionar la autorització d'ús del material audiovisual que contingui la seva imatge i/o veu al marc del Projecte.
Destinatari	Les seves dades personals seran utilitzades únicament pels membres de l'equip de recerca Vicent Canet, Josep Granados i Anna Clua sota responsabilitat d'aquesta última com a investigadora principal i no es comunicaran a tercers sense el seu consentiment, excepte en els supòsits previstos per la llei.
Drets dels interessats	Podreu exercitar el vostre dret d'accés, rectificació, suspensió, oposició, a no ser objecte de decisions individuals automatitzades, portabilitat i limitació enviant un correu electrònic a XXXXXX, adjuntant una fotocòpia del DNI o document acreditatiu de la seva identitat.

¹⁸ En aquest annex s'han esborrat les dades personals donat el caràcter públic i obert de l'informe de la recerca. Al full de consentiment que es va fer arribar a les entitats aquestes dades estaven degudament consignades.

Informació addicional	Podeu revisar la informació addicional sobre el projecte WE2.0 a la pàgina web del Grup de Recerca Àgora (UOC)

ACCEPTO EL TRACTAMENT DE DADES PERSONALS EN EL MARC DEL PROJECTE

Lloc i data:

Signatura:

L'informem que, amb la finalitat de dur a terme la investigació en el marc del Projecte i l'elaboració de la recerca, serà necessària la realització de gravacions audiovisuals de la imatge i/o veu dels participants en el Projecte.

Amb aquesta Autorització, doneu permís al responsable del Projecte per fer ús del material audiovisual que elabori durant la realització de les activitats que formen part del Projecte en les que vostè participa i on aparegui la seva imatge i/o la seva veu, en virtut del Projecte, durant el temps necessari i indispensable per a l'elaboració del Projecte i sense cap contraprestació econòmica.

La persona responsable del Projecte es compromet a què la utilització d'aquestes dades en format visual i/o sonor respecti la normativa aplicable i que en cap cas suposi una intromissió il·legítima ni una vulneració dels drets a l'honor, intimitat personal i pròpia imatge dels participants.

AUTORITZO L'ÚS DE LA MEVA IMATGE/VEU EN MARC DEL PROJECTE

Lloc i data:

Signatura:

ANNEX 3: Taula d'anàlisi

OBJECTE D'ANÀLISI	INDICADORS	DADES	VARIABLES
Incidència dels discursos racistes i lgtbi-fòbics en els continguts dels mitjans que són motiu de queixa	- Proporció de queixes per continguts racistes i queixes per continguts lgtbi-fòbics - Tipologia de mitjans - Tipologia de gèneres periodístics - Tipologia dels col·lectius afectats pels continguts motiu de queixa	- Nom mitjà - Gènere periodístic - Temàtica de les informacions motiu de queixa - Col·lectius afectats	Es té en consideració si els mitjans són de titularitat pública o privada
Qualitat de la queixa com a exercici d'un dret	- Tipologia emissor - Grau de coneixement del marc normatiu	- Nom emissor - Menció o no del marc normatiu en l'argumentació de la queixa	Es té en consideració si els emissors són persones físiques, persones jurídiques o organismes públics
Identificació de singularitats i de tendències en l'emissió de queixes	- Reincidència dels mitjans objecte de queixa - Existència de temes que concentren queixes - Distribució de les queixes al llarg dels deu anys	- Nom mitjà - Temàtica de les informacions motiu de queixa - Any d'emissió de la queixa	Es té en consideració la variable temps
Qualitat de les resolucions des del punt de vista jurídic i/o deontològic	Evidència de l'anàlisi jurídica o de l'anàlisi del marc autoregulator	- Lleis mencionades - Lleis omitides - Jurisprudència mencionada	Es té en consideració si l'organisme té capacitat reguladora/

	aplicable a cada cas Evidència de l'observació del dret a rèplica i rectificació dels mitjans	- Jurisprudència omitida - Normes d'autoregulació mencionades - Normes d'autoregulació omitides - Petició d'al·legacions - Recepció d'al·legacions	sancionadora o bé només capacitat autoreguladora/mediadora
Celeritat dels mecanismes de gestió de les queixes	Temps de resolució de la queixa d'ençà la seva recepció	Intervals de temps calculats en mesos	Es té en consideració la variable temps
Impacte de les resolucions sobre el sistema de mitjans	- Proporció de resolucions fallades a favor de la queixa respecte el total de queixes - Proporció de sancions imposades als mitjans respecte el total resolucions fallades a favor de la queixa - Percentatge de recomanacions fetes als mitjans des de les resolucions fallades a favor de la queixa - Percentatge de resolucions que insten als mitjans a presentar al·legacions - Percentatge de mitjans que presenten al·legacions	- Rectificacions dutes a terme pels mitjans - Al·legacions presentades pels mitjans - Sancions aplicades pel CAC - Deontologia recomanada pel CIC	Es té en consideració si l'organisme té capacitat reguladora/sancionadora o bé només capacitat autoreguladora/mediadora
Identificació de	percepció del	Proporció	Es té en

males praxis periodístiques	nivell d'incidència dels discursos d'odi als mitjans	d'entitats que perceben un alt nivell d'incidència dels discursos d'odi als mitjans	consideració la tipologia dels col·lectius que representen les entitats
• Impacte dels mecanismes de queixa sobre el teixit social	• Grau de coneixement dels mecanismes de queixa • Grau de coneixement del marc normatiu • Grau d'activitat en generar queixes • Tipologia de les motivacions a l'hora de presentar queixes • Tipologia de les desmotivacions a l'hora de presentar queixes	• Queixes presentades al CAC i al CIC per part de les entitats • Mencions al CAC i/o al CIC • Lleis mencionades • Jurisprudència mencionada • Normes d'autoregulació periodística mencionades • Mencions a les vies de queixa habilitades pel CAC i el CIC • Mencions a les limitacions a l'hora d'accedir als mecanismes de queixa • Mencions a les limitacions a l'hora d'utilitzar els mecanismes de queixa • Consideracions sobre la utilitat d'exercir el dret a queixa	Es té en consideració la tipologia dels col·lectius que representen les entitats

- Anàlisi de la base de dades: WE2.0 QUEIXES I RESOLUCIONS
- Anàlisi de la base de dades: WE2.0 ENTITATS

ANNEX 4: Base de dades sobre la gestió de les queixes

Base de dades utilitzada per al recull d'informació i l'anàlisi de les queixes i les resolucions gestionades pel CAC i el CIC entre el 2014 i el primer trimestre de 2024. Les dades estan dipositades al repositori DORA de dades de recerca.

Handle: <https://doi.org/10.34810/data1382>

ANNEX 5: Base de dades sobre l'opinió de les entitats

Base de dades utilitzada per al recull d'informació i l'anàlisi de la mostra d'entitats en relació a l'eficiència de la queixa com a via per fer front als discursos d'odi. Les dades estan dipositades al repositori DORA de dades de recerca.

Handle: <https://doi.org/10.34810/data1384>

ANNEX 6. Gràfics i taules

Gràfics

Gràfic 1. Evolució del número de queixes tramitades pel CAC des de 2014 fins el primer trimestre de 2024

Gràfic 2. Evolució del número de queixes tramitades pel CIC des de 2014 fins el primer trimestre de 2024

Gràfic 3. Comparativa de l'evolució del número de queixes tramitades pel CAC i el CIC des de 2014 fins el primer trimestre de 2024

Gràfic 4 . Tipologia de les queixes tramitades entre 2014-primer trimestre de 2024 pel que fa a la temàtica

Gràfic 5. Número de queixes en relació a si expliciten o no l'incompliment dels marcs legals i/o d'autoregulació periodística

Gràfic 6. Percentatge de mitjans que motiven queixes en funció de la seva tipologia

Gràfic 7 . Percentatge de queixes tramitades pel CIC en relació als mitjans de comunicació

Gràfic 8. Percentatge de queixes tramitades pel CIC en relació als mitjans de comunicació

Gràfic 9. Distribució dels discursos racistes i lgtbi-fòbics per gèneres periodístics

Gràfic 10. Percentatge de queixes tramitades pel CAC i pel CIC en relació als gèneres periodístics

Gràfic 11. Número de resolucions favorables i desfavorables a la queixa per part de CAC i CIC

Gràfic 12 . Proporció de queixes resoltes a favor de la queixa que impliquen una sanció al mitjà respecte les que impliquen una recomanació

Gràfic 13. Quantitat de queixes per temps de resposta

Gràfic 14. Proporció de resolucions que incorporen argumentari jurídic

Gràfic 15. Proporció de resolucions favorables i proporció d'actuacions davant dels mitjans

Gràfic 16. Percepció que tenen les entitats de la presència dels discursos d'odi als mitjans

Gràfic 17. Nivell de coneixement de les entitats en relació al dret a queixa i altres

Taules

Taula 1: Comparativa de l'abordatge normatiu de la discriminació i els discursos d'odi als àmbits internacional/europeu i espanyol/català.

Taula 2. Males praxis periodístiques identificades per les entitats

ANNEX 7: Recull d'iniciatives per combatre els discursos racistes i lgtbi-fòbics als mitjans

Bases de dades

Base de dades sobre els consells de premsa a Europa:

<https://www.presscouncils.eu/comparative-data-on-media-councils/>

Base de dades sobre els codis deontològics a Europa:

<https://www.presscouncils.eu/ethical-codes-database/>

Base de dades sobre els consells de premsa d'Europa:

<https://www.presscouncils.eu/comparative-data-on-media-councils/>

Codis

Codi deontològic de la professió periodística a Catalunya

<https://www.periodistes.cat/sites/default/files/public/continguts/basic/codi-deontologic/document/codi-deontologic-novembre-2016-3.pdf>

Codis deontològics a Europa

<https://www.presscouncils.eu/ethical-codes-database/>

Codi UE discurs odi online

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-counteracting-illegal-hate-speech-online_en

Protocol Espanya discurs odi online

https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/ficheros/ejes/discursoodio/PROTOCOLO_DISCURSO_ODIO.pdf

Guies

Bazzaco, E., García Juanatey, A., Palacios, A., Tarragona, L. i Torrent, Ll., 2017. *Guia CIBERESPECT*. Barcelona: Institut de Drets Humans de Catalunya, SOS Racisme Catalunya i United Explanations. Disponible a:

http://www.sosracisme.org/wp-content/uploads/2018/01/11-12-5-11.admin_.CIBERESPECT_Guia_practica.pdf.

Federación de Servicios a la Ciudadanía CCOO (FSC-CCOO) i Federación Estatal de Lesbianas, Gais, Transexuales y Bisexuales (FELGTB), 2019. *Guía de buenas prácticas para medios de comunicación*. <https://fsc.ccoo.es/d049101d1a87483b97155ecf7302c028000050.pdf>

Fòrum d'entitats de persones usuàries de l'audiovisual (CAC), 2010. *Les formes de discriminació per motius d'orientació sexual i d'identitat de gènere en els mitjans de comunicació audiovisual*

https://www.cac.cat/sites/default/files/2018-04/Formes_discriminacio_orientacio_sexual_i_identitat_de_genere.pdf

Fundación Secretariado Gitano, 2017. *Guía para combatir el discurso de odio*. Madrid: Fundación Secretariado Gitano.

https://www.gitanos.org/upload/96/00/GUIA_COMBATIR_DISCURSO_ODIO_FSG.pdf.

Fundación Secretariado Gitano, 2010. *Guía práctica para periodistas: Igualdad de trato, medios de comunicación y comunidad gitana*. Madrid: Fundación Secretariado Gitano.

Disponible a:

https://www.gitanos.org/upload/54/77/Guia_Practica_Com_FinalCompleto.pdf

OSCE, 2014 *Hate Crime Data Collection and Monitoring: A Practical Guide*

<https://www.osce.org/odihr/datacollectionguide>

Informes

CAC. Informe 43/2017, de 24 de novembre, de l'Àrea de Continguts, sobre l'anàlisi de la presència a Internet de continguts susceptibles de justificar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia

https://www.cac.cat/sites/default/files/2018-07/Acord_106_2017_CA.pdf

CAC. Informe “Diversitat i igualtat a la televisió” (2016)

https://www.cac.cat/sites/default/files/2017-10/Informe_diversitat_igualtat_tv.pdf

Centre de Recursos en Drets Humans Oficina per la No Discriminació, 2023. *Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona 2022*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

<https://ajuntament.barcelona.cat/dretsidiversitat/sites/default/files/Informe-discriminacions-2022.pdf>

Red Acoge. *Informe Inmigracionalismo: avanzando en la mejora del tratamiento mediático de las migraciones*. Madrid: Red Acoge Madrid.

https://inmigracionalismo.es/wp-content/uploads/2021/11/Informe_Inmigracionalismo_2021.pdf

Secretariado Gitano. *Discurso de odio antigitano y crisis de la COVID-19* (2021)

https://www.gitanos.org/centro_documentacion/publicaciones/fichas/133448.html.es

SOS Racisme Catalunya. *(In)visibles. Informe sobre l'estat del racisme a Catalunya*. Barcelona: SOS Racisme Catalunya.

<https://sosracisme.org/invisibles-lestat-del-racisme-a-catalunya-informe-2023/>

Canet, V. [Vicent], 2018. *Home, gai i jove: La imatge del col·lectiu LGBTI als mitjans [Man, gay and young: The image of the LGBTI collective in the media]*. Mèdia.cat. Observatori crític de mitjans. https://www.media.cat/wp-content/uploads/2018/05/Informe_LGTBI.pdf

Vicente Herreros, A. [Andrea] i Guerrero Moya, N. [Natalia], 2020. *El tractament mediàtic dels MENAS: un estudi sobre la criminalització dels mitjans al col·lectiu i la influència en el pensament social*.

https://ddd.uab.cat/pub/tfg/2020/236569/TFG_GuerreroMoya_Natalia_VicenteHerreros_Andrea.pdf

Vidal, A. [Anna] i Hanot, M. [Muriel], 2024. *The importance of Mediation among European Press and Media Councils (1)*. Brussel·les: Association pour l'autorégulation de la déontologie journalistique /Conseil de déontologie journalistique.

<https://www.presscouncils.eu/how-do-european-press-and-media-councils-resort-to-mediation/>

Material divers online

CIC. Jornada sobre discurs d'odi (2022):

<https://fcic.periodistes.cat/2022/09/23/pots-veure-la-sessio-periodisme-contra-el-discurs-de-lodi-a-youtube/>

CIC. Comunicat en reivindicació d'un marc legal que garanteixi la transparència i la responsabilitat dels mitjans de comunicació (abril 2024):

<https://fcic.periodistes.cat/2024/04/30/el-cic-reivindica-un-marc-legal-que-garanteixi-la-transparencia-i-la-responsabilitat-dels-mitjans-de-comunicacio/>

CIC. Reflexions sobre tractament informatiu de la ultradreta (2023):

<https://fcic.periodistes.cat/2023/06/28/reflexions-del-consell-de-la-informacio-de-catalunya-sobre-el-tractament-mediatic-a-la-ultradreta/>

Observatoris

Observatori discurs discriminatori als mitjans (grup Barnils per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona) <https://discursodimitjans.media.cat/objectius/>

Recomanacions

CAC. Recomanacions sobre el tractament de la comunitat gitana als mitjans de comunicació

https://www.cac.cat/sites/default/files/201811/Recomanacions_comunitat_gitana_CA.pdf

CAC. Recomanacions sobre el tractament de les persones LGBTI+ als mitjans audiovisuals (maig 2024)

https://www.cac.cat/sites/default/files/2024-05/Recomanacions_LGBTI%2B.pdf

CAC. Recomanacions sobre el tractament informatiu de les persones migrades i refugiades als mitjans de comunicació (2021)

https://www.cac.cat/sites/default/files/2021-03/Recomanacions_persones_migrades_refugiades_0.pdf

Xarxes i plataformes

Plataforma per a l'Educació Mediàtica (PEM)

<https://www.plataformaeducaciomediatica.cat/>